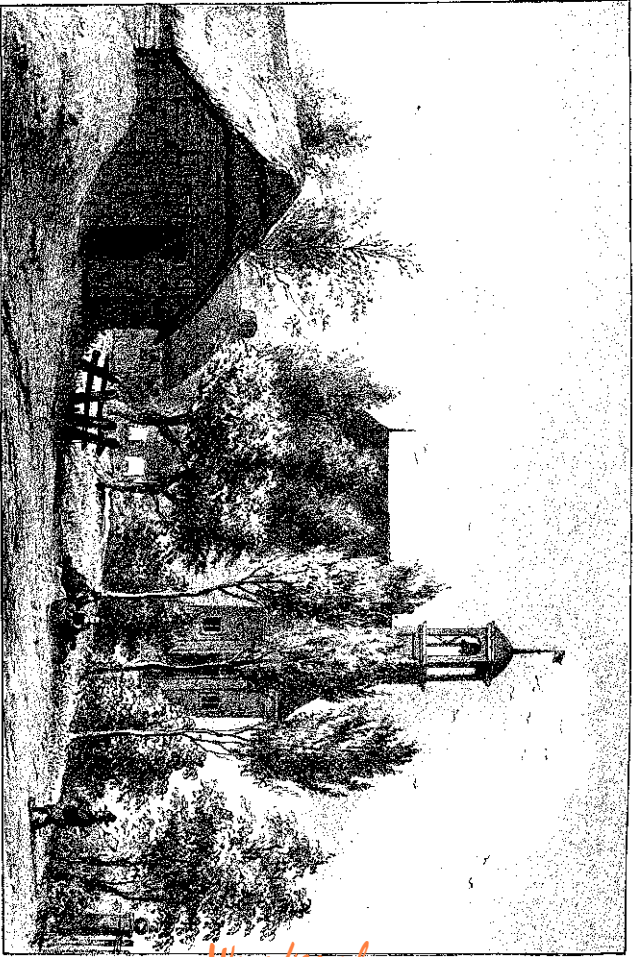

NIEUWE FRIESCHE VOLKS-ALMANAK.

Wumkes.nl

P. J. van der Meer

Stedelijk Museum Amsterdam

GEZICHT OP DE HEIDE TE SURRUJSTERVEEN.

NIEUWE FRIESCHE

VOLKS-ALMANAK.

VOOR HET JAAR

1 8 5 7.

VIJFDE JAARGANG.

—

· LEEUWARDEN,
GEBRS. BORGRINK.

Wumkes.nl

GEDRUKT BIJ J. R. MIEDEMA, DE BIERWAARDEN.

VOORBERIGT.

Ik heb den Lezers volstrekt geene bijzonderheden te berichten; zij zullen toch zien dat men naar verscheidenheid gestreefd heeft, en wel willen gelooven, dat een jaarboekje, zoo als allen het, met de redactie, wel zouden wenschen, te weten in alle deelen volmaakt, zeker wel eene onmogelijkheid gerekend mag worden. Geene verontschuldiging dus over mogelijke of bestaande leemten en gebreken.

Dat dit bundeltje zoo laat komt, daarvan ligt de schuld noch aan traagheid, noch aan gebrek aan bouwstoffen; de onverwachte, treurige ongesteldheid van een' hoog geacht schrijver, wiens medewerking in dezen niet wel kon worden gemist, bragt onder meer vooral, in weerwil van hemzelven, daartoe bij. Den welwillende Lezer zal het overigens ook tamelijk onverschillig zijn of hij het eene maand vroeger of later kan lezen.

Tot mijn leedwezen ben ik, door plaatsgebrek, genoodzaakt geveest verscheidene bijdragen, waaronder van de Heeren Mr. A. TELTING, Dr. J. G. OTTEMA, H. G. VAN DER VEEN, P. A. MEETER en anderen tot een volgend jaar te laten rusten.

Zoowel bovengenoemde Heeren, als de inzenders van de reeds geplaatste stukken, zij bij dezen mijnen welgemeenden dank toegebragt, met uitnoodiging tevens, — die met een aan iederen voorstander en beoefenaar van friesche geschiedenis, oudheid-, taal- en letterkunde gerigt moge zijn, — om ook voor het vervolg, dit jaarboekje met hunne medewerking te ondersteunen.

Leeuwarden,
December 1856.

T. R. DIJKSTRA.

I N H O U D.

	Bladz.
Verjaardagen van het Koninklijk Geslacht.....	9
Zons- en Maansverduisteringen.....	10
De Jaargetijden.....	11
Quatertempers.....	11
Chronologische Cirkels.....	11
Joodsche Feestdagen.....	12
Weekmarkten in Friesland.....	12
Kalender.....	13

MENGELWERK.

Een Reisje van Leeuwarden naar Wezel, Kleef, enz. en terug, in 1770, door vier Leeuwarders gedaan; bij uittreksel, met eenige aantekeningen, uit het IIS. Dagverhaal daarvan van ROBERTUS DISTELBLOEM, medegedeeld door Mr. J. DIRKS....	1
De Keuninginne ten 'e Ierdmantsjes, door J. G. VAN BLOM....	26
De Weduwe en haar Zootje; eene opwekking tot voorzigtige weldadigheid, door A. MEETER, Pz.....	32
Beschouwingen over het gevoelen des Volks, door H. BEEKKERK HELJMANS.....	34
'k Mei da lette Hearst wol Iya, door H. S. SITSTRA.....	46
Vervolg en Slot der proeve eener taalkundige verklaring van plaatselijke benamingen in Westdongeradcel, door R. POSTHUMUS....	49
It Weesfanke, door F. to F.....	56
Groote Pier, door DE HAAN HETTEMA.....	59
Nog een woord over Groote Pier, door T. R. DIJKSTRA.....	71

Bladz.

Eenige Dichtregelen, den W. E. Z. G. WILBO MEBIUS, Predi- kant te Sint Jacobi Parochie, door zijnen Vriend en vroegeren leerling toegewijd, op den feestdag van den 9 Augustus 1856, toen hij zijne vijftigjarige Evangelie-Bediening vierde, door R. POSTHUMUS	75
Cynthia Lenige, door U. A. EVERTSZ.	78
Jelle-om in Hike-moi, door DR. J. D. SCHEPERS.....	86
De Grijze Bedelaar, door S. J. HOEKSTRA.....	101
Herinnering aan een zomeravond op den woudberg bij Steenwijk, door J. KLAASESZ.....	106
Neus-beschouwing, door NAAJAR.....	109
Boerinne Simkjens biistere Moandei-moarne, door T. G. VAN DER MEULEN.....	121
Frederik van Sminia en Johannes Wesselius, door J. D.....	126
Waarde van de Landerijen in vroegeren tijd, door W. EEKHOF. 131	
Welke vrucht een klein Zaadkorreltje dragen kan, door THINEUS. 132	

VERJAARDAGEN

VAN HET

KONINKLIJK GESLACHT.

19 Januarij.	<i>Anna Paulowna</i> , Koningin-Moeder.	1795
1 Februarij.	<i>Louise Augusta Wilhelmina Amalia</i> , Prinses <i>Frederik</i>	1808
19 Februarij	<i>Willem III</i> , Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot Hertog van Lu- xemburg, enz. enz.	1817
28 Februarij.	<i>Willem Frederik Karel</i> , Prins der Nederlanden, Oom des Konings.	1797
8 April.	<i>Wilhelmina Maria Sophia Louisa</i> , Zuster des Konings.	1824
9 Mei.	<i>Wilhelmina Frederika Louisa Charlotte Mari- anne</i> , Prinses <i>Albert</i> , Tante des Konings. . .	1810
20 Mei.	<i>Amalia Maria da Gloria Augusta</i> , Prinses <i>Frederik</i>	1830
13 Junij.	<i>Willem Frederik Hendrik</i> , Broeder des Konings.	1820
17 Junij.	<i>Sophia Frederika Mathilda</i> , Koningin der Nederlanden.	1818
5 Julij.	<i>Wilhelmina Frederika Anna Elisabeth Maria</i> , tweede Dochter van Prins <i>Frederik</i>	1841
5 Augustus.	<i>Wilhelmina Frederika Alexandrina Anna Louisa</i> , Dochter van Prins <i>Frederik</i>	1828
25 Augustus.	<i>Willem Alexander Karel Hendrik Frederik</i> , tweede Zoon van Koning <i>Willem III</i>	1851
4 Septemb.	<i>Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrik</i> , Kroonprins der Nederlanden.	1840

ZONS- EN MAANSVERDUISTERINGEN.

In dit jaar zullen er slechts *twee* Eclipsen of Verduisteringen op den aardbol kunnen gezien worden; beide aan de Zon en bij ons onzichtbaar.

De *eerste*, 's nachts tusschen den 25 en 26 Maart, is te zien in het zuidelijk deel van *Noord-Amerika* en het oostelijk deel van *Nieuw-Holland*, op *Nieuw-Guinea*, *Nieuw-Georgië* en meer andere Australische eilanden; terwijl in *Mexico*, het zuidelijk deel van *Californië* en op vele eilanden in de *Zuidzee* de Zon geheel verduisterd zal worden. Het begin, der algemeene Verduistering, is, naar onze tijdrekening, den 25sten, 's avonds ten 8 ure 14 minuten, het midden ten 10 ure 53 minuten en het einde den 26sten, 's morgens ten 1 ure 32 minuten.

De *tweede* is, 18 September, te zien in de oostelijke helft van *Europa*, het zuidelijk en westelijk deel van *Azië*; verder in *Afrika* (meer bepaald in *Egypte*, *Lybië*, *Nubië* en *Abyssinië*) en in *Nieuw-Holland*, *Nieuw-Guinea* en *Nieuw-Georgië*. De Zon zal ringvormig verduisterd worden in *Turkije*, *Perzië* en het vaste land van *Indië* en op het eiland *Borneo*. Het begin, der algemeene Verduistering, is, naar onze tijdrekening, 's morgens ten 3 ure 1 minuut, het midden ten 5 ure 48 minuten en het einde ten 8 ure 56 minuten.

DE JAARGETIJDEN.

De <i>Lente</i> begint den 20 Maart,	's namidd. 4 uur 0 min.
" <i>Zomer</i> " " 21 Junij,	's namidd. 12 " 41 "
" <i>Herfst</i> " " 23 September,	's morgens 2 " 48 "
" <i>Winter</i> " " 21 December,	's avonds 8 " 32 "

QUATERTEMPERS.

De eerste den 4, 6 en 7 Maart.

De tweede den 3, 5 en 6 Junij.

De derde den 16, 18 en 19 September.

De vierde den 16, 18 en 19 December.

CHRONOLOGISCHE CIRKELS.

Het Guldental. 15	} De Roomsche Indictie. . . . 14
De Zonnecirkel. 18	
De Zondagsletter D.	

JOODSCHE FEESTDAGEN.

De belegering van Jeruzalem	6 Januarij.
Esther Vastendag	9 Maart.
Purim (de loting van Haman)	10 "
Pascha	9 April
Pinkster	29 Mei.
De inneming van Jeruzalem	9 Julij.
De verwoesting van Jeruzalem.	30 "
Nieuwjaar (5618)	19 September.
De moord van Gedaljah.	21 "
De Groote Verzoendag	28 "
Loofhutfenfeest	3 October.
Vreugde der Wet.	11 "
De vernieuwing des Tempels.	12 December.
De belegering van Jeruzalem	27 "

WEEKMARKTEN IN FRIESLAND.

<i>Maandag.</i>	Francker, Makkum en Joure.
<i>Dingsdag.</i>	Sneek.
<i>Woensdag.</i>	Harlingen, Dokkum, Gorredijk, Lemmer en Wolvega.
<i>Donderdag.</i>	Bolsward, Dragten, Grouw en Akkrum.
<i>Vrijdag.</i>	Leeuwarden en Workum.
<i>Zaterdag.</i>	Stavoren en Heerenveen.

JANUARIJ.

Louw maand.

1	Donderdag	Nieuwjaarsdag.
2	Vrijdag	
3	Zaterdag	☽ 's midd. 12 u. 37
4	Zondag	m. in den Ram.
5	Maandag	
6	Dingsdag	H. drie Koningen.
7	Woensdag	
8	Donderdag	
9	Vrijdag	
10	Zaterdag	☺ 's m. 9 u. 31 m.i.d.
11	Zondag	1ste Post Epiph. (Kreeft
12	Maandag	Koppermaandag.
13	Dingsdag	
14	Woensdag	
15	Donderdag	
16	Vrijdag	
17	Zaterdag	
18	Zondag	2de Post Epiph. ☾ 's
19	Maandag	morg. 5 u. 13 m. in
20	Dingsdag	de Weegschaal.
21	Woensdag	
22	Donderdag	
23	Vrijdag	
24	Zaterdag	
25	Zondag	3de Post Epiph. ☽ 's
26	Maandag	's avonds 11 u. 49 m.
27	Dingsdag	in den Stecnbok.
28	Woensdag	
29	Donderdag	
30	Vrijdag	
31	Zaterdag	

ZON in den Waterman, den 21sten, op ten 7 ure 54 minut., onder ten 4 ure 6 min.

FEBRUARIJ.

Sprokkel maand.

1	Zondag	4de Post Epiph. ☽ 's
2	Maandag	avonds 8 u. 44 m.
3	Dingsdag	in den Stier.
4	Woensdag	2 Maria Lichtmis.
5	Donderdag	
6	Vrijdag	
7	Zaterdag	
8	Zondag	Septuagesima.
9	Maandag	☺ 's morg. 0 u. 16
10	Dingsdag	m. in den Leeuw.
11	Woensdag	
12	Donderdag	
13	Vrijdag	
14	Zaterdag	
15	Zondag	Septuagesima.
16	Maandag	
17	Dingsdag	☾ 's morg. 2 u. 43 m.
18	Woensdag	in den Schorpioen.
19	Donderdag	
20	Vrijdag	
21	Zaterdag	
22	Zondag	Kl. Vastenavond.
23	Maandag	
24	Dingsdag	☽ 's midd. 12 u. 21 m.
25	Woensdag	Aschdag. (i. d. Visch.
26	Donderdag	
27	Vrijdag	
28	Zaterdag	

ZON in de Vischen, den 19den, op ten 7 ure 4 min., onder ten 4 ure 56 min.

MAART.

Lentemaand.

1	Zondag	Gr. Vastendag.
2	Maandag	
3	Dingsdag	☉ 's morg. 4 u. 53 m.
4	Woensdag	Quatert. (i. d. Tweel.
5	Donderdag	
6	Vrijdag	Quatertemper.
7	Zaterdag	Quatertemper.
8	Zondag	Reminiscere.
9	Maandag	
10	Dingsdag	☽ 's av. 4 u. 40 m.
11	Woensdag	in de Weegschaal.
12	Donderdag	
13	Vrijdag	
14	Zaterdag	
15	Zondag	Oculi.
16	Maandag	
17	Dingsdag	
18	Woensdag	☾ 's av. 9 u. 26 m.
19	Donderdag	in den Steenbok.
20	Vrijdag	
21	Zaterdag	
22	Zondag	Laetare.
23	Maandag	
24	Dingsdag	
25	Woensdag	Marie Boedschap. ☉
26	Donderdag	's av. 10 u. 51 m.
27	Vrijdag	in den Ram.
28	Zaterdag	
29	Zondag	Judica.
30	Maandag	
31	Dingsdag	

ZON in den Ram, den 20sten,
op en onder ten 3 ure. Nachtaf-
ving. De Lente begint.

APRIL.

Grasmaand.

1	Woensdag	☽ 's nam. 1 u. 57 m.
2	Donderdag	in den Kreeft.
3	Vrijdag	
4	Zaterdag	
5	Zondag	Palmzondag.
6	Maandag	
7	Dingsdag	
8	Woensdag	
9	Donderdag	Witte Don. ☽ 's mor.
10	Vrijdag	9 u. 51 m. i. d. Weegs.
11	Zaterdag	10 Goede Vrijdag.
12	Zondag	Paschen.
13	Maandag	2de Paaschdag.
14	Dingsdag	
15	Woensdag	
16	Donderdag	
17	Vrijdag	☾ 's mid. 12 u. 23 m.
18	Zaterdag	in den Steenbok.
19	Zondag	Quasimodo.
20	Maandag	
21	Dingsdag	
22	Woensdag	
23	Donderdag	
24	Vrijdag	☉ 's morg. 7 u. 37 m.
25	Zaterdag	in den Stier.
26	Zondag	Miscricordia.
27	Maandag	
28	Dingsdag	
29	Woensdag	
30	Donderdag	

ZON in den Stier, den 20sten,
op ten 6 ure 37 min., onder ten
7 ure 3 min.

MEE.

Bloeimaand.

1	Vrijdag	II. Phil. en Jac. $\text{\textcircled{D}}$'s
2	Zaterdag	morg. 6 u. 40 m. i. d.
3	Zondag	Jubilate. (Leeuw.
4	Maandag	
5	Dingsdag	
6	Woensdag	
7	Donderdag	
8	Vrijdag	
9	Zaterdag	$\text{\textcircled{D}}$'s morg. 8 u. 33 m.
10	Zondag	Cantate. (i. d. Schorp.
11	Maandag	
12	Dingsdag	
13	Woensdag	
14	Donderdag	
15	Vrijdag	
16	Zaterdag	$\text{\textcircled{D}}$'s av. 11 u. 33 m.
17	Zondag	Vocem. (i. d. Waterm.
18	Maandag	
19	Dingsdag	
20	Woensdag	
21	Donderdag	Hemelvaartsdag.
22	Vrijdag	
23	Zaterdag	$\text{\textcircled{D}}$'s nam. 3 u. 10 m.
24	Zondag	Exaudi. (in de Tweel.
25	Maandag	
26	Dingsdag	
27	Woensdag	
28	Donderdag	
29	Vrijdag	
30	Zaterdag	$\text{\textcircled{D}}$'s nam. 1 u. 35 m.
31	Zondag	Pinkster. (i. d. Maagd.

JUNIJ.

Zomermaand.

1	Maandag	2de Pinksterdag.
2	Dingsdag	
3	Woensdag	Quatertemper.
4	Donderdag	
5	Vrijdag	Quatertemper.
6	Zaterdag	Quatertemper.
7	Zondag	II. Drievald. $\text{\textcircled{D}}$'s av.
8	Maandag	5 u. 46 m. in den
9	Dingsdag	Schutter.
10	Woensdag	
11	Donderdag	II. Sacramentsdag.
12	Vrijdag	
13	Zaterdag	
14	Zondag	
15	Maandag	$\text{\textcircled{D}}$'s morg. 7 u. 32
16	Dingsdag	m. in de Vieschen.
17	Woensdag	
18	Donderdag	
19	Vrijdag	
20	Zaterdag	
21	Zondag	$\text{\textcircled{D}}$'s av. 10 u. 6 m.
22	Maandag	in de Kreeft.
23	Dingsdag	
24	Woensdag	St. Jan.
25	Donderdag	
26	Vrijdag	
27	Zaterdag	
28	Zondag	
29	Maandag	II. Petr. en Paul. $\text{\textcircled{D}}$
30	Dingsdag	's morg. 4 u. 43 m.
		in de Weegschaal.

ZON in de Tweelingen, den 21sten, op ten 4 ure 2 min., onder ten 7 ure 58 min.

ZON in de Kreeft, den 21sten, op ten 3 u. 38 m., ond. ten 8 u. 22 min. Langste dag. De Zomer begint.

JULIJ.

Hoornaand.

1	Woensdag	
2	Donderdag	Maria Visitatie.
3	Vrijdag	
4	Zaterdag	
5	Zondag	H. Bonifacius.
6	Maandag	
7	Dingsdag	☺ 's morg. 7 u. 7
8	Woensdag	m. in den Steenbok.
9	Donderdag	
10	Vrijdag	
11	Zaterdag	
12	Zondag	
13	Maandag	
14	Dingsdag	☾ 's nam. 1 u. 19
15	Zaterdag	m. in den Ram.
16	Donderdag	
17	Vrijdag	
18	Zaterdag	
19	Zondag	
20	Maandag	H. Magaretha.
21	Dingsdag	☉ 's morg. 6 u. 35 m.
22	Woensdag	H. Maria Magd.
23	Donderdag	
24	Vrijdag	
25	Zaterdag	H. Jacobus.
26	Zondag	
27	Maandag	
28	Dingsdag	♃ 's av. 9 u. 36 m.
29	Woensdag	in den Schorpioen.
30	Donderdag	
31	Vrijdag	

ZON in den Leeuw, den 22sten,
op ten 4 u. 2 m., onder ten 7 u. 58 m.
De *Hondsdaen* beginnen den 19den.

AUGUSTUS.

Oogstmaand.

1	Zaterdag	
2	Zondag	
3	Maandag	
4	Dingsdag	
5	Woensdag	☺ 's av. 6 u. 51 m.
6	Donderdag	in den Waterman.
7	Vrijdag	
8	Zaterdag	
9	Zondag	
10	Maandag	
11	Dingsdag	
12	Woensdag	☾ 's av. 6 u. 4 m.
13	Donderdag	in den Stier.
14	Vrijdag	
15	Zaterdag	Maria Hemelvaart.
16	Zondag	
17	Maandag	
18	Dingsdag	
19	Woensdag	☉ 's av. 4 u. 48 m.
20	Donderdag	in den Leeuw.
21	Vrijdag	
22	Zaterdag	
23	Zondag	
24	Maandag	H. Bartholomeus.
25	Dingsdag	
26	Woensdag	
27	Donderdag	♃ 's nam. 3 u. 27
28	Vrijdag	m. in den Schutter.
29	Zaterdag	
30	Zondag	
31	Maandag	

ZON in de Maagd, den 23sten,
op ten 4 u. 57 m., onder ten 7 u. 3 m.
De *Hondsdaen* eindigen den 19den.

SEPTEMBER.

Herfstmaand.

1	Dingsdag	
2	Woensdag	
3	Donderdag	
4	Vrijdag	☺ 's morg. 5 u. 30
5	Zaterdag	m. in de Visschen.
6	Zondag	
7	Maandag	
8	Dingsdag	Maria Geboorte.
9	Woensdag	
10	Donderdag	☾ 's av. 11 u. 13 m.
11	Vrijdag	in de Tweelingen.
12	Zaterdag	
13	Zondag	
14	Maandag	Kruisverheffing.
15	Dingsdag	
16	Woensdag	Quatertemper.
17	Donderdag	
18	Vrijdag	Quatert. ☉ 's morg. 5
19	Zaterdag	u. 56 m. i. d. Maagd.
20	Zondag	19 Quatertemper.
21	Maandag	H. Matthaëus.
22	Dingsdag	
23	Woensdag	
24	Donderdag	
25	Vrijdag	
26	Zaterdag	☽ 's morg. 9 u. 22 m.
27	Zondag	in den Steenbok.
28	Maandag	
29	Dingsdag	H. Michael.
30	Woensdag	

ZON in de Weegschaal, den 23sten, op en onder ten 6 ure. Nachtevening. De *Herfst* begint.

OCTOBER.

Wijnmaand.

1	Donderdag	
2	Vrijdag	
3	Zaterdag	☺ 's nam. 3 u. 31
4	Zondag	m. in den Ram.
5	Maandag	
6	Dingsdag	
7	Woensdag	
8	Donderdag	
9	Vrijdag	
10	Zaterdag	☾ 's morgens 6 ure
11	Zondag	16 min. in den
12	Maandag	Kreeft.
13	Dingsdag	
14	Woensdag	
15	Donderdag	
16	Vrijdag	
17	Zaterdag	☉ 's avonds 10 ure
18	Zondag	1 min. in de Weeg-
19	Maandag	schaal.
20	Dingsdag	
21	Woensdag	
22	Donderdag	
23	Vrijdag	
24	Zaterdag	
25	Zondag	
26	Maandag	☽ 's morg. 2 u. 28 m.
27	Dingsdag	in den Waterman.
28	Woensdag	H. Simon en Judas.
29	Donderdag	
30	Vrijdag	
31	Zaterdag	Vastendag.

ZON in de Schorpioen, den 23sten, op ten 7 ure 3 min., onder ten 4 ure 57 min.

NOVEMBER.

Slagtmaand.

1	Zondag	Allerheiligen.
2	Maandag	Allerzielen. ☺ 's mor.
3	Dingsdag	1 u. 20 m. in den
4	Woensdag	Stier.
5	Donderdag	
6	Vrijdag	
7	Zaterdag	
8	Zondag	☾ 's av. 4 u. 37
9	Maandag	m. in den Leeuw.
10	Dingsdag	
11	Woensdag	II. Maarten.
12	Donderdag	
13	Vrijdag	
14	Zaterdag	
15	Zondag	
16	Maandag	☼ 's av. 4 u. 37
17	Dingsdag	m. in den Schor-
18	Woensdag	pioen.
19	Donderdag	
20	Vrijdag	
21	Zaterdag	
22	Zondag	
23	Maandag	
24	Dingsdag	☽ 's av. 5 u. 55
25	Woensdag	m. in de Visschen.
26	Donderdag	
27	Vrijdag	
28	Zaterdag	
29	Zondag	Eerste Advent.
30	Maandag	H. Andreas.

ZON in den Schutter, den 21sten, op ten 7 ure 58 min., onder ten 4 ure 2 min.

DECEMBER.

Wintermaand.

1	Dingsdag	☺ 's voorn. 11 u.
2	Woensdag	29 m. in de Twee-
3	Donderdag	lingen.
4	Vrijdag	
5	Zaterdag	
6	Zondag	2e Advent. St. Ni-
7	Maandag	colas.
8	Dingsdag	Maria Ontvang. ☾
9	Woensdag	's morg. 7 u. 1
10	Donderdag	m. in den Leeuw.
11	Vrijdag	
12	Zaterdag	
13	Zondag	3e Advent.
14	Maandag	
15	Dingsdag	
16	Woensdag	Quatert. ☼ 's voorn.
17	Donderdag	11 u. 26 m. i. d. Echut.
18	Vrijdag	Quatertemper.
19	Zaterdag	Quatertemper.
20	Zondag	4e Advent.
21	Maandag	
22	Dingsdag	
23	Woensdag	
24	Donderdag	Vastend. ☽ 's morg. 6
25	Vrijdag	Ch.geboorte. (u. 59 m.
26	Zaterdag	2e Kersdag.
27	Zondag	
28	Maandag	
29	Dingsdag	
30	Woensdag	☺ 's av. 9 u. 56 m.
31	Donderdag	in den Kreeft.

ZON in den Steenbok, den 21sten, op ten 8 u. 22 m., onder ten 2 u. 38 m. Kortste dag. De Winter begint.

MENGELWERK.

Wumkes.nl

Een Reisje van Leeuwarden naar Wezel, Kleef, enz. en terug, in 1770,

door vier Leeuwarders gedaan; bij uittreksel, met eenige
aantcekeningen, uit het HS. Dagverhaal daarvan
van ROBERTUS DISTELBLOEM, medegedeeld door
MR. J. DIRKS.

Zes en tachtig jaren zijn er verloopfen, sedert, ter herinnering aan eenige aangenaam en nuttig op reis doorgebrachte dagen, door een der togtgenooten een eenvoudig, soms naïf verhaal daarvan werd opgesteld.

Thans wordt, hetgeen zij eene reis noemden, door ons als een uitstapje beschouwd. Bijna vijf dagen toch hadden zij met eigen rijtuig van nooden, om het verste punt van hunne reis, de stad *Wezel*, te bereiken; en wij, als deze bijdrage tot de kennis van de wijze waarop en werwaarts onze voorvaderen reisden, het licht zal zien, kunnen van *Leeuwarden* die plaats langs den nu nog noodzakelijken grooten omweg, over *Harlingen*, *Amsterdam*, *Utrecht*, *Arnhem* en *Emmerik*, binnen zons op- en ondergang, op eenen zomerschen dag, bereiken; en wanneer eenmaal *Harlingen* ook met den Rijn door eenen vurig gewenschten spoorweg zal verbonden zijn, dan zal de duur van dien tijd nog bekort worden. — In 1612 teekent BERNARDUS FURMERIUS,

Onze reizigers vertrokken op Maandag den 16 Julij 1770, te vier uur des morgens, van *Leeuwarden*, „hunner aller geboorteplaats, onder aangenaam weder en bij goede *drooge* wegen.” Deze laatste omstandigheid was destijds voor reizigers naar *Heerenveen* geen onverschillige zaak. Wel had Jr. P. J. VEGILIN VAN CLAERBERGEN in 1716 ecne groote afsnijding in de door hunne smalte en kromte beruchte Haskerdijken, tusschen *Akkrum* en *Ter Bandster Schans*, laten maken, maar tot 1827, toen de straatweg tot *Zwolle* gelegd werd, bleef deze bij regen kladderige, gevaarlijke weg, de *grootte* route, waarop men bovendien nog eenige *particuliere* hekken vond.

Over *Wijtgaard*, *Irasum*, (*Oude*) *Schouw*, *Heerenveen*, kwam men om 11 $\frac{1}{4}$ uur te *Wolvega*. Daar leiden „de beide Advocaten een bezoek af bij den heer Grietman VAN HAREN (*), terwijl DISTELBLOEM en TEITSMA bergwaarts door diens zoon (†) geleid wierden, op welks top gekomen, zij zagen dat het een sterreboschje was, met aangename doorzigten door de verschillende lanen (§).”

Zij zeiden om 12 uur het *Wapen van Friesland* en IJDE EEUWES, den Kastelein, vaarwel en te *Steenwijk* gekomen, lieten zij in het logement, het zelfde uithangbord voerende, bij de Wed. EVERHARDUS KETEL, een diner gereed maken,

(*) ONNO ZWIJER VAN HAREN, de beroemde Dichter van de *Geuzen*, was 1741—1779, Grietman van *West-Stellingwerf*. Destijds, in 1770, lag hij zich, sedert kort, bijzonder op de Dichtkunst toe. Zie de voorrede van zijne *Geuzen*, *Zwolle* 1776, en J. H. HALBERTSMA, *het geslacht der VAN HAREN's*, *Deventer* 1829, bl. 213, 215, enz.

(†) Welligt WILLEM VAN HAREN, geb. 1760 † 25 Maart 1782, of CABEL WILLEM, geb. 1758 † 1793.

(§) Het geplaat tooneel, orkest en schouwplaats, waarvan in 1840 nog sporen aanwezig waren, schijnt dus in 1770 nog niet bestaan te hebben. Zie EEKHOF, *Friesland*, 1840, bl. 109.

dat niet te gunstig uitviel, waarschijnlijk door dat de reizigers wat te veel haast gemaakt hadden. De Steenwijker wallen en grachten vonden zij reeds zeer vervallen, een gevolg van den langen vrede. Langs den Gietenschen weg over *Wannepperveen*, waar eenige oogenblikken in de *Nieuwe blaauwe Hand* vertoefd werd, kwamen zij aan het Zwarte Water en, na met eene schouw overgezet te zijn, te *Genemuiden*. De Burgemeester JAN KERKHOF, Kastelein in de *Gouden Passie*, liet hen een wonderboom zien. „Deze boom had twee bijzondere wortels en regt opgaande stammen, staande naar gissing omtrent 4 à 5 voet van elkander, als een kleine homei (hamei).” Ter hoogte van 7 à 8 voet waren de stammen boogswijze aan elkander gehecht en in elkander gewassen en wel zoodanig, dat men niet anders zien kon of het was daar één stam. Uit dezen stam waren weder twee looten uitgeschoten en uit de onderste regt opgaande stammen ook ieder een tak, waarvan de koppen opgesnocid waren. — KERKHOF waarschuwde zijne gasten om niet in *Genemuiden* met eene brandende pijp, waarvan de reizigers groote liefhebbers schijnen geweest te zijn, te wandelen, om reden, dat daar veel hooi enz. afgeleverd en gescheept werd (*). — Langs een aangenamen doch smallen weg door het Mastenbroeksche, kwamen de reizigers te 9¼

(*) In 1827 was de boete daarop 8 stuivers. Ook de mattenweverijen en de daardoor te weeg gebragte groote voorraden van biezen zijn daarvan de oorzaak. De brand die den 3 October 1698 *Genemuiden* grootendeels vernielde, zoude door een brandende pijp ontstaan zijn. Vele inscripties in huizen gewagen daarvan, of zinspelen hierop, soms zeer zonderling, b. v.

Krich en Brant segent
 Godt met milde handt,
 Godt is mijn heil daer ik op bov,
 En vast vertrov. G. N. 1699.

uur te *Zwolle*, waar zij buiten de Kamperpoort, bij ANTHONIE BOSCH, in de *Erfstadhouder*, afstapten en den avond in gezelschap van den Convooimeester SCHULTZ van *Dockum*, „die daar mede logeerde en zoo gezegd wierde vrijdde om de dochter van Dus. DORTSMA van *Zwolle*,” doorbragten. Wij gelooven geene indiscretie te begaan, dit geheim thans wereldkundig te maken.

Den volgenden dag was DISTELBLOEM, die een onderzoekliedend, niet onbelesen, maar niet zeer met de Fransche taal (*) bekend, man schijnt geweest te zijn, al zeer vroeg, gelijk meermalen, uit de veeren en bezag in zijn *eeentje*, (of wil men liever *eenigheid*) „de fraaie en wegens de groote doortogt der koopmanschap uit *Duitschland* neringrijke stad *Zwol*,” destijds nog door geen kanaal aan de IJssel verbonden. Hij wandelde die voor zooverre hij kon rond, vond de wallen fraai en sterk en destijds netjes afgestoken, zoodat men de zoden, waarmede zij opgezet waren, wel konde tellen. Na het ontbijt bezag men de groote Gereformeerde Kerk met haar fraai orgel en predikstoel, wiens leuning, kunstig uit hout gehouwen, een net geslagen kabeltouw verbeeld. In de Consistoriekamer, op het einde der kerk, alwaar ook de Classicale en Synodale (†) Vergaderingen gehouden werden, waren de vijf predikanten van *Zwolle* uitgeschilderd. „Zij leverden,” zegt D., „een aardig perspectief op, als men in het midden van de kerk of aan het ander einde stond, wanneer de deur open was.” Wij willen hopen dat de koster, bij de godsdienstoefening, gezorgd zal hebben dat die steeds gesloten was, ten einde

(*) Tot voorbeeld: „'s middags lekkertjes bij den Heer J. gesoupeerd,” „Karminatie,” voor carbonnade, enz.

(†) Iedere provincie had destijds haar eigen Synode. De onderlinge band werd door Gedelegeerden onderhouden.

de gemeente niet in de verzoeking te stellen, de gelijkenis te beoordeelen. — Ook een steenen wenteltrap zonder spil, in den toren der kerk, trok hunne aandacht. Eene speldenmakerij, in de *gekroonde drie Spelden*, werd bezigtigd. Ieder speld moest, volgens den baas, tienmaal door de handen gaan; eenige dier behandelingen namen zij in oogenschouw.

Nadat CURIEUS vruchteloos zijne klacht had ingediend, dat zijn schoon linnen hem 's nachts uit de chaiskist door den noodhulp van den Kastelein ontstolen was, reed men om 2 uur langs eenen aangenamen, wederzijds met boomen beplanten weg, bezijden den IJssel, naar *Wijhe*. Voor de herberg *de Brabandsche Wagen*, waar de postwagens van *Deventer* en *Zwolle* elkander ontmoetten en van pakgoederen verwisselden, wierd de bekende, nu gestorven, dikke boom in oogenschouw genomen. Hij was destijds al zoo hol, dat de vijf reizigers er bij elkander in konden staan. Den paruikmaker „Monsieur OMBELET van *Leeuwarden*,” dien zij „met een vrouwspersoon” tusschen *Wijhe* en *Deventer* ontmoetten, verzochten zij aan hunne huizen hunne groetennisse te doen. Om 6 uur stapten zij te *Deventer* in de *halve Maan* (*), aan de markt, op één huis na aan het Stadshuis, bij de Wed. LA PIERRE af, „eene vrouw die gezegd wierd over de tonne gouds aan goederen te bezitten.” Men bracht een bezoek aan den Med. Doctor A. VENEMA en bezag nog de jaarmarkt.

Woensdag, 18 Julij, werd, onder geleide van den geleerden landgenoot, *Deventer* bezigtigd. De schipbrug,

(*) Reeds in 1713 was dit een bekend logement. CLAAS BRUIN, in zijn *Kleefsche en Hollandsche Arkadia* of dagverhaal van twee reizen, (in 1713 en 1714) gedaan, 2de druk. *Amst.* 1730, zingt, bl. 51:

Zoo zijn wij eindelijk te *Deventer* gekomen.

„Sla voort JAN EDEL, breng ons naar de *halve maan*,” enz.

later ook die te *Zutphen* en de gierbrug te *Nijmegen*, trokken bijzonder D's aandacht, gelijk van ieder, die geen breede snelstroomende waters dagelijks voor oogen heeft. Over den IJssel werd een sterrebosch, *de Worp*, vrij groot, wel belommerd en aangenaam te doorwandelen, bezocht. Sterreboschen waren in de 18de eeuw aan de orde van den dag: velen zijn geheel verdwenen, b. v. dat te *Sneek*, enkelen bewaard gebleven, zoo als dat te *Groningen*. Na een bezoek aan Jufvrouw RUARDI en hare dochter, vertrok men om 10 $\frac{1}{2}$ uur en reed over de schipbrug, langs eenen aangename boomrijken zandweg, door *Voorst* naar *Zutphen*, waar men bij *EGGING*, in de *Hollandsche Tuin*, aan de markt afstapte. De officier van de wacht bij de poort deed de vreemdelingen die vragen, welke ons nu door de nachtblijst gedaan worden. Wij twijfelen niet, of de antwoorden der eerzame reizigers zullen vollediger als de nu daarop doorgaans voorkomende geweest zijn. In de Groote Kerk te *Zutphen* bezag men eene koperen doopvont, in 1527 gemaakt, door de Franschen in 1672 van eenige daar rondom staande beeldjes beroofd. In een vertrek bij de kerk waren verscheidene dubbele lessenaren, waarop een groot aantal gedrukte oude boeken en handschriften, met ijzeren ketenen daaraan vastgehecht, lagen. Onder anderen Plinii Secundi *Historia Naturalis*, in Folio. — De reizigers sleten een genoegelijk uur tusschen 5—6 uur, met het aanschouwen der rijkunsten van den Engelschen piqueur Mr. POTS, die hij in een der bastions, „in welks midden een gaig stond daar hij om henen reed,” op vier paarden uitvoerde. D. geeft daarvan eene uitvoerige beschrijving, welke ons overtuigd heeft, dat ook hier het spreekwoord waar is, dat er niets nieuws onder de zon is en dat de kunsten, te paard uitgevoerd wordende, in de hoofdzaak, het decoratief en

toestel daargelaten, dezelfde bijna als nu waren, en ook wel zullen blijven.

Na een bezoek van den heer VAN HASSELT, een goed vriend van TEITSMA, ontvangen te hebben, reden zij naar *Brummen* en verder langs eenen alleraangenaamsten weg naar *Dieren*, waar zij in de *Prinsenkroon* bij BITTER afstapten en nog dien avond de "extra lange allées die bij het Stadhouderslijke (*) huis waren," bewandelden.

In den vroegen morgen van Donderdag 19 Julij werd het bosch bij *Dieren* tot op eenen berg, langs singels, die zeer zandig waren, bewandeld. Op den top gekomen, zag men door verscheidene lanen vele bergen in het verschiet, die zeer dor, zandig of met heide bewassen waren. Daarna werden in het lusthuis van Prins WILLEM V vele fraaije vertrekken, die in een tuin, waarin niet veel te zien was, uitzagen, bezigtigd. Om 9 uur vertrok men naar *Doesburgh*; door het hooge water was de overtocht eenigzins tijdroovend; de namen enz., wierden bij de poort wederom, even als te *Deventer*, gevraagd. De bezigtiging der stad leverde niets bijzonders op: van een hoog molenerf zag men de buitenwerken op omtrent $\frac{1}{4}$ uur van de stad liggen. Het garnisoen bestond uit een regiment Schotten van STUART. Hunne montering was een roode rok met geele onderkleederen. Spoedig vertrokken, begon het buiten de stad stevig te regenen en daar een tegenspoed zelden alleen komt of slechts één gevolg, maar meest drie schijnt

(*) WILLEM II liet te *Dieren* een wildbaan aanleggen. WILLEM III stichtte daarbij een aanzienlijk gebouw, dat in 1794 door woeste krijgstieden vernield werd. Ook WILLEM IV liet de Karolinen- en Prins WILLEM V berg met hunne sterreboschen aanleggen. Zie NIJHOFF, *Wandelingen om Arnhem*, 1824, bl. 146. Bij *Dieren* is ook nog de *Burmania allee*, afd. bl. 149.

te moeten hebben, zoo kon het niet missen, of zulks had hier ook plaats. De regen deed TEITSMA aan zijn jas denken. Deze lag nog bij LAMARS, in het *Heeren Logement te Doesburg*; gevolgen: terugkeer, oponthoud en inspanning der beenen van DIRK CURIEUS, die het verloren schaaap terugbragt. (Later kwam zulk een ongeval WIELANDT te *Marienboom* over). Over een heide (op sommige plaatsen met koren bezaaid en links door bergen begrensd), aan welks einde een paal of steng met een weerhaan er op, stond, waarbij de wegwijzer zeide, dat de armen der omliggende plaatsen zich op Hemelvaartsdag, om aalmoezen te ontvangen, vergaderden, reed men over *Keppel* en *Weel* naar *Laag Elten*, van 11 tot 2 $\frac{1}{4}$ uur. Na de maaltijd werd het *Ursulinen* (*) nonneklooster bezigtigd. „Hierin was,” zegt D., „een klein net kerkje, een groote spreekkamer, daar eenige nonnetjes zaten te borduren. De beide advocaten kochten van de abdisse, die zeer vriendelijk was, twee sierlijke speldekussentjes, vroegen aan haar of wij het klooster mogten bezien, die zeer lieftalig antwoordde van neen, maar als wij plaisir hadden om de tuin te zien, zulks tot onze dienst was, dat wij accepteerden, waarop zij tegen eene van de nonnetjes zeide, dat zij ons dezelve zoude laten zien, gelijk geschiedde; wij meenden daar wat fraais te zullen vinden, doch bevonden het maar eene gemeene keukentuin te zijn. In de bovenvertrekken waren de pensionaires, welke het borduren, Fransche en Hoogduitsche talen, enz.

(*) *Ursulinen Maagden*. Volgens ADR. SCHOONEBEEK zijn er twee ordes van, de Italiaansche orde in 1544 en de Parijsche in 1619 bekrachtigd. Beide geven onderwijs aan meisjes en zijn geheel in het zwart gekleed.

leerden. Van daar gingen wij naar het *Kapucijner* (*) Klooster, dat een der paters ons bezien liet, bevonden de kerk zeer net en kostelijk, de groote eetzaal met beelden en schilderijen versierd, op de tafel een dam- en schaakbord. In de tuin was een levensgroot Christusbeeld aan het kruis, uit welks handen en voeten bloed verbeeld werd te vloeijen, enz."

Bergwaarts naar *Hoog Elten* opgewandeld, bragten zij eenen brief aan den heer DE ROTTE, die aldaar woonde, daarna bezagen zij den put, die 258 voet Rijnlandsch diep werd gezegd te zijn. De nu nog aldaar genomen wordende proeven om de groote diepte aan te toonen, door een eindje kaars aan een der beide door een tredrad op- en nedergaande watertonnen te bevestigen, werden genomen. Het duurde, volgens D., groot tien minuten (?) eer de nedergaande ton het water bereikte (†).

(*) *Kapucijnen*, bestaan sedert 1528 en zijn hervormde Franciskanen. Zij ontleenen hunnen naam van den kap met eene zeer spitse punt, die zij dragen.

't Klooster van de Broeders Kapucijnen,
Die met hun kruin en kap, een wonderlijke dragt
Verbeelden in 't gesicht des vreemd'lings.

CL. BRUIN, t. a. p., p. 86.

(†) In 1837 gaf men de diepte als 288 voet op. Het nederdalende waskaarsje is ter naauwernood meer zichtbaar als dit het water bereikt. Dit water daalt en rijst met de Maas en niet met den Rijn, hoewel deze aan den voet van de Eltenberg stroomt. Ook proeven met het geluid genomen, bewijzen hoe diep deze put is.

De storm van 29 Nov. 1836 had het dak boven de put, waarvan D. gewaagd, vernield, en destijds de put vrij wat verstopt. Men zegt dat zij van Romeinschen oorsprong is. Vergel. DR. J. SCHNEIDER, *Der Eltenberg und Monferland, bei Emmerich, ein Beitrag zur Geschichte des Römischen Befestigungswesen, auf der rechten Rheinseite. Emmerich 1845.*

Nadat zij de Roomsche Kerk aldaar gezien hadden, geleidde de zoon van den Heer DE ROTTE hen naar een tuin van de groote oude abdij, op welks einde een gebouw stond, dat van boven plat was en teregt *Belvedere* (Schoonzicht) genoemd werd, daar men *Emmerik*, *Kleef*, *Nijmegen*, *Arnhem* en eene menigte andere plaatsen van deze hoogte kan zien liggen. Na eenig gul onthaal bij den Heer DE ROTTE, wiens vrouw eene Friezin was (*), keerden zij naar *Laag-Elten* terug en reden naar *Emmerik*, waar een deel van het gezelschap in den Wijnberg (†) en een ander deel bij den Heer HERMANUS JAARSMA, Leeraar der Doopsgezinde Gemeente aldaar, ging logeren. D. teekent aan, dat JAARSMA een geboren Leeuwarder was, dat zijne moeder en zuster daar destijds nog woonden, en dat twee nichten, dochteren van den Koopman HERMAN SIPKES HEIMANS, van *Leeuwarden*, destijds bij J. logeerden. Ook was hij een volle neef van TEITSMA's moeder.

Vrijdag den 20 Julij was geen reis- maar een rustdag; men bezag de stad *Emmerik*; het pleisteren en afzetten met verschillende kleuren der huizen viel in het oog, ook op een beeld van CHRISTOPHORUS viel de aandacht; van een miraculeus beeld eener zwarte koningsdochter, die, door haar vader op een kruis genageld, den Rijn stroomopwaarts zou gedreven zijn, verhaalde de kosterin verbazende wonderen; een schapenstal aan het einde der kerk en eene schuur,

(*) FRANS GERARD DE ROTTE, JUR. U. DR., woonde eerst te *Wageningen*, daarna te 's *Heerenberg*, (digt bij den *Eltenberg*), was met ANNA MAGDALENA VAN HEREMA, in November 1738, gehuwd, en leefde nog in 1790.

(*) Wij zijn aan land, nu naar den frisschen Wijnberg toe.

waarin eene beestenkrib van hout en riet gemaakt, om op kersnacht te gebruiken, werd ook bezigtigd. In het Jezuitenklooster vonden zij eene heerlijke boekerij, waaronder vele perkamenten, sierlijk geschreven, HSS. „Omtrent de middag,” zegt D., „bezogten wij de gewezen Luthersche Predikant VAN DALEM, die te *Leeuwarden* gestaan heeft, in zijn klein kamertje, in een aan een daarbij staand Nonnenklooster behoorend gasthuis, daar hij de kost in gekocht heeft, nadat hij de Augsburgsche Confessie afgezworen en de Roomsche religie aangenomen heeft. Deze Dus. VAN DALEM heeft op eene schandelijke wijze zijne echte huisvrouw, die thans nog te *Leeuwarden* woont, verlaten en is met zijne meid . . . voortgegaan en heeft voor haar beiden alhier de kost gekocht (*).”

Op Saturday 21 Julij trok het gezelschap in een koetskar naar *Kleef*, waar men bij ROBBERTS in de *Diergaarde* afstapte. Onder geleide van eenen heer, KRUSEMAN gheeten, wierden de bekende Kleefsche wandelingen bezocht. *Kleef* werd, sedert doctor SCHUTTE in 1741 eene minerale bron achter het Amphitheater ontdekt had, destijds ook, als plaats voor eene bronwater-kuur, bezocht. Na het jaar 1794 tot het jaar 1811 verviel het zeer: thans is veel van hetgeen D., c. s., in 1770 zagen, hersteld.

Het vrij en onbelemmerd gezicht over de vlakke landen aan de kanten van *Griethuizen*, *Emmerik* en aan de andere kant in de *Diergaarde*, destijds nog met palissaden om-

(*) CHRIST. LOD. VAN DALEM, vroeger predikant te *Enkhuizen* en van 1758—1761 te *Leeuwarden*. Op grond der aanklagte zijner eigene vrouw, werd hij door den Kerkenraad afgezet, vóór dat de Regter het vonnis had uitgesproken, iets dat hem duur te staan kwam. Zie H. SCHUTTE, *Geschiedenis der Luthersche Gemeente te Leeuwarden*. p. 196—198.

geven en vol herten en reeën, werd op den *Boterberg*, onder eenen daarop staanden en met zitbanken omgeven lindeboom, genoten. Daarna werd de *Sterrenberg* beklommen, door Prins MAURITS van *Brazilië* aangelegd. Door twaalf, later gedeeltelijk dicht gegroeide, lanen, had men een gezigt op *Mooiland*, den Kleefschen Lindeboom, *Gennep* en *Materborn*, den Kleefschen berg, *Kranenburg*, *Rhemen* en *Nijmegen*, *Arnhem*, *Doesburg*, *Ellenberg* met zijn stift, *Griethuizen*, *Emmerik* en *Kalcar*. De *Kleefsche* berg lag nu aan de beurt. D. verhaalt, dat hij door koning FREDERIK I van *Pruissen*, zoo verhoogd is, dat hij met den hoogsten berg in die landstreek en met de zwaan, die op den slottoren van *Kleef* staat, gelijk staat. — De stad *Kleef* zelve, $\frac{1}{4}$ uur van den naar haar genoemden berg gelegen, werd daarop bezocht. D. merkt op, dat zij volgens zekere beschrijving (*), in gedaante gelijk een klaverblad is, als op drie hoogten gelegen, de *harke-*, *hei-* en *kerkberg* geheeten. Hij gewaagt verder van eene ijzeren leuning, waaraan de menschen zich konden vasthouden om eene steil oplopende straat op en neder te gaan en van de piramide van *Kinkel*, die eenvoudig van maaksel, zooals verhaald werd, door een der Fransche Generaals, in den laatsten oorlog, buiten de stad op den berg, boven het Amphitheater geplaatst werd. Het zal een houten obelisk geweest zijn, op welks spits een koperen bal rustte, waarnaar de *Springen* of *Sprongen*berg achter het Amphitheater wel eens met den prosaischen naam van koperen *Knopberg* werd aangeduid (†). Het slot of de *Zwanenburg* werd door hen niet als

(*) Het is de *Beschrijving van* CHRISTOFFEL DE VRIES, aangehaald bij CL. BRUN, *Kleefsche Arkadia*. 2de druk, 1730, bl. 30.

(†) *Wandelingen door Kleef*, (Oit het Hoogd. vertaald), *Nijmegen*, (1829), bl. 47.

op de binnenplaats en dus uiterlijk bezien (*). Onder het genot van muziek en het gezigt op een vijver met een fontein deden zij bij ROBERTS hun middagmaal aan de algemeene tafel, waarbij zij onder anderen een Mijnheer en MEVrouw VAN DER LEIJ uit *Krefeld* ontmoetten. Na het diner bezagen zij de Cathedrale kerk, den vermaarden, bij BRUIN ook afgebeelden Lindeboom, die zeer aardig geschooren of gesnoeid, met 7 of 8 kroonen, als eene piramide toeloopeude, buiten de Haagsche poort bij het Posthuis stond, en in 1790 door den strengen winter bevroor (†). *Berg en daal*, met de grafstede van MAURITS VAN NASSAU SIEGEN (§), werd niet onbezocht gelaten. In het halve maansgewijze metselwerk achter de, in 1663 reeds te *Siegen* gegoten ijzeren graftombe, waren destijds de steenbeelden, groote en kleine kannen, potten, horens, lampen en steenen met Romcinsche inscripties nog aanwezig, alhoewel reeds meest geschonden en in zeer slechten staat (**),

(*) Afgebeeld in CL. BRUIN. t. a. p.

(†) Zie de afbeelding bij CL. BRUIN, die hem in 1715, door onderdom, kwijnend vond.

(§) Kleinzoorn van Graaf JAN, den broeder van Prins WILLEM I, geb. 1604 te *Dillenbury*, was hij van 1636—1644 Gouverneur van *Brazilie*; later Luit. Generaal in Staatsche dienst en eindelijk Stadhouders, namens FREDERIK WILLEM, Keurvorst van *Brandenburg*, over *Kleef*, enz. Hij verfraaide *Kleef* in hooge mate en stierf in 1679. Het Mauritshuis te 's *Gravenhage* is ook door hem gebouwd.

(**) Mede bij CL. BRUIN is eene groote plaat afgebeeld. De Fransche troepen schonden en vernielden in 1702 deze oudheden. Vele der opschriften kan men vinden in de *Kleefsche Waterlust*, Amst. 1752, eene zeer vermeerderde en versierde vertaling van de *Amusemens des Eaux de Cleves*. Lemgo 1748. Grondiger zijn *Buggenhagen's* Nachrichten über die zu Cleve gesammelten Alterthümer, Berlin 1795, met 22 platen en 13 vignetten. Vergelijk ook DR. J. SCHNEIDER, Cleve

Later zijn die inscriptiën en wat er nog overig was van de antiquiteiten, daaruit genomen en naar elders vervoerd.

Na het bewandelen van den berg *Kijk in de Pot* keerde men naar ROBBERTS terug en rustte op den *Boterberg* van deze sterke wandelingen uit. Den volgenden zondag, 22 Julij, bragt men een bezoek aan het bronhuis, proefde het bronwater, in gezelschap van eene groote menigte heeren en dames, „die even weinig als wij,” zegt D., „gezondheidshalven deze wateren schenen te gebruiken” (*) en keerde te voet naar *Emmerik* terug. — In den namiddag reed het reisgezelschap, vermeerderd met den heer JAARMA, zijne beide nichtjes, HEIMANS en de huishoudster KAATJE, in eene koets met 3 en eene postchais met 2 paarden bespannen, terwijl DIRK CURIEUS (als Courier?) hen te paard vergezeldde, over *Rees*, (een klein stadje met een fraai gesnoeiden Lindeboom als die te *Kleef*) en de *Jäger*, eene herberg aan een heideveld gelegen, naar *Wezel*. Meer dan eenmaal moest men hier mondeling of schriftelijk zijne qualiteit enz. opgeven. Onder eenigen stofregen werd den volgenden dag *Wezel* bezigtigd. Uitvoerig beschrijft D. de sterke vestingwerken, de citadel en de parade. In den namiddag ging men met de gierbrug over den Rijn naar *Burik* en over de Polgraaf, gelijk D. het noemt, naar

zur Zeit der Römer. Jahrb. des Vereins von Alterthumsfreunde im Rheinlande. 1855, XXII. p. 22—35, en S. VAN VEIZEN, die Stadt *Cleve*. Leipzig 1846.

(*) In de *Kleefsche Waterlust*, bl. 95, vindt men eenige bron-gasten uit *Leeuwarden*, 1742—1745, opgenoemd: de familie SCHWARTZENBERG, vrouw Generalin VAN BOURICIUS, Frcale VAN KUFFELER, Raadsheer DE KEMPENAAR, Juffvr. HAMERSTER, de kinderen van den Raadsheer VAN BOELENS, Advocaat SLOTERDIJK, Juffrouw COULON, Koopman ENDELAR en familie, MR. HAMSTRA, enz.

Santen of *Xanten*. De groote steenen beelden en voorstellingen op het kerkhof, alsmede de St. Victors kerk werden bezigtigd. Deze gothische, geheel voltooide kerk, met hare 24 altaren, waarvan in 1770, volgens D., nog dagelijks 22 gebruikt werden, verklaarde hij (en wij met hem) voor de fraaiste die hij in Kleefsland gezien heeft. Van *Kleef* af is zij een bezoek overwaardig, even als de groote verzameling oudheden, door den Notaris HOUBEN aldaar bijeengebragt (*), allezins dat uitstapje en de bezigtiging verdient. *Santen*, door de Romeinen vroeger als *Colonia Trojana*, naar Keizer TRAJANUS, bij de *Castra Vetera*, de schouwplaats van CLAUDIUS CIVILIS daden, gesticht, werd later door verbastering *Trojana* en daarna *Troja*, *Troja Sancta* (*heilig Troje*) en nog later *Santen*, *Xanten*, geheeten. De legende gaf die plaats de reuk van heiligheid, door haar als de martelplaats van den Centurio of Hoofdman VICTOR, met 360 soldaten van het Thebaansch legioen, in het jaar 286 te maken. Geen wonder, dat ook D. aldaar een aantal reliquien van de in 1263 teruggevonden beenderen dier geloofshelden vond; ook andere reliquien vertoonde men hem, b. v.: „een hoofdje van een der Bethlemitische kinderen, waarin, zoo men zegt,” voegt hij er voorzigtig bij, „de slag van den sabel te zien was.” D. zegt verder, dat hem verhaald wierd, dat de Koning van *Pruissen* deze kerk ook gezien had en het meeste behagen in een altaar vond, dat uit één boom gezegd werd gesneden te zijn en in eenig lofwerk, dat gesneden was uit de wortel van een boom, daaronder liggende, alsmede in twee schilderstukken. Zulks verwondert ons geenszins, want dit

(*) Uitvoerig beschreven en afgebeeld door DR. F. FIEDLER in de *Denkmäler von Castra Vetera und Colonia Trojana in Pfl. HOUBENS Antiquarium zu Xanten*, 1839.

snijwerk is hoogst fijn bewerkt en de schilderstukken zijn van JAN VAN CALCAR. Ook gewaagt D. terecht van het prachtige borduur- en stikwerk, in deze kerk voorhanden.

Men sliep dien nacht te *Marienbaum* bij ARENTSEN in de *Witte Zwaan*. Het dorp zou zijn naam van een, door een herder in een boom gevonden MARIA beeldje bekomen hebben. D. zag dit steenen beeldje, staande in een kasje, omtrent als een zilversmidskasje.

Van *Marienbaum* reed men (Dingsdag 24 Julij) over *Udem* en *Schravelen* naar *Kevelaar*, de bekende *Onze Lieven Vrouwen* bedevaarts-plaats (*). De kerk vindt men "zeer gemeen," maar men verwonderde zich over twee regels waskaarsen, waarvan aan ieder zijde van de kerk een in de lengte geplaatst was, veel in getal en van buitengewone grootte en dikte: als van 30 tot 110 R . "Deze laatste," zegt D., "is een jaarlijksch present van *Amsterdam*." Die kaars had de grootste eer, vermits zij in het midden, tusschen de beide vermelde regels, stond. Zij was door eene processie, bestaande uit verscheidene rijtuigen met menschen, gevolgd door een aantal voetgangers, in triuuf van *Amsterdam* aldaar gebragt, gelijk al de anderen

(*) Uit een te *Kevelaar* gekocht boekje deelt D. mede, dat de Kapel, de eigenlijke bedevaartsplaats, bij de kerk staande, door HENDRIK BUSMAN VAN GELDER en zijne vrouw MACHTILDA in 1642, ter eere van een *papiëren* beeldje van MARIA, de moeder Gods, onder den naam van *Onze Lieve Vrouwe van Kevelaar*, MARIA Troostersche der bedrukten, gesticht is. MACHTILDA had dit prentje bij eenen Hessischen soldaat gezien en het na veel moeite van dezen bekomen. Na de plaatsing op 1 Julij 1642 in een kasje in voornoemden Kapel, genas het, "na verteld wierd," blinden, oogkranken, stommen, bezetenen, manken, lammen en gebrokenen. De *ex voto's* of geschenken daarvoor, zoo als krukken, een houten been, een breukband, zilveren beentjes, krukjes, liet men, zegt D., ons zien.

door dergelijke processien. Zij brandden op bijzondere tijden, maar op Kersnacht allen te gelijk.

Nadat het reisgezelschap den vastendag, door het slechte diner, mede gehouden had, reed men langs eenen aan wederzijden met olmboomen beplanten aangenamen weg, door *Wees* naar *Goch*, een stadje aan de *Niers* gelegen, wederom met een lindeboom prijkende (*) en vervolgens over *Kleef* naar *Emmerik* terug.

Doordien het paard van den heer KRAK door een ander paard zeer was geslagen, ondervonden zij zulk een oponthoud als vroeger, toen men meer als nu met eigen paarden groote touren maakte, meermalen reizigers overkwam. Ds. JAARMA behield zijne gasten twee dagen langer als zij van voornemen geweest waren, zoodat zij eerst Vrijdag 27 Julij vertrokken. Na met eenige moeite door den hoogen waterstand over den Rijn te zijn gekomen, reed men naar *Griet* of *Griethuizen* en door *Kleef* naar *Kranenburg* (†), langs eenen zeer zandigen weg, loopende over bergen en dalen tot aan eene herberg, *Berg en Daal* genoemd. „Even voor dat wij hier kwamen,” zegt D., „reden wij langs en door een dal, tusschen twee bergen door, omtrent een half uur lang, daar het echter wit zandig was. Wij konden geen wind voelen, hadden sterke zonnenschijn, 't welk zeer benaauwd was en ontelbaar waren

(*) Wat deze stad belangt, die heeft geen roem te dragen,
Dan op een lindeboom, gesteund met twalef schragen.

CL. BRUIN, t. a. p. en aldaar eene afbeelding der stad, bl. 29.

(†) O kleine en arme stad! doch groot en zwaar van schulden,
Wijl 't Burgemeesterschap wel vijftwintig gulden
En noch vijf duizend (*) op kon brengen, ieder jaar,
En echter valt die last den burger niet heel zwaar.

(*) Te weten *lathoudeu*. Volg. CL. BRUIN t. a. p., bl. 26.

de zweetdruppelen, die wij hier moesten afdroegen." Deze zullen hem dan ook verhinderd hebben de heerlijke gezichten, die de oude Kleefsche baan of weg tot aan *Nijmegen* oplevert, genoegzaam op te merken. Zeer groot is ook aldaar de verandering van tooneel sedert 1770. Te *Nijmegen* stapten de reizigers aan de markt, bij FRANÇOIS TARQUHAR, af. Het stadshuis wierd bezigtigd, het bekende Nijmeegsche raadsel gecopieerd (*), de Romeinsche steenen en inscripties in oogenschouw genomen (†). De echte (?) zwaarden, waarmede de graven VAN HOORN en EGMOND 3 en 5 Junij 1568 te *Brussel* zouden onthoofd zijn, werden hen vertoond, alsmede een uurwerk, dat in vijf kamers eene wijzerplaat had, om het uur aan te wijzen. De zaal, waar den 10 Augustus 1678 de vrede tusschen *Frankrijk* en de *Vereenigde Nederlanden* gesloten werd, alsmede de aldaar aanwezige afbeeldsels (§) der afgezanten, werden niet onbezigtigd gelaten. Dit alles kan men ook nu, vermeerderd met veel wat de tijd zelf en de zorg van vele oudheidkenners, aldaar later bijeenbragt, vinden, maar onze reizigers zagen nog iets in *Nijmegen*, dat "de klein-geestigste nijd," zoo als TEN HOET zegt, "onder het masker van spaarzaamheid en bevordering van 's lands welzijn, in 1796 deed sloopen " het alleroudst en vermaardst gebouw in de *Nederlanden*, het oude rijks-paleis, dat KAREL de

(*) Ook bij TEN HOET, *Geldersch lustoord*, p. 10, te vinden.

(†) Afgebeeld en beschreven in WESTENDORPS *Antiquiteiten*, 2de deel, bl. 206—219.

(§) CLAAS DE BRUIN zingt er van:

Dit zijn d' afbeeldsels der gezanten,

... Dit 's HAREN (*), grijs van hair en schrandrer van verstand,
Daar *Friesland* roem op draag, een CATO van ons land.

(*) WILLEM VAN HAREN, geb. 1626, † 1708.

groote gesticht had en dat door FREDERIK I, BARBAROSSA bijgenaamd, in 1155 herbouwd was." D. zegt er van: " Ons leidsman noemde het, het Prinsenhof (*), anders wordt het bij de inwoners het *Valkenhof* genoemd. Op dit gebouw staat een vierkante toren; boven de lijst was eene zeer breede looden goot, met een stek op de buitenkant, waarlangs wij den toren rondwandelden en niet minder aangename en uitgebreide vergezigten genoten als van de *Belvedere*," die zij later bezochten, op welks plat zij *Hertogenbosch*, 10 uur daarvan verwijderd, zien konden.

Na het ploegen door het zand, was de rid van *Nijmegen* naar *Arnhem*, langs eenen grindweg, die gezegd wierd *f*72000 van aanleg gekost te hebben, zeer aangenaam. Men stapte af bij JOH. DE ROOIJ, in de *Paauw*, en reed spoedig daarop naar *Rozendaal*, dat toenmaals reeds in het bezit der familie TORCK, in den vollen luister van hetgeen de smaak dier dagen vorderde, prijkte. D. noemt het dan ook " eene extra ordinaire aangename buitenplaats". Verrukkelijk vond hij de sierlijke fonteinen en hunne met kleine balstenen bevloerde bakken, watervallen en vijf vischrijke vijvers, boven elkander liggende. Aan het boveinde van de hoogste was eene galerij, daar het bovengemate verrukkelijk was onder te zitten, daar het een gezicht zonder weêrga over al de vijvers heen had. Ook gewaagt hij nog van den zesden vijver, waarin het water werd opgemalen, van een doolhof, enz. Na het diner, voor D., c. s., blijkens de omstandige herhaalde vermelding er van, geene onverschillige zaak, " daar ons eene delicate ham met doperwten en roomsche boonen, aangename kost, juist ons aller smaak, voorgezet wierd,"

(*) WILLEM V vertoefde er nog met zijn geheel hof van 1 Nov. 1786 tot 23 Sept. 1787.

bezag men de diergaarde en een papiermolen en reed naar *Klarenbeek*, toenmaals het huis van den heer HUYGENS, waar men de watervallen, fonteynen, waaronder een van 30 voeten Rijnlandsch hoogte, bezigtigde en zich in het heerlijke lommerrijke bosch, op den zeer warmen dag, verkwikte. — Te *Arnhem* teruggekeerd, wierd het Duivels-huis, de woning van den beruchten MARTEN VAN ROSSEM, bezigtigd, toenmaals bewoond door den zwager van den Franschen predikant te *Arnhem*.

Zondag, 29 Julij 1770, hadden de reizigers nog gelegenheid de nu gelukkig bijna spoorloos verdwenen wallen van *Arnhem* rond te wandelen. Men reed naar en bezag *Bouillon* (nu meer *Bilioen* geheeten) van mevrouw VAN SPAAN; verder *Reederoord*, van den Raadsheer BRANDTSEN; het huis vond men nog nieuw en „de situatie der allées, berceaux en bosschen, door de wisseling van bergen en dalen, een extra fraai en buitengewoon gezigt opleverende.” *Middagten*, in de vlakte gelegen, werd doorwandeld, te *Dieren*, reeds vroeger bezocht, het middagmaal gehouden. Daarna reed men over *Loenen* en *Apeldoorn* naar het *Loo* en stapte af bij TEN HOVE, in de *Keizerskroon*. 's Avonds zagen zij de Prinses, gemalin van den Stadhouder WILLEM V, zelve een tweespan voor eene kapchais mennende, van een tourtje terugkomende en den Prins zelve met twee edellieden wandelen.

Verrukkelijk vonden zij de wandeling, die zij den volgenden morgen in den tuin, achter het paleis van den Stadhouder, deden. D. schrijft: „de fonteinwerken en watervallen muntten uit boven alles wat wij tot nog toe gezien hebben; de vijvers, beken, allées, berceaux, het huis en alles wat wij zagen, was koninglijk, zoodat men wel met zeker dichter (CLAAS BRUIN, wiens Kleefsche Arkadia zoo het schijnt D.'s tourboek was) mag zeggen, dat het is:

Een wellust voor het oog, dat zich niet laat vorzaden,
Wie zou niet sluim'ren op het suissen der cascaden."

Hoe zij de vorstelijke familie ontmoetten, willen wij ook met zijne eigene woorden mededeelen. "Wij hadden het geluk Hare Kon. Hoogheid (Prinses WILHELMINA van *Pruissen*, gemalin van Prins WILLEM V, geb. 1751, † op het *Loo*, 1820,) van nabij te zien, terwijl hoogstdezelve zich te 10 uur begaf naar het dejeuner in den tuin, met een gevolg van eenige heeren en dames, ziende haar in een fraai zomerhuis dejeuneren, terwijl daarnevens in een ander zomerhuis van gelijk model, eenige muzikanten op waldhorens, clarinetten en bassen aangenaam geluid maakten. Tusschen deze beide zomerhuizen was een ronde vijver en daarin eene Zwaan, die door de heeren en dames eenig eten toegeworpen wierd. Zijne Doorl. Hoogheid dezen morgen te paard uitgereden zijnde, wierd alle oogenblikken bij het dejeuner terug verwacht, waar wij eenigen tijd op staan bleven te wachten. Eindelijk wandelden wij rond om verdere merkwaardigheden te bezigtigen, waaronder eene fontein, waarop de naam van Koning WILLIAM stond, vol fonteinpijpes. De kraan geopend zijnde, vertoonden de stralen water uit die pijpjes de naam van Koning WILLIAM. Daar voor was een vrij lang, doch niet breed beekje, van wederzijden bezet met pijpjes, die wat schuinsch naar elkander toestonden, waaruit het water boogsgewijze van de eene zijde of wal op de andere sprong, zoodat men het beekje met een bootje, onder de stralen door, zoude kunnen langs varen, zonder geraakt te worden.

"Kort daarna zagen wij Z. D. II., benevens Hoogstdezelfs Gemalin en gevolg van heeren en dames, van het dejeuner terugkeerden. De heeren WIELANDT en KRAK ston-

den bij eene heide in den tuin, waar het doorluchtig paar moest passeren. Zoo ras zulks geschied was, trad Z. H. zijdelings af naar hen toe en vroeg: „Wat zijn de heeren en waar woonachtig?” Waarop de heer WIELANDT antwoordde: „Twee Advocaten voor den Hove van *Friesland*, te *Leeuwarden*.” Waarop Z. D. H. andermaal vroeg: „Hoe zijn de heeren haar namen?” Waarop de heer WIELANDT weder antwoordde: „WIELANDT en KRAK,” waarop Hoogstdezelve zich boog en verder met Hare Kon. Hoogheid door den tuin naar het paleis wandelde, vergezeld van een groot gevolg van heeren en dames.”

Het paleis zelf lieten zij onbezigtigd, daar zulks allcen godurende het diner van de Stadhoudelijke familie kon geschieden en dit oponthoud, hunne reeds twee dagen verlengde reis, zulks nog met een zoude gedaan hebben.

Na nog een kopermolen of pletterij gezien te hebben, reden zij over *Vasen*, *Epe* en *Heerde* en van daar over eene woeste zand- en bergachtige heide, zoo ruw dat zij niet anders als de ruwe bergen met heide bewassen en de lucht konden zien, naar het *Oranjeboompje* en verder naar *Kampen*, alwaar zij bij ANTH. BERGHUIS, in de *Dom van Keulen*, logeerden.

Kampen wierd Dingsdag 31 Julij bezigtigd. D. vond toen aan den *IJssel* geen wal, maar een dikke steenen muur met onderscheidene doorgangen, voorzien van verschillende ouderwetsche ronde torentjes. Aan de landzijde was een wal, daar een muur van 4 à 5 steen dik tegen aan gemetseld was, eene goede mans lengte hooger dan de wal. Hoe zeer is dit nu veranderd. Men zag: „de toren,” waarin men zeide dat bij den opbouw een trap in vergeten was te maken, ten minsten een vrij hoog eind van onder af en hooger, in een vertrek bezijden den toren, was een trap tegen den

DE KEUNINGINNE FEN 'E IERDMANTSJES.

Foär jirren, do de minschen hjir nog leauden oan tower-godinnen en ierdmantsjes, wennen er yn 'e *Kompanye*, der do nog net folle hoezen stiene, in pear jonge ljue, EISE en LUTSKE. Hja wierne de maityds fen it jier, weryn myn teltsje t'hues hjert, troud. Hja wennen op in pleats, dij troch de aoders fen EISE oanlein wier, der al rju lân onderhjerde en in greut plak heide foar 'e sciep.

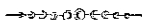
Op in winterjoun sieten se, mei de feint en de faem en de sceper, by de hurd. Elk hie syn wurk. De manljue breidden en de frouljue spoännen. Folle praet wier der net by 't folkje. Hja sieten der allegjerre sa wat sloech hinne.

Der giet de doar iepen, en in omke fen EISE, dij to *Oerterp* wendet, komt er yn, om by har to jounpraten.

Dit jout in algemiene blydscip; want LYKLE-om is in swiete prater, dij se allegjerre graech hjerre meye. Hy wit net allinne alles wat heit en oärre heit forteld hadde, mar æk wat yn 'e boeken stjit; want hy hat folle læzen. Hy kin de sciednisse fen alle aode hoezen en fen alle aode famyljes yn disse oarden.

Mar hy kin nog meer. Hy hat de gawe, om yn 'e herten to læzen; en it soe wonder wæze as hy de oorsack net uetfoon fen it sceel, dat der pleagge. Oaren wyte middels foär 'e sickten fen it lichem, de aod boer wist se foär de

DE KEUNINGINNE FEN 'E IERDMANTSJES.

Foär jirren, do de minschen hjir nog leauden oan towergodinnen en ierdmantsjes, wennen er yn 'e *Kompanye*, der do nog net folle hoezen stienc, in pear jonge ljue, EISE en LUTSKE. Hja wierne de maecityds fen it jier, weryn myn teltsje t'hues hjert, troude. Hja wennen op in pleats, dij troch de aoders fen EISE oanlein wier, der al rju lân onderhjerde en in greut plak heide foar 'e sciep.

Op in winterjoon sieten se, mei de feint en de faem en de sceper, by de hurd. Elk hie syn wurk. De manljue brcidden en de frouljue spoënnen. Folle praet wier der net by 't folkje. Hja sieten der allegjerre sa wat sloech hinne.

Der giet de doar iepen, en in omke fen EISE, dij to *Oerterp* wennet, komt er yn, om by har to joonpraten.

Dit jout in algemienc blydscip; want LYKLE-om is in swiete prater, dij se allegjerre graech hjerre meye. Hy wit net allinne alles wat heit en oarre heit forteld hadde, mar æk wat yn 'e boeken stjit; want hy hat folle læzen. Hy kin de sciednisse fen alle aode hoezen en fen alle aode famyljes yn disse oarden.

Mar hy kin nog meer. Hy hat de gawe, om yn 'e her-ten to læzen; en it soc wonder wæze as hy de oorsaek net uctfoon fen it sceel, dat der pleagge. Oaren wyte middels foär 'e siekten fen it lichem, de aod boer wist se foär de

siekten fen 'e siel. Derom hie hy fen it folk de forcerjende bynamme krigge fen: *de goede LYKLE-om*.

It wier de eerste keer sont hja troude wierne, dat hy de ljue 'r is besochte. Elk wier, sa as ik al sein hab, lyke folle mei syn komste yn 't seik. De beste pleats oan 'e hurd wurde foär him ynromd.

LYKLE-om fornimt nei alles; ho it de jonge ljue gjit; ho it stiet mei de boerkerye; en of it jonge wyfke wol wenje mei.

LUTSKE har antwurden binne net bysondere flot; it is krekt of har geest altyd wat fen hoes is. It jonge wyfke, dat uet 'e *Dragster-boërren* kaom is, en nou yn 'e iensumme *Kompanije* wenje mat, tinkt mei smerte toræch oan har blije famne jirren, do se, yn it grutte gea, mei har spylfammen, joons en sneins kuyerje en laitsje en wille hadde koe. Hja lit de hannen faek slop hingje en it ljeawe holtje op 'e syde, wylst har siel yn it forlyne omdoddet.

As de faem klock oan spint, stiet har wieltsje faek stil en boärtsje har fingers, sonder dat se er om tinkt, mei de flaekstried op har scoat.

LYKLE-om hat alles uet 'e hoeken fen 'e eagen begljuerke, sonder earnje wat fen to sizzen; want hy wit dat min, om goede rie to jaen, de rjuchte tiid en wize siikje mat, krekt as mei de bittere drankjes, dy men de bern yn jaen wol.

Wylst ir alles sa wat opnint, scikke se allegjerre wat neyer om him hinne. En nou is it uet ien moele: "LYKLE-om moäst ues 'r is wat fortelle."

De aode man glimket 'r is, en sjucht er is nei de kant der LUTSKE sit, waens hannen altyt nog sleau der hinne hingje.

"Ik hjer it al," — seit er, — "ik mat hânsjaen. Nou goed. Ik sil oan jimme langst foldwacn. EISE hat my wol 'r is jerder hjerd, as ik in teltsje die foär de manljue.

Lit ik, nou 't LUTSKE my foar it eerst fortellen hjerre sil, 'r is wat forhelje foär de frouljue. Elk syn bar is net to faek. Den sil ik jimme nou ris wat fortelle fen *de keuninginne fen 'e ierdmantsjes.*"

Der begjinne se allegjerre to laitsjen, dat it scattert. "De keuninginne fen 'e ierdmantsjes," — roppe se, — "dat sil moai wæze! Toe *goede* LYKLE-om begjin mar!"

Nei dat de manljue har pypkes op nij stoppe en oanstutsen hiene, die LYKLE-om it folgjende teltsje:

It awentoer, dat ik jimme forhelje sil, is bard mei myn beppe, dat in baes fen en frouminsee wier.

Beppe har mem kaom to stjerren, do se pas achttjin jier aod wier. Har heit bleau mei in keppeltsje bern sitten, op in plcats, der sa folle sculd op wier, dat er fen de ynkkomsten net folle oersceat, as jiers de rinten bitelle wierne. Beppe moäst it plak fen har mem ynnimme. Wurk wier der by de roes: it iene jaegge it oare, sa foel, dat it earne fanke der faek alleheel yn wci wier, en *neat* die, om better it middel uet to tinken om *folle* to dwaen.

Ienkeer, do it wurk har wer alle heul oer 'e foest wier, ontfoelen har dizze wurden:

"Ues ljeawen Heer mei it my forjaen, mar de læst dij op my lein is, is foar my to swier, en it is drowig, dat ik, sa jong, sa folle soärgen hadde mat. Al bin ik er moärns by foär dat de hoänne kracid hat, en al arbeidsje ik de heule dei ont yn 'e nacht ta, den kin ik it wurk nog net aof. Och, werom is de towergodinne, der my wol 'ris fen forhelle is, net meer op dizze wraod! As dij my hjerre koe en helpe woe, den soene wy gau, ues heit en ik, uet ues bekommeringe wci wæze!"

"Wæs er dan uet wci!" — raop in stimme. En beppe seach *de keuninginne fen 'e ierdmantsjes* foär har stean.

Eerst wurdde it jonge fanke freselyke kjel; want de to-
wergodinne wier in aod aod wyfke, mei in nuwer habyt;
hja hie in mantel om fen in kikkertsfel, wer fen de kop
har tsjinne foär kape.

Mar beppe wier gau wer wat bekaom. En nou freegge
se, mei in triljende stimme, mar sa beleefd as se koe, wer
se it aod wyfke mei tsjinje koe.

„My? Mei neat,” — sei de toewergodinne. — „Ik kom
hjr om jou in tsjinst to dwaen.”

„Is it wier?” — roap ues beppe, en hja sloech de han-
nen fen blydscip boppe de holle gear. — „Sil jo my ien
fen jou ringen jaen, wertroch ik my it wurk folle maklyker
meitsje kin?”

„Folle better hab ik jou tatocht,” — sei de toewergo-
dinne. — „Ik hab jou tsjien lytse arbeiders meibrocht, dij
alles foär jou dwaen sille, wat jou hadde wolle.”

„Wer bin se, wer bin se?” — raop ues beppe.

„Ik sil se jou sjen litte,” — sei it aod wyfke.

Nou die se har mantel iepen en liet der tsjien ierdman-
tjes onder wei komme, fen ongelykense gruttens.

De beide earsten wieren tyge lyts, mar breed en sterk.

„Dit binne,” — sei it aod wyfke, — „de sterkste; hja
sille jou helpe ta alle wurk, en jou oan kreft forgoedsje,
wat har ontbrekt oan gruttens.”

„De beide. dij har folgje, binne grutter en æk behyнди-
ger; hja kinne fyne triedtsjes fen 't flaeks spinne, en hja
swcewje oer al it wurk fen 't hoes.

„Har beide broërren, dij nou folgje en dij de grutsten
uet 'e heap binne, kinne furdig mei de nudle omgean, sa
as it koperen fingerhoëtsje al oanwüst, der ik se mei
kroane hab.

„De twa, dij nou komme, en in ring om 't liif hadde,

habbe net folle bysonders leerd, mar hja kinne ta alle wurk mei helpe.

„Fen de beide lesten, dat de lytsten binne, matte jou foaral har goede wille op priis stelle.

„Nou doar ik wedsje, dat se jou alle tsjien net folle talykje; mar as jo se arbeidsjen sjugge, kin je se better beoordiele.”

By dizze wurden makke it aod wyfke in teiken, en de tsjien ierdmantsjes teaggen oan 't wurk.

Beppe seach har it iene nei it oare, it swierste en it lichtste wurk dwaen. Hja koene har ta alles bejaen en alles klear krye.

Yn 'e wolken oer it jinge hja seach, koe se har net ynhaade fen blydscip, en wylst se de jermen nei it aod wyfke netstik, raop se: „och, myn ljef aod wyfke! liec my dizze tsjien kloeke arbeiders, en ik sil fen 'e himmel neat meer freegje.”

„Ik hab it nog better mei jou foar,” — sei it aod wyfke, — „ik jou se jo. Mar omdat jo se net sa oeral mei hinne nimme kinne, sonder dat de minscen jou gau foar in tsjoenster haade soene, sil ik har hjitte, om har sa lyts to meitsjen, dat se har yn jou tsjien fingers forsoelje kinne.”

Dit die it aod wyfke; en do se dit dien hie sei se tsjin beppe:

„Jou wyte nou wat scat jou besitte. Alles hinget nou aof fen it broekme, dat jo der fen meitsje. As jo jou lytse tsjinnens net goed bestjoere, as jo se yn liddigheit forstiiwje litte, sil je er net folle profyt fen habbe. Mar as je in goed beheer oer har fiere, oppasse dat se net yn 'e sliep falle, noait jou fingers yn rest litte, den sil je sjen, dat it wurk, der je fen to foaren fen srikten, dien wurdt dat it in lust is.”

It aod wyfke hie wierheit sprutsen. Ues beppe, dij har rie folge, kaom net allinne it beswier, dat op har heite pleats drukke, ta boppe, mar hja woannen mei de tiid sa folle oer, dat se wolstelde ljue wurdden.

Sont dij tiid is it onder ues altyt it sizzen west, dat ues beppe de arbeiders fen it aod wyfke oerbrocht hat oan alle frouljue fen ues famylje, en dat, as se har mar bewegeje, de lytze arbeiders dadelyk oan 't wurk geane, en ues in bulte foardiel oanbringe. Eak sizze wy onnaris, dat yn de bewegeing fen 'e tsjien fingers alle foarspoed, alle blydscip en alle wolwæzen fen 'e hoeshoading en it hoeszgin besletten is.

Do LYKLE-om dizze leste wurden sei, keerde ir him is om nei LUTSKE.

It jonge wyfke krigge in kleur, seach foärdel en begoän flytig to spinnen.

EISE en LYKLE-om knypeaggen mekoärme 'ris ta.

Elk oertocht yn stilte it teltsje fen 'e goede LYKLE-om. Elk socht de rjuchte sin der fen to fetsjen, en er in lexum uet to heljen. Mar de jonge boerinne hie allang begrepen, wat lexum der foär har yn besletten wier; want de blijens wier op har troänje toræch keerd; it wieltsje snoärre onder har foötsje, en de flækstried heappe him om de klosse hastig op.

It Frânsk neimätke.

J. G. VAN BLOM.

DE WEDUWE EN HAAR ZOONTJE;

EENE OPWEKKING TOT VOORZIGTIGE WELDADIGHEID.

Terwijl in eene stad (*) het Armbestuur vergadert,
Ziet men, dat in de zaal een' arme weduw' nadert;
 Zij heeft een zoontje bij de hand,
En vraagt, met droef misbaar, om meerd'ren onderstand.
 „Ik kom,“ dus spreekt zij, „goede heeren!
 Hier tot u in gescheurde kleeren;
 Ik ben verlegen in den nood;
 En smeeke u dus om kleet en brood.
Ik ben een' weduwe; 'k heb veel reeds ondervonden;
Ik schijn ten prooi der smart; — en wie, wie kan doorgronden
 Het raadsbesluit van God?
 Hoe bitter is mijn lot!
De zoon, aan mijne hand, waar 'k al mijn hoop op bouwde,
Waar 'k al mijn heil in zag, — zijns vaders beeld in schouwde,
In plaats voor mij te zijn ten schutsheer en ten borg,
 Vergroot nog mijne zorg;
De zoon, met wien ik tot u kom,
 Is *doof en stom!*!”

Er waren van de nieuwe leden,
Wien tranen bij 't geklag der weduw' 't oog ontgleden.

(*) Leeuwarden.

Toen nam de President het woord
 En sprak: „vrouw! 'k heb uw bcê gehoord;
 Ga gij een oogenblik in een der zijvertrekken;
 Wij zullen zien, wat u tot heil kan strekken.”

De vrouw wil met haar zoontje gaan;
 „Neen! laat den jongen hier maar staan!”
 Dus spreekt hij, „deze zal ons in ons werk niet storen,
 Gij zegt toch, dat uw zoon niet spreken kan noch hooren!”

En naauwlijks is de vrouw, schoon aarzelend, vertrokken,
 Of d' achtbre President staat op, — en onverschrokken
 Grijpt hij daar van den haard de tang.
 „Spreek!” roept hij tot den knaap, „of 't wordt u hard en bang!”

En 't knaapje, voor dien drang bevreesd,
 Roept, schreijend en bedeesd:
 „Ja, ja Mijnheer! ik kan wel praten,
 Maar Moetje zei: ik moest het laten!”

Er waren toen weer van de leden,
 Wien tranen 't oog ontgleden;
 Maar tranen over 't kwaad, dat liegend brood kan smeecken,
 En 's Scheppers liefde en trouw zóó naar de kroon durft steken!

A. MEETER, Pz.

BESCHOUWINGEN OVER HET GEVOELEN DES VOLKS.

Voor eenigen tijd mijn boek met uittreksels doorbladerende las ik „dat toen CICERO eens aan het orakel te Delphi vroeg, hoe hij tot de hoogste trap van eer kon geraken? hij ten antwoord ontving: „Door zijn eigen genie, en niet het gevoelen des volks tot den gids van zijn leven te maken.””

Al dadelijk rees bij mij de vraag op of de geleerden en de meer ontwikkelden van 't volk, toen geloofd hebben, dat wanneer het orakel antwoordde, zulks onmiddelijk van de Goden kwam, dan of ze meenden dat de priesters er ook een handje in hadden. Of de laatste wijzer of dommer waren dan waarvoor ze te boek stonden, of namenlijk eene clair-voyante, door hen gemagnetiseerd op het voetstuk geplaatst, onwillens en onbewust die zoo genaamde Godspraken uitte, dan of ze der maagd in den mond werden gelegd. Maar al die godsdienstige, wijsgeerige, geschiedkundige en medische vraagstukken werden verdreven, door de gedachte aan het groote verschil, 't welk men *toen* en *nu*, aan het gevoelen des volks hechte.

Maar voor ik verder ga, vraagt men misschien wat ik door het woord *volk* versta, en wil daarvan eene definitie.

Definities zijn toch drommels moeijelijk, ik houd er niet

van ; zij veroorzaken in de wereld zooveel harrewarren. Maar zij geven aan alles toch eene zekere logische tint , en daarom, om mijne gedachten echt logisch te maken zal ik er vier geven , den lezer vrijheid latende er de beste uit te kiezen. Het beredeneerd Woordenboek zegt , dat *volk* , eene groote menigte levende menschen is ; maar daar dit voor 's lezers critischen geest te eenvoudig , te onbepaald zal zijn , zeg ik , dat de definitie van 't woord volk even als een weerglas , aan verandering onderhevig is , en dat de waarde er van even , gelijk het staatkundige weerglas , rijst en en daalt.

Want staat dit op storm of orkaan , dan wil men er edelen , heeren , burgers , boeren en jan en alleman onder begrepen hebben. Doch wijst het op *mooi weer* , of *heel schoon* , is de lucht helder en geen wolkje aan den horizon zichtbaar , dan splitst men de definitie , en de grooten en fatsoenlijken in den lande , verstaan dan door *volk* : burgerlui en *cannaille*.

Maar er is evenwel in alles een midden , zoo ook hier ; toont het goed weer te zijn en geeft de thermometer *matig* aan , dan verstaan de *patriciers* doorgaans onder het woord *volk* : de *plebejers*.

Welke van deze vier definities , men dan nu ook als de beste moge aannemen , het orakel toonde door zijne uitspraak , „ om niet het gevoelen van 't volk tot den gids van het leven te maken , „ dat het dit gevoelen al heel weinig , en het volk zelf als niets met al achtte.

't Was dunkt me ook niet verstandig van de Goden om 't volk zoo in 't publiek , zouden wij thans zeggen , zóó een stomp voor den neus te geven , daar JUPITER nog al met het volk schijnt te hebben opgehad , en er ten minste vrij wat plezier meè maakte. Doch zij rekenden misschien het volk

er *door* en *om* hunnen wil te zijn, welk laatste denkbeeld in 't vervolg van tijd vele aardsche potentaten van die heerschers van den Olympus schijnen overgenomen te hebben.

Doch hoe het ook zij, het verschil 't welk men toen en thans aan het oordeel van 't volk hechte is groot.

Hadden wij thans nog orakels, en gaven zij zoodanig antwoord, honderd tegen een, 't volk zou woedend worden, 't zou waarschijnlijk den tempel en het orakel vernietigen, en misschien de priesters op den koop toe vermoorden. Doch ik veronderstel dat zoo de zelfde vraag thans aan een orakel werd voorgesteld, de Goden voorzigtiger zouden zijn, en het antwoord geheel het tegenovergestelde zou bevatten. En waarom? omdat men het woord *volk* thans geheel verschillend opvat; omdat het iets geheel anders is geworden.

En daar men gewoonlijk wel eens van 't eene uiterste tot het andere overgaat, zoo stelde men het oordeel van 't volk weer te hoog, en bragt de bekende spreuk, „Vox populi, Vox Dei,” te veel in praktijk.

Maar in dien goeden ouden tijd geleek het volk veel naar een' zuigeling, naar een' jongen. Had het wat te eten, dan was 't stil en rustig als een lam. En gebeurde het al dat sommige deugnieten wat roerig werden, dan gaf men het allerlei soort van schouwspelen om het te vermaken en af te leiden. 't Is waar, het moest het zelf betalen, maar daar het weinig doorzigt had, werd het zoet en tevreden, als het slechts wat had te zien en te eten.

Als het gebeurde dat de bestuurders dwaas genoeg waren, om naar het geschreeuw van sommig bedorven volkje te veel te hooren, dat ook een woordje meê wilde praten, en hun verzoeken gedeeltelijk inwilligde, en het, gelijk

alle kwajongens doen, al meer en meer vroeg, dan vonden de regeerders duizende huismiddeltjes en bijwegen uit, om tot hetzelfde doel te geraken. En dat doel was: dat het den mond zou houden.

Zoo was het immers in het oude Rome, waar men koorn ronddeelde en schouwspelen instelde om het volk te winnen, of om hun stemmen te koop en het tevreden te stellen.

Of zoo het al te ondeugend werd en hun geschreeuw de potentaten al te onaangenaam in 't oor kraste, dan liet deze of gene der premiers eenige duizenden van 't volk vermoorden, en de overigen waren stil als lammeren.

In lateren tijd zonden de koningen, als zij oorlog wilden maken, soms een fraai manifest aan de andere vorsten, waarin zeer vernuftig de oorzaak van den krijg werd opengelegd, en waarin meestal van *hun* goed regt, en van de *zegen der Godheid* op *hunne* wapenen werd gesproken. Doch niemand dacht er bijna ooit aan, om een woord tot het volk te zeggen.

Veronderstelde het volk al, dat eene maîtres, of het verlangen om geld of eene aanwinst van land te verkrijgen, de *ware* reden van den oorlog was, 't denken stond hun vrij, maar 't spreken niet. Zij moesten zich gelukkig genoeg gevoelen, als de koning hen waardig achtte, dat hunne huizen vorbrand, hun oogst vernield, en zij zelve bij duizenden gedood werden, en dat alles tot de glorie van hun, door de gratie Gods, verkozen Vorst.

Ja, de historie spreekt slechts van één voorval, waarbij een Koning in den verleden tijd het volk erkende.

Toen namelijk LODEWIJK XV in 1749 *Brest* bezocht, en bij het zien van al de pracht, die de goede burgerij tot zijne eer had ten toon gespreid, zich voldaan gevoelde,

aanschouwde hij de manoeuvres met de zeilen der vloot die door de matrozen met juistheid werden uitgevoerd. Het gejuich van het volk en het zevenmaal herhaald geschreeuw der 400 zeelieden, van Leve de Koning! 't welk door dezen, naar zeemans gebruik, na het fluiten van den bootsman werd aangeheven, vergezeld van het, ook op commando verrigten van de bewegingen der armen en het zwaaijen der hoeden, werd de Koning als opgetogen. En toen nu het volk dien galn ook met een Leve de Koning! vergezeld deed gaan, riep Louis op zijn beurt: Leve het Volk! „Doch,” zoo eindigt de geschiedschrijver van dien tijd, de beschrijving van dit voorval, „welk een duivel zou den Koning dien vreemden uitroep toch hebben ingegeven?”

Waarijk 't was voor dien tijd iets zeer vreemds, daar men toen de Vorsten als geheel andere wezens dan gewone schepsels beschouwde. Men zou dit ten minste moeten opmaken uit een berigt, dat, ik geloof eenige jaren later, een Duitsch Courantier aan zijne lezers mededeelde, waarin hij zeide: „Dat het Zijne geëerbiedigde Majesteit, allerge-nadigst had behaagd, om in eigen persoon eenen berg te beklimmen, en daar, met Hoogstdezelfs eigen vorstelijke oogen, Gods schoone natuur te beschouwen.”

Hoe het ook moge zijn, men rekende meestal, dat het volk er alleen bestond om te lijden, lasten te dragen, te ghoorzamen, en de bevelen hunner, door de gratie Gods aanwezige, Vorsten, uit te voeren.

In de veronderstelling dat het volk weinig verstand had, dacht men het ook ongeschikt het den neus in 's lands zaken te laten steken. Men wende zich dus weinig openlijk tot het volk, zelden werd het in 't openbaar aangesproken, behalve bij buitengewone gebeurtenissen, van eene tobbe, ladder, kruiwagen, van een biervat, of van, tusschen de

voet lichten van een theater. 't Is wat een zedig, beta- melijk, zich goed gedragend, rustig, zoet volkje, zoo als je hart kon verlangen.

Het gaf, wel is waar, van tijd tot tijd teekens van leven, het zij door 't weggagen van deze af gene maîtres of van eenen minister, die 't land wat al te onbeschaamd, en te openbaar bestalen. Of door een dartel oproertje bij de verwisseling der magistraten eener stad. Soms door het onschuldig verbranden van eene protestantsche kerk of van eene roomsche kapel, doch dit geschiedde alles ter eere Gods, zoo men zei. Ja, als 't enkel zeer stout en ondeugend werd, dan joeg het ook wel eens zijne koningen weg, of sloeg hen, als of 't gewone menschen waren, den kop af. Doch als het een tijd lang geraasd en getierd had, dan schenen de kwade sappen er weer uit te zijn, en het was als 't ware geheel met zich zelf verlegen.

De eerste de beste van het verjaagde geslacht, of een fortuinzoeker, die zich aanbood om het te regeren, was welkom, en het eens zoo roerig volkje werd rustig en vreedzaam, en zoo stil, als men slechts van een *goed* volk kan verwachten.

Doch sedert de Fransche revolutie, ik meen die van 1798, wij hadden er later zoo menige, sedert die dan de regten van den mensch proclameerde, is het alles geheel veranderd.

Die regten van den mensch werden echter eerst wat vreemd opgevat en begrepen. 't Volk scheen te gelooven dat het hun regt gaf zoo veel hoofden af te slaan als hen lustte, en daarbij op den bloedigen grond, rondom eenen zoo genaamden vrijheidsboom dansende, een volkslied te zingen of te huilen. Dit kwam, zei men, uit gebrek aan educatie. De ondeu- gende jongen was wat wild opgegroeid, wat woest uitgevallen.

Hoe dit ook ware, 't volk was al sedert lang overtuigd, dat het de magt had te slaan, en nu men hen leerde dat het er ook 't regt toe had, sloeg 't een tijd lang, zonder onderscheid, links en regts, vriend en vijand, dat het een aard had. De leiders en vrienden van 't volk zeiden, 't was de schuld der grooten, het volk was niet genoeg ontwikkeld, 't bezat geen kennis, 't wist te weinig. Het had veel van kinderen, die zich eerst met hunne poppen en met hun speelgoed vermaken, en het daarna verbreken en vernielen. Niet omdat zij 't als niet mooi genoeg beschouwen, maar omdat zij hunne krachten eens willen proberen, omdat ze nu er eens *willen* zien, hoe dat die pop er zonder hoofd, dat paard er zonder kop of pooten uit zal zien.

Maar al dat slaan, breken en onderste boven keeren, deed het volk gevoelen dat het meer kon doen dan louter spelen, dat het misschien ook meê konde regeren!

Men gaf zich daarom vrij wat moeite om het volk omtrent zijne *regten* in te lichten; maar wat zijn *pligten* aanging, dit was geheel een ander ding. Nu men kon ook alles niet in eens doen. Of nu het volk bij al die inlichtingen veel of weinig won, is eene vraag, waarvan het antwoord verschillend zal uitvallen, al naardat men de zaak, door eenen oranje, rooden, witten of blaauwen bril beschouwt.

Doch hoe ook bekeken, het volk is geheel veranderd. De wilde woeste jongen is tot een deffig geleerd man opgegroeid, die zeer vernuftig over iedere zaak kan redeneren. Men heeft het geleerd om met een air van kennis, over alles te snappen en te praten, soms over stellingen die voor dezen de diepzinnigste geleerden verlegen maakten, om stout weg, met een enkel woord, over geloofspunten te beslissen,

die eeuwen lang scheuringen in de kerk hebben gemaakt. Voornamelijk is het staatkundige een kolfje voor hun hand geworden, om punten, die dikwijls rijken in oorlog hadden gebragt, haarfijn uit te pluizen en met een bluf in cens uit te maken.

Ja, het volk is zoo wel gedresseerd, dat het gelooft ieder lid van 't zelve geschikt te zijn, om als 't noodig is, den ellenstok of de pen, met het zwaard, den winkel of 't kantoor met de regtbank of regeringsplaats te kunnen verwisselen. Weet hij zijne fabrick of zijnen winkel goed te besturen, zijne landerijen goed te beploegen en te bezaaijen, dan is hij ook bekwaam om nieuwe wetten te maken, en stad en land te regeren. Kan hij 't al niet dadelijk, welnu 't zal wel leeren.

Zei de vorst dat hij zijnen magt bij Gods gratie bezat, 't volk bezit het nog meer bij Gods gratie, en wee hem die daar een enkel woord tegen durft spreken. De koning was voor het volk, maar het volk niet voor den koning. Koningen werden weggejaagd of stierven, doch 't volk was er altijd, 't was als 't ware, eeuwigdurend.

Door dit alles is het volk eene magt geworden, en wordt door cabinetten en congressen geraadpleegd. Het is daardoor capricieus en tyranniek, zoo als andere autocraten. Opgeblazen en gevuld door den honig die men 't dagelijks om den mond smeert, verheft en vereert door allen, die door hun patroonschap willen vooruit komen, is het volk tot de overtuiging gekomen, dat het alles kan, en voor alles geschiktheid heeft. En gelooft men 't niet, dan wijst men u op de gewijde en ongewijde historie, en toont onder anderen aan, hoe MOZES van een vondeling een wetgever, DAVID van een herdersknaap een knap koning, hoe van AGATHOKLES, een pottebakkersjongen,

een koning van *Sicilië* kwam. Hoe van den wagenrijder TELEPHANUS, van den lepelmakerszoon PHOCION, van den koedrijver TULLIUS HOSTILIUS, koningen groeiden. Hoe de keizers VALENTIANUS, PROBUS en BONOSUS, eerst schoolmeesters waren. Dat de keizers JUSTINIANUS en GALERUS en paus SIXTUS in hunne jeugd zwijnen hoedden. Hoe van den lijnbaansjongen DE RUIJTER, een dapper admiraal kwam, hoe NAPOLEON BUONAPARTE van 2c luitenant keizer werd, MURAT van een koffijhuisjongen en BERNADOTTE van een klerk koningen, om nu maar niet te spreken van dat groot aantal, die van gemeen soldaat generaals werden. Dat GUIZOT, een goudsmidszoon, president-minister, DE RIJK van kajuitwachter minister van marine en LOUIS NAPOLEON binnen drie jaar van politie-man keizer werd. En, zoo redeneert men, is dit nu met enkelen geschied, waarom zou het niet met ieder onzer *kunnen* gebeuren.

Ook sommige heerschers waren van 't zelfde denkbeeld. Want toen de sultan SOLIMAN III, geloof ik, eens zag, hoe knap zijn tuinier kool kon planten, verhief hij dezen tot zijn' eersten visier, zeggende: dat hij, die zoo goed een' tuin kon in order houden, het zeker ook een land kon doen. Ik ben, waarde Lezer! niet genoeg met de Turksche geschiedenis bekend, om te weten of de Turken toen ten tijde veel op kool geleken, en of de Visier later hunne koppen met dezelfde knapheid wist af te slaan, als hij het vroeger de kool deed. Doch het doet er niet toe, 't toont toch dat het volk zich voor iedere betrekking geschikt mag rekenen.

Omdat dan nu de zaken zoo veranderd zijn, dat er van een *niets* een *iets* is gegroeit, zoo is een ieder, die in de wereld vooruit wil komen, aangeraden, om meer acht

te geven, omtrent het gevoelen van dat magtige ding
het volk.

Moge het volk nu al over sommige zaken, even als vroeger, onveranderd gelijk denken, ik meen om menschen en zaken alleen naar de uitkomst, namelijk naar het wel slagen te beoordeelen, 't is hetzelfde, denk zooveel mogelijk gelijk het volk doet. Twijfel nooit een oogenblik dat een dominé's-steekje verstand en godsvrucht, een soldatenrok moed, eer en getrouwheid, een regters tabbert kennis der wetten en scherpzinnigheid geeft. En wat ik u bidden mag, ontken toch nimmer die heerlijke, fraaije stelregel, dat eene welgespekte beurs, een onweersprekelijk bewijs van alle mogelijke deugden is.

Indien iemand al dwaas genoeg ware dit te doen, dan zou dat gedeelte des volks, want er is zoogenaamd menschlievend, philanthrochisch volk, vaderlandslievend volk, — denkend en onderscheidend volk, en bovenal godsdienstig en vroom volk, dan zou, zeg ik, dat volkje op hem vallen, en men zou zich eene verdoeming of verbanning op den hals kunnen halen.

Ziet men nu al dat het volk soms den bal misslaat, dat het op een verkeerden weg is, zich mannetjes in de maan teekent, dat men dan zorg drage, het niet te schielijk, te haastig van hunne dwaling te overtuigen, niet zoo in eens bij hen met de deur in huis te vallen. Want wil men 't teregt brengen, dan zachtjes en zoetjes aan.

Zeker geleerde, ik weet niet wie, heeft ergens gezegd, dat de maatschappij slechts geschikt schijnt te zijn, om niet dan een zeker gedeelte der waarheid, in eens, te kunnen verdragen en zij die er naar streven om hunne tijdgenooten de dosis te groot te maken, niet anders doen dan hen, hals over kop, in eene nieuwe dwaasheid te drijven.

Het is al heel mooi en wel, dat het volk, 't welk zich tot alles in staat rekent, en zoo knap en verstandig meent te zijn, hoewel dan ook dikwijls zoo bij de neus geleid, dat het volk zeg ik, als het ziet dat het een weinig mis is, iemand toesta, om in *algemeene* bewoordingen of op een' *grappigen* toon, daarop te wijzen. *Zóó* tegenstrijdigheden en dwalingen aan te toonen, dat ieder ze dadelijk op zijn buurmans rekening kan brengen, om dien botterik dan eens helder te kunnen uitlagchen.

Maar zoo men dom en gek genoeg ware, om zich daar neer te zetten en openlijk, met hoeveel mooie woorden dan ook, te willen aantonen, dat men meer verstand en doorzigt dan de massa menschen had, en hierdoor de dwazen op zich zelve ontevreden te maken en de schurken ten toon te stellen, dan bedreef men zulk een dol stukjen, dat zelfs de kinders je zouden uitjouwen. Neen, nooit was het misschien noodzakelijker dan thans, gelijk men zegt, met de apen mede te snappen en met de wolven in 't bosch mee te huilen.

Laat ons dus, zoo wij 't kunnen, met den wijze denken, doch laten wij onze gedachten voor ons zelve houden, en bedenken, dat de tijden veranderd zijn, en ware er nog een orakel, dit thans zou antwoorden: Dat men, om in de wereld vooruit te komen, het gevoelen des volks tot een gids van het leven moet maken.

Ziedaar dan, waarde lezers! u mijne beschouwingen over de Godspraak medegedeeld. Doch even gelijk het voetstuk, waarop de Pythia zat als zij het orakel uitsprak, drie zijden had, zoo is ook de opvatting der uitspraak zelve, nog voor twee andere vatbaar. Hebben wij tot nog toe ons alleen met de stoffelijke bezig gehouden, zoo is er ook eene zedelijke en godsdienstige.

Letten wij op de zedelijke, dan moet men het woord *genie* in *gezond verstand* veranderen, en in plaats van *volk* — *wereld* zeggen; onder welk laatste ik in 't algemeen al de onverstandigen onzer bekenden versta. Die zijde zou ons dus deze les voorhouden, dat niet het oordeel der dwaze wereld, maar ons eigen gezond verstand, ons tot gids van 't leven moet zijn, daar dit tot eene hooge trap van eer leidt.

En beschouwen wij de godsdienstige zijde, dan leert ons deze, dat alleen de betrachting der leer en 't navolgen van 't voorbeeld van CHRISTUS ons in deze en in de volgende wereld kan brengen, tot *ware eer* en *waarachtig geluk*.

II. BEEKKERK HEIJMANS.

'K MEI DA LETTE HEARST' WOL LYA.

'k Mei da lette hearst wol lya,
As 't sa nei da winter lûkt;
As w'en sinneblink yet krya,
Wil 't di dei in 't westen dûkt,
End ma den-et blekor liucht
Oer da wiet bireinde fielden
For-et lēst yet glinstrian siucht.

't Is en glimko, mīld end goedich,
Det Natūr oer 't wesen leith
Mank da trienen, der weamoedich
Se útstørte oer forgunklikheid,
Oer 't forstearren fon hir bern,
Manich, manich liaflik blumke,
Drôvich foar're tīd forlern.

Och, dá blumkes, wit ho fulle
Hab ik kennen, fīn end tear!
Scoe 'k se yete sīkia wolla,
'k Fûnd nen spoar fon th' sté nù mear:
Hier forstørma, der forskrôid,
Stòron se al foar det se ripon;
Manich heth mar amper blôid.

End nù pearlath greide end finne
 End-et leaf der walden oer
 Reinbōchkleurich 't liacht der sinne
 In dá trienon der Natūr,
 End hir freugde glansgath blier
 Thruuch-et trienewiet der smerte end
 Sparkath strieliand hein end fīr.

Huet Natūr den sa forhugath,
 Dat hit hir-et leed forset?
 't Is um 't hīu hir nù oertiugath,
 Dat se trou wer sōrga heth:
 Hiel hir wirkūd thruuch is 't gien -
 Hou end trou fōr ol huet libbath,
 Hie hir liafde nimmer dien.

Spin end miehje, rūp end krubke
 Heth se īn tīds nei bēd ta laet
 In en herntze, skreef eft glupke;
 Nimmen, nimmen is forstaet;
 End hit flyth hir, dat se īn runt'
 Menske end dior wer loth forsōrga,
 Ear 't di skrouske winter kumt.

Dat is fōr Natūr sa treastfol,
 Dat se er blier oer glimkia ken;
 Der is nōch fōr elk, atleast wol
 Wirth hit deild mei mīlde sin;
 Den heth nimmen, nimmen brek,
 End sa thenkt Natūr forhuga:
 Elk heth needdrift, elk en thek.

Derum mei 'k da hearst wol Iya,
As 't sa nei da winter lûkt,
End w'en sinneblink yet krya,
Wil 't di dei in 't westen dûkt;
Blinkt Natûr in suiet folduaen,
Mucht suk blierkian fon dier gulle
Menskon gulle herten jaen.

H. S. SÎSTRA.

Vervolg en Slot der proeve eener taalkundige verklaring van plaatselijke benamingen in Westdongeradeel.

Zie Friesche Volks-Almanak van 1856. ()*

Hantum. Deze naam is, naar mijne gissing, zamengesteld uit *Han*, voluit, *Hante*, of *Hantje*, een nog gebruikelijke eigennaam van een man, en *um*, voluit, *hunn*, het reeds vroeger voorgekomene *hiem*, *heen*, *heim*, *home*, enz. huis, en verder, eene afgeslotene plaats, waar een huis op staat. *Hantum* is dus het *hunn*, *home*, *huis*, van een HANTE, die dan het begin aan het ontstaan van dit schoon gelegen dorp zal gegeven hebben. In dit dorp werd ten tijde van C. SCHOTANUS des dingsdags het geregt gehouden, waarschijnlijk sedert de vereeniging van *de Holwerder zes-* (dorpen) met het oostelijk gedeelte van Westdongeradeel in eene grietenije, als in wier midden het ten naasten bij gelegen is.

Hantum was betrekkelijk rijk in afzetsels, om ze zoo te noemen.

(*) Bladz. 37, regel 12 v. b., in het voorgaande vervolg in den almanak van 1856 moet in plaats van *vaarder- raarder-* gelezen worden.

Wij hebben toch als een zoodanige te beschouwen, *Hantumhuizen*, de huizen, of het gehucht, dat door regtstreeksche of zijdelingsche bewerking van *Hantum* zijn aanvang verkreeg en later een zelfstandig dorp en kerkgemeente, met hare eigene bezittingen en regten, werd.

Wij vinden verder als zoodanig nog *de Hantumer-uitburen*, dat een gehucht, een halfslachtig dorp, om het zoo te noemen, gebleven is, met eigene armen-administratie, zonder meer afzonderlijke regten van eenige beteekenis te bezitten, zooverre mij bekend is.

De naam is gemakkelijk te verklaren, als zijnde *de uitburen van Hantum*. *Uit* is buiten, buiten het dorp, afgelegen en verstrooid, in deze benaming. *Buren*, friesch *boerren*, eenige huizen in grooteren of kleineren getale, hetzij door hunne ligging dicht bij elkander, hetzij door zekere gemeenschappelijke regten, met elkander vereenigd. Het laatste is hier het geval, daar de huizen van *de Hantumer-uitburen* wijd uiteen en verstrooid staan. *Boerren*, *buren*, zijn in hunne oorspronkelijke beteekenis huizen, eene vereeniging van huizen; hoewel het enkelvoudige *boer* mij in het friesch als zoodanig onbekend is. Wij zeggen zoo, *yane boerren*, *boetten de boerren*, dat is, te midden van, of buiten op eenen grooteren of kleineren afstand van die vereeniging van huizen, welke, naast elkander staande, het eigenlijke dorp, of de kom des dorps, uitmaken. Van dit woord, enkelvoudig genomen, als eene vereeniging van huizen, heeft men weder een meervoudig *de boerrens* gevormd. Van *boer*, huis, kan weder ons *boer*, eigenlijk de bewoonder van het *buer*, hut, aanhangsel van een gebouw, een gebouw met een ander vereenigd, dat onze *KILIAEN* als saksisch en geldersch opgeeft, gekomen zijn. Bij het opkomen van den landbouw zal dan het woord *boer* de beteekenis van land-

bouwer, zoo als het die nog heeft, verkregen hebben. Maar ik mag hierover ter deze plaatse niet verder uitweiden.

Onder de *Hantumer-uitburen* worden verder in het floreen-colieer van 1640 als boecreplaatsen, of wel als eene vereeniging van weinig huizen, althans in lateren tijd, opgegeven: *Bierum*, nu de *bierumerterp* genoemd; *Giermerhuizen*, welker juiste standplaats mij onbekend is; *Naard*, in ons friesch nu de *rearderterp*, of *rearderterp*, daar de *r* in vele gevallen in het friesch bijkans onhoorbaar is; en eindelijk nog *groot-mied-eint*, mogelijk hetzelfde, wat bij SCHOTANUS, *beschrijving der heerlijkheid Friesland* enz. *medent* genoemd wordt en welks juiste ligging ik mede niet weet aan te wijzen. Van deze genoemde kleine gehuchten, waarbij SCHOTANUS nog *Nijenhuis*, nu *nijhuuster pyp* voegt, zegt hij, dat zij met elkander eene stem in de grietenij Westdongeradeel, hebben. Alle deze kleinere gehuchten werden vroeger of later, ter betere regeling van den maatschappelijken toestand, in een grooter vereenigd, onder de benaming van *de hantumer uitburen*; iets, wat SCHOTANUS onbekend moet geweest zijn, daar *die uitburen* van hem niet genoemd is.

Van sommige dezer benamingen is de verklaring niet zeer moeilijk en onzeker, doch van de andere weder al in meerdere of mindere mate. Zoo is *Nijenhuis*, het later gebouwde huis, omdat men het bouwde op den oever van het riviertje, *de peasens*, de grensscheiding tusschen Oost- en Westdongeradeel. *Mied-eindt*, of *medent*, is dus het einde, het uiterste, der meden, of lage mied-maailanden. Maar wat beteekent nu *bierumer*, in *bierumer-terp*? De woorden, *biermen*, *biermer*, zoo als barradcei, of dat gedeelte dier gemeente, hetwelk aldaar de drie dorpen, *Ooster-, Sex- en Pieters-bierum*, uitmaakt en iemand, die daar woont, thier genoemd

worden, zijn dezelfde als ons *bierumer*, wat afkomst en beteekenis aangaat. Is *bier* een met *wier*, eene hoogte, eene opgeworpene hoogte, bij GIJSBERT ook een zeedijk? *B* en *W* zijn toch wisselletters; en dan zoude *bierumer-terp* eene hoogte, opgehoogde, terp zijn, ter onderscheiding van eene lagere. Deze gissing, meer is zij toch niet, komt mij niet onwaarschijnlijk voor. Weet iemand eene betere, mij zal zij welkom wezen. *Raader-reader-terp* kan zooveel zijn als *de roode*, of *de roodere*, *terp*, dan zoo genoemd naar de roode kleur der knipaarde, welke nu den ondergrond aldaar door vroegere opslijking uitmaakt. *Raad* was in de oudste tijden even als *read* voor rood gebruikelijk. Het liefst neem ik, niet-tegenstaande SCHOTANUS *Raard* schrijft, in dit woord geene *r* aan. Hoe ik in dat geval dit woord zoude verklaren, beken ik in het geheel niet te weten. Hoe toch het dorp *Raard* met deze terp in eenig verband zoude staan, is mij onverklaarbaar. *Germerhuizen* houd ik voor hetzelfde als de huizen van eenen zekeren GERMER; hetzij dan, dat dit, door verandering van de *l* in *r* voor GELMER staat, hetzij, dat GERMER, door verandering der laatste *n* in *r*, GERMEN in onze uitspraak voor GERBEN, voluit GERBRANDUS, zijn mag, of eindelijk, dat er oudtijds een, mij elders niet voorgekomene, eigennaam GERMER in gebruik geweest is, zoo als GELMER op eene lijst van friesche eigennamen bij WASSENBERGH in zijne *bijdragen* voorkomt. Dan genoeg van zulke gissingen.

Gaan wij nu bewesten *de ūde peasen* langs naar *Nes*. Wij ontmoeten dan eerst nog het gehuchtje *Wier* op onze linkerhand, hetwelke onder *Nes* behoort. *Wier*, hoewel in de uitspraak de *r* niet gehoord wordt, acht ik ook hoogte te beteekenen even als elders *weer* en bij ons ook *werd*.

Men heeft *wier* zoowel afzonderlijk bij ons als in zamenstelling, *Nijawier*, *Metslawier*, *Bollinchwier*, enz. Misschien kan dit ter bekrachtiging van de gegevene verklaring van *bierumer* in *bierumer-terp* dienen.

Nes houd ik voor een met neus, enz., eene uitspringende hoogte, hooge hoek lands; iets wat ook met de ligging van dit dorp tegen de vroegere uitmonding der *peasens* aan geheel overeenkomt. Dit wordt nog bevestigd door den naam van *Moddergat*, welken een visschersgehucht, aan den zeedijk en onder het behoer van *Nes* gelegen als vroegere poel en moeras alsnog draagt. Het was vroeger buiten dat *Nes* naar het noord ten oosten enkel water, poel en moerasgrond.

Den naamsoorsprong van het, onmiddelijk aan den zeedijk gelegen, visschersdorp, *Wierum*, vind ik alweder in het begrip van hoogte, hooge ligging. *Wier*, het eerste lid van dezen dorpsnaam, neem ik liever in de algemeene beteekenis eener hoogte dan in de meer bepaalde van een zeedijk, deels om de oudheid van dit dorp, hetwelke meermalen naar de opgave der chroniken wegens den aandrang der zee binnewaarts verlegd werd, deels om den uitgang, of het tweede lid, *um*. Dit *um*, om het gemak in de uitspraak voor *hum*, kan toch hier wel niet anders dan in de beteekenis van eene afgeslotene, afgezonderde, door hare eigene hoogte afgezonderde, plaats opgevat worden. Wij gebruiken in dien zin nog *hiem*, alleen door de klinkers van *hum* onderscheiden. Anders geeft de sage den oorsprong van dezen dorpsnaam op. Toen men toch, zegt zij, met het bouwen van de kerk en toren bezig was, vroeg iemand, met bevreemding; *Wierom set men disse toer in tjerke sa ticht bij de dyk?* En naar dat *wierom* zoude men het dorp den naam van *Wierum* ge-

geven hebben. Onder *Wierum* behoort ook nog *Koterhusen*, Koterhuizen, een klein gehucht, wiens naam zooveel beteekent als de huizen van koters, keuters, keuterboerkes, kleine en arme boeren. *Kot* is hut, eene geringe woning.

Wij gaan nu langs *it schoor*, de schor-grond, opgezet en opgeschoord door de aanspoeling der zee, eene geringe streek huizen op die schoor langs den zeedijk gebouwd, naar mijne geboorteplaats, *Ternaard*, het laatste dorp, van hetwelke wij den naam nog moeten verklaren.

Onderscheiden is die naam vroeger en later geschreven. Wij ontmoeten toch daarvan de vormen, *Tunnuwerde*, *Tunenwerde*, of *wert*, *Tunawerde*, *Tonnawerd*, *Tennaert*, totdat hij eindelijk *Ternaard* gebleven is. *Tunnuwerde*, *Tunen-* of *Tonnawerde*, of *wert*, de oudste en volledigste vormen van dezen naam, leeren ons, zoo als het mij voorkomt, dat dit woord is zamengesteld uit *Tun* of *Ton* en *werd*, *weerd*, of *waard*. *Na*, *nu*, *ne*, *nen*, zijn alleen overgangs of verbindingssyllaben van het eerste tot en met het laatste lid van dit woord. *Werd*, *waard*, enz. zijn in hunne beteekenis van hoogte, opgeworpene door menschen, of opgespoelde door het water, bekend *Tun* of *Ton* houd ik voor een met het engelsche *town*, het oudnederlandsche *tune* nu *tuin*. Dit *tun*, hetwelke ook in het angelsaksisch bestaat, is zooveel als eene afgescheidene, ingeslotene, plaats; woningplaats met de woning of, woningen, op een weerd, of waard, dus in dit woord. Het mag zijn, dat dit dorp vroeger bestaan heeft, waar nu nog zijn arm gehucht, *de vischboerren*, visschersbuurt, ligt, zoo als de overlevering zegt, omdat het daar hoog is: maar de sage, die wil dat dit dorp zijn naam *Tonnawerd* van de zeetonnen, die aldaar ten dienste der zeevarenden zouden gelegen hebben, kreeg, is hier

weder verre van den weg der waarheid afgedwaald. Visschers zullen hier wel geweest zijn: maar voor zeetommen kan ik hier nergens eene plaats vinden. Eindelijk is er nog onder *Ternward* aan den zeedijk naar *Hobwerd* het in mijn leeftijd ontstane gehuchtje, *Teijeboerren*, naar een zekeren *TELLE* dus genoemd. Dit zij nu genoeg.

R. POSTHUMUS.

IT WEESFAMKE.

Och, earen wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
Ien heit, dy mei iwer syn plicht stees folbrochtte,
Stees bodde in stees wrotte foar 't wiif in foar 't bern,
Dy jimmer uws lok in uws wolveart hjir sochtte,
Dy heit is net mear; och, ik haw him forlern:
God naem him hjir wei.

Och, earen wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
Do heite forreisge bleau mem mei my sitten;
Wy scripten togjerre, wy tsjinnen elkoar;
De Heit yn 'e Himmel hie uws net forlitten;
Mar mem waer eak siik in al s'ker, in stoar:
God naem hjar hjir wei.

Och, earen wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
Ien heit in ien mem, om my lokkich to meitsen,
To lieden op 't paed fen 'e deuchd in fen ear,
In stees foar myn struwk'ljen in fallen to weitsen,
In foar my to bidden; ik haw se net mear:
God naem se hjir wei.

Och, earen wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
 Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
 Ik haw nou gjin oanhald, om treast bin 'k forlegen.
 Oan hwa seil ik kleye de need fen myn hert?
 Oan fremden? Hja weine nei my pas hjar eagen;
 Gjin minsk, dy hjir deelt yn myn leed in myn smert.
 God, nim my hjir wei!

Och, earen wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
 Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
 Do memme yet libbe, do' k repte de hannen
 Foar hjar, och, 'k hie do yn it libben yet tier;
 Mar nou, al myn frouchde, hja is hjir forbannen;
 Ilwet falt my it unwk en it lyen nou swier!
 God, nim my hjir wei!

Och, earen wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
 Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
 Nou 'k wees bin is 't as my de fammen ontwine,
 Der 'k earen mei kuire, hja ken my net mear;
 Foracht in forlitten moat ik hjir forquine;
 Ik scriem my to wetter, it hert docht my sear.
 God, nim my hjir wei!

Och, earen wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
 Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
 Bloei, blomkes! sweef, flinterkes, sweef er omhinne;
 Sjong, ljurkjes yn 't loftrom; sjong, foegels yn 't wald
 Spring, lamkes, formeits jim' by mem yn 'e finne;
 It weeske moat treure; wier, wier se uwt de wrald!
 God, nim my hjir wei!

Och, caren wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
 Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
 Kom, dea, kom, forlos my!... Mar o, ik moat swyc;
 Ik huwnje de Himmel.... sei mem net yn 't laest:
 "Fortrou stees op God, in, myn ljcaf, o moast lyc,
 De Heer blicut Ontfermer; it is ta dyn bræst?"
 God, sterkje de wees!

Och, caren wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
 Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
 Dat sé sa. Mar ja, 'k scil op God stees fortrouwe
 'n Stees hoopje; 'k scil tinke in stees dwaen ta syn ear;
 Hja wird' net besamme, dy op Him hjir bouwe;
 Jou wil to folbringen is sillichheid, Hear!
 God, sterkje de wees!

Och, caren wier 'k lokkich, wier 'k frolik in bliid,
 Mar wei is myn wille, forflein is dy tiid.
 Myn alden forstoaren, mar ik scil eak stearre;
 Den fyn ik se wer, in folsillich yn God,
 Der boppe yn 'e Himmel, dy alden to gearre,
 Om nea wer to seiden, forbuwge yn uws lot.
 God, jow dat de wees!

F. to F.

G R O O T E P I E R .

WOP VAN THABOR, die wellicht een der voornaamste schrijvers is geweest, waaruit latero Geschiedschrijvers geput hebben, zegt in het vijfde Boek van zijne Chronyck (welk gedeelte nog niet is uitgegeven) op het jaar 1515 omtrent dezen:

„ In dit jaer van 15 begonnen de Geldersche Vriesen
„ toe Stauerem, Worckum, Hindeloepen, Molckwerum, in de
„ Heech, ende in andere dorpen op Geesterlandt ende
„ Buitendyck in Wymbritseradeell ende Wonseradeell wo-
„ nende, veell dubbelde zeynschepen te laeten maeken, ende
„ reysden daermode op die Zuyderzee ende naemen boe-
„ uenmaeten groet goet van haer Vianden ende nament-
„ licken deden sy de Hollanders en Oesterlingen groete
„ schade op de zee. Sy voeren oeck mit haer zeynschepen
„ ouer in Hollandt ende beroefden daer de Eylanden, als:
„ Tessel, Wieringen, Vlyelandt etc. ende naemen daer veell
„ goets ende vingen daer veell volcx ende brochten de Ge-
„ uangen binnen Sneek daer de Geldersche haer Hoff ende
„ Raedt hielden. ”

„ Desc hyden, die dit deden, worden in dyen tyden ge-
„ noemt zeynscheepsliiden ende waeren all Vriesen, daer
„ GROOTE PIER ouerste van was. Desc GROOTE PIER was een
„ eygen erf ryck Huysman ende was een groot sterck end:

„coen man ende in syn selfs natuer een goet vreedtzaam
„man.”

„In dit jaer brande Franiker Kemswert mit de kercke ende
„onder andere GROETE PIERS huys, want hij tot Kemswert
„woende, waerom worde GROETE PIER vertwijfelt ende
„kreech tot hem 30 oft 40 mannen ende huysluyden van
„Kemswert, Aarum, Witmersum ende van andere dorpen,
„die oeck een part verbrant waeren van de Sassens wt Fra-
„neker ende Herlingen, ende roefden eerst te lande op
„die Sassens wt Franeker ende Herlingen ende hoer adhe-
„renten. Daerna worden sy well seshondert sterck. Doen
„lieten sy schepen maeken ende roefden ter zee op haer
„vianden opt waeter, dat GROETE PIER vernoemt wort
„ouer all Duytslandt.

„In die Meert hadden de Sassens schepen toegemaect
„om te roeuen op de Geldersche Vriesen. Hiertegen bereide
„GROETE PIER mitt syn volck hoer schepen ende toegen
„op de zee. Soe ist geschiet, dat de Sassens saggen die
„Geldersche Vriesen op de zee; doe quaemen sy op ten 11
„dach martii mit elf Roghschepen van Hoeren af den Vriesen
„te gemoet om mit haer te slaen, mer de Vriesen hebben
„den slach gewonnen tegens de Sassens ende cregen all
„haer schepen. Dit geschiede voer Hoeren in Hollandt.

„Den sesten dach Mey, quaemen Ambassaeten des Co-
„ninx van Vranckryck ende toegen voort te Bolswert tot
„den Zwarten Hoep, om hem aen te nemen in des voerss.
„Coninx dienste. In dese tyt, doe die Zwarte Hoep noch
„toe Bolswert was, doe was HIERONIMUS SNEES in Hollandt
„toe Enchuysen, ende liet hem daer veell schepen toe maeken,
„die hem solden ouer zee brengen in Vrieslant mit de be-
„taelinge, die de Zwarte Hoep soude hebben. Soe ist ge-
„schiet den 13 Mey, dat HIERONIMUS op de zee quam mit

„ 26 schepen. Dit vernam GROETE PIER met syn Volck
 „ ende toech mit 18 schepen den Hollanders te gemoet.
 „ Als sy die Vriesen saegen ancoemen, doen schoeten sy
 „ all haer geschut ten eersten af; mer de Vriesen en schoeten
 „ gheen busse los, eer sy de ander binnen schoets hadden;
 „ doen schoeten sy haer geschut af ende vielen an den an-
 „ deren ende naemen hem af 18 schepen ende acht ont-
 „ quaemen. Ende HIERONIMUS SNEES ontquam mit de be-
 „ taclinge in Enchuysers Baerzs ter nauwernoet. Die Vrie-
 „ sen quaemen toe Worckum mit de schepen ende had-
 „ den veell geschut ende boeuen 400 gevangen gecregen, enz.

„ Den 27 Aprilis (1516) nam GROETE PIER mit syn zeyn-
 „ schepen voer Enchuysen een hulck well gelaeden mit rogh,
 „ holt ende Iopenbier, ende brochtet te Werckum.

„ In 't jaer voerss, den 11 January (1517) begont te vriesen;
 „ daerna den 21 Januarij beleyden de Burgoensche Sneeck
 „ in vier plaetsen enz. — Mer GROETE PIER mit syn volck
 „ ende veell Ballingen wt Bolswert, Worckum, ende Sta-
 „ ueren, die onder de Burgoensche niet en wolden gaen,
 „ waeren daer binnen. GROETE PIER mit syn volck quam
 „ alle daegcn wt de stadt nu tegen de eene legere, dan tegen
 „ de andere op schutgeveer enz. — Die burgers hadden geern
 „ gezoent mit de Burgoensche, mer de Heerschappen,
 „ GROETE PIER, ende die Ballingen daer binnen weezende
 „ en wolden tot gheen Compositie coemen; want sy waeren
 „ de stadt doen machtich, enz.

„ Op ten 17 Martii hiell K. MAT mit andere Heeren
 „ een dach tot Camerick, ende daer worde een bestant
 „ tusschen de C^o. MAT ende den Hertoch VAN GELDRË
 „ voer de ondersaeten van Vrieslant gemaect, ses weken
 „ duerende, welke bestant begon den 25 Martii op Annun-
 „ tiationis Marie-dach. Als dit bestant in Vrieslant worde

„ gepubliceert, toech GROETE PIER mit syn gesellen ende
 „ sommige ballingen wt Sneeck. Die van Staveren, Wor-
 „ ckum ende burgers wt Sneeck waeren mit schepen op
 „ ter Zuyderzee ende quaemen voer Hindeloopen, want dat
 „ de Burgoensche vast hadden gemaect ende daer was in
 „ Tingnagel mit ander 300 Burgoensche knechten. Dit
 „ viel GROETE PIER mit syn volck haestelick aen ende
 „ wonnent mit stormenderhandt ende sloegen hondert ende
 „ secuen knechten doet van de Burgoensche, onder wleke
 „ daer geslagen worden een Bastiaert VAN CLEEF ende een VAN
 „ BRONHORST. Daer verdroncken oock die hem mit sche-
 „ pen meenden te bergen; daer worden 77 geuangen. Ende
 „ GROETE PIER quam mit schepen wech ende en sloech
 „ geen Vriesen doet, dan allcen de wtlandsche knechten, enz.

„ Doen toech GROETE PIER mit syn volck wt Sneeck
 „ na Nyccloester ende rocyde den walf in de graft die de
 „ Burgoensche daer hadden gemaect.

„ Op ten seluen dach (17 Mey) toech ARMENS, die
 „ Heerschappen ende GROETE PIER mit syn volck ende twee
 „ vendele knechten in Thabor na Doerum, enz.

„ Doe de schepen in de Cuyner waeren als voerss.; is
 „ vergaedert een hoep knechten ende GROETE PIER mit syn
 „ zeynschepen well 400 sterck all toe saemen Vriesen, ende
 „ toegen aff van de Cuyner op ten 24 Juny St. JOANNES
 „ BAPTISTA geboertendach, des morgens na vier uyren
 „ ende quaemen in den morgentyt in Hollant toe Meden-
 „ blyck an landt, daer hielden sy gemeyn, ende sloeten,
 „ dat sy Medenblyck wolden anuallen, als den seluen mor-
 „ gen geschiede ende wonnent mit stormenderhandt, niette-
 „ genstaende dat sy een vendell knechten in hadden, die
 „ meest alle worden geslagen mit veell burgers; die ander
 „ ontliepent ende veell quaemen opt hays. Doen plon-

„derden sy de stadt ende staecten an de brandt aen allen
 „hoecken ende brandent heell vuyt, mit de kereke ende
 „Cloester ende toegen op ten seluen dach voort na Alc-
 „maar ende branden onderwegen all op, daer sy doer
 „reysden, alsoe dat die roeck van den brandt verdonckerde
 „de knechten in Westergoe. GROETE PIER mit syn volck
 „tocch weder in Vrieslant doen Medenblyck was geplondert
 „ende verbrant, brongende groot goed mit hem, dat sy
 „binnen Medenblyck hadden geereggen. Ende GROETE PIER
 „mit syn Vriesen waeren de principaell, diet an de brandt
 „stacken, enz.

„Int jaer van 20 (1520) is GROETE PIER gestoruen
 „binnen Sneek in vrede den 18 Octob. Dese PIER
 „voerss. had veell vrome feyten gedaen te lande, mer meer
 „te wacter tegens de Hollanders syn vianden. Oock had
 „hy de Oosterze coeplayden, die op Hollant voeren groete
 „schaede gedaen op ter zee; mer altyt niet met recht ende
 „reden. Want wat hy nam op ter zee, alst binnen landts quam,
 „soe kendent de Geldersche Stadtholder prys, ende kreech de
 „meeste part daervan ende PIER het weinichste, want hy socht
 „noch gelt, noch goet, mer allecnich syn vianden te krencken.
 „Hy en socht anders niet, dan mit bystant des Furstes van
 „Geldre Vrieslant te vryen van alle schattinge excyzen ende
 „andere zwacrheden den landen by de Sassens opgelecht;
 „ende weder te brengen tot de olde preuilegien ende vry-
 „heden. Mer doen hij naderhant vernam, dat de Gel-
 „dersche van de meninge niet en waeren de Vriesen by
 „haer olde preuilegien te laeten, daerna hiell hy hem still
 „in alle saecken.”

WINSERIUS in zijne Chronyck van Vrieslandt, bl. 441, zegt
 mede, dat hij van Kinswert was, dat hij een zusterszoon,
 met name WYARD, had, „van gelycken lichame ende ge-

moede," en voegt er bij, dat onze PIER "een verwoester der Deenen, een wreker der Bremer, een aenhouder der Hamburgers, een cruys der Hollanders gheuoemt wilde wezen; voor wapen ende leverey voerende galge ende radt." Aldaar geeft hij ook van hem eene afbeelding tegelijk met zijn wapen, zijnde een in de lengte gedeeld veld, regts een runeteeken, het gewoonlijk handteeken van een eigenerfde, en links boven eene roos en onder een St. Jans schulp; of dit te regte of te onregte is, laten wij in 't midden. Op bl. 451 zegt hij, dat hij zich boertende noemde: "Coninck van Frieslandt, Hertoch van Sneeck, Graef van Sloten, Vryheer van Hindelopen, Capiteyn Generael van de Zuyderzee." Behalven hetgeen W. v. THABOR heeft, en hetwelk hij hier en daar iets omstandiger verhaalt, meldt hij tevens dat PIER in 1518 ook vier schepen van de Oosterlingen en Hamburgers had genomen en vijf huizen te *Medemblik* verbrandt heeft. Een door WINSEMIUS op hem gemaakt grafschrift vindt men bl. 445, zoo als hij zegt, omdat men vergeten had een grafschrift op hem te maken. SCHOTANUS in zijne Geschiedenissen van Vrieslandt, bl. 563 en volgende, verhaalt ons tevens, dat hij twee juffrouwen (toen de titel voor adellijke Dames), de huysvrouwen van HESSEL MARTENA en JUW BOTTINGA, met de dochters van HESSEL MARTENA, en eenige Franiker burgers gevangen had genomen, hetgeen UBBO EMMIUS bl. 718 mede verhaalt, doch niet van de dochters van MARTENA spreekt; terwijl deze ook zijn afsterven niet vermeldt. OCCO VAN SOHARL, althans in de op zijn naam staande Chronyck van Vrieslandt, meldt ons fol. 106, dat hij in 1515 "de Sassenche wel twaelf Rynschepen benam en twee dubbelde zeynschepen, daer veel cruydt, loodt ende laecken in was en hier mede de zee geheel vry had ghecreghen." Hij

laat hem op den 12 Augustus eenen heftigen slach tegen de Hollanders ter zee omtrent *Hoorn* doen, en op Sinte Michiels-avond daaropvolgende *Hoorn* plunderen en op den XXVIII October 1520, dus tien dagen later als Worp, (wellicht eene drukfout voor XVIII,) sterven. GABBEMA, in zijn verhaal van *Leeuwarden* bl. 344, doet hem in 1519 den Rijn opgaan, om *Emmerik* te bemeesteren, waarvan hij echter moest afzien; en verhaalt ons dan het volgende. Dat PIER bij het overgaan van den Rijn op diens oever iets vreemds gebeurde. „Zeekeren halve Nar,” zegt hij, „bekent met de naam van Graaf VAN NICHLENBURG wierde, toen PIER naar *Emmerijk* trok, van de Onderkok in 't Heerenhof te *Sneek* doodgeslagen; deeze ontmoet PIER in 't overvaaren aan de zoom des Rijns en onwetende van zijn dood, reikt hem de hand, hem vragende: Waarheen? Naa mijnheer antwoordt het spookzel en treedt van hem af. Te *Sneek* koomende vernam hy watt' er geschied was. Hy leefde geen jaar na die tijd, enz.”

In de *Oudheden en Gestichten van Friesland* I, 536, 584, 558 en II, 104, wordt ook melding van hem gemaakt. Op de laatste plaats zegt men: dat alle Vriescche Historie-Schrijvers het even druk van hem hebben gehad, waarna een deel zijner daden aldaar vermeld worden, en, dat hij een neef of zusters-zoon, met name WYERD of WYARD heeft gehad; „een man naar zijn hand, die het hem in kloekte des lichaams, in sterkte, in stoutmoedigheid, rockloosheid nauwelijks of niet behoefde gewonnen te geven,” en laten hem in een goeden ouderdom overlijden. Deze groote WIERD zou, volgens GABBEMA t. a. p. bl. 352, in 1523 te *Leeuwarden* onthoofd en op een rad gezet zijn. Hij was PIER in zijn Opper-zec-Hoofdenschap opgevolgd. De Heer VAN HAELMAEL, JR. en ik hebben deze

PIER (stamboek van den Frieschen Adel, nalezingen, II 12), naar aanleiding van hetgeen SCHELTEMA en anderen omtrent hem melden, tot de familie HEEMSTRA trachten te brengen. Ik voor mij geloof thans, dat wij toen gedwaald hebben, waaromtrent straks iets naders. MARTENA in zijn landboek, (Charterboek van Friesland, II 100) noemt hem in 't voorbijgaan als Capitein der schepen en in de noot aldaar zegt men, dat het Manuscript van V. VAN GLINSTRÀ leest: „Daer van was een genoempt GROTE PIER, Cappeteyn met zyn adherenten, namelijk WIERT JACOP CLEYN en meer andere Vriesen van Bolswart ende Sneeck ende daar omtrent, diewelcke van vrienden ende vyanden ontsien waeren,” terwijl daar verders noch vroeger, noch later, eenige melding van hem gemaakt wordt. De zoo oven genoemde WIERT komt mij voor dezelfde met de hierboven vermelde zusters-zoon van GROOTE PIER te zijn. Van zijne maagschap met PIER wordt aldaar geene melding gemaakt; en ook het woord *Cleyn* verdient in dezen onze opmerking, (dit schijnt eene tegenstelling van Groot te zijn) daar onze Geschiedschrijvers van GROOTE PIER van GROOTE WIERT, ja zelf van GROOTE WATZE, als broeder van WIERT spreken. Wellicht moesten zij, omdat PIER groot was, ook groot zijn, om te doen gelooven, dat zij uit die lange familie afstamden. Wij stipten dit voor den geschiedvorscher slechts aan, om hem hierop oplettend te maken, mogelijk begint hij dan met ons omtrent die verwantschap te twijfelen.

EGGERIC BENINGA in zijne *Historie van Oost-Friesland* (Mattheus veteris ævi *Analecta* IV, 550), zegt ons, dat PIER een zwaard naar zijne krachten heeft laten maken, hetwelk hem twaalf kronen gekost heeft. Hiermede zoude hij 15 mannen, die hem ten gelijken tijde aanvielen, ge-

dood hebben. In *Leeuwarden*, op het Stadshuis, bevinden zich twee zwaarden, die gezegd worden van dezen PIER afkomstig te zijn. Op bl. 359, op het jaar 1488, zegt hij:

„In dussen sulvigen jaer nah meldinge ALBERTI KRANTZ is de Zee gantsch unvelich geweest, also dat de Zeevarende Koopman durch de Zeeroveren seer benouwet sint wurden, waer durch de Freesen vele schepen uth de Freeslande tegen sodane Zeeroveren umme de haven und zee tho vryen hebben uthgemaket en vorhapeninge ohren schaden, so se van Hamburgeren eertyts geleden, nah tho kamen, und dat under eenen schyn als hadden se ohre schepen tegen den Hollanderen und Zeclanderen uthgemaket, und hebben also de stromen weder gefryet.”

In de Kronyk van *Helgoland* (Zie een uittreksel daarvan in den Frieschen Volks-Almanak, 1849, bl. 334), wordt GROOTE PIER op het jaar 1517 een zeerover genoemd, wiens manschap galg en rad op hunne kleederen als veldteeken droegen, welke toen 500 man sterk zoude zijn geweest.

Volgens de *Chronik der Friesischen Uthlande von C. P. HANSEN in Keitum auf Sylt, Altona 1856*, bl. 81, waren er in het jaar 1488 vele friesche vrijbuiters, die hoofdzakelijk jacht op hollandsche schepen maakten, van welken een LANGE PETER van *Hörnnum* (een gehucht eertijds op den zuidelijken uithoek van het eiland *Sylt*), de aanvoerder was, die, met verachting van alle macht en gezach, galg en rad in hunne vlag en op hunne kleederen voerden. Vervolgens wordt daar gezegd, dat de zee, de zandbanken bij *Anrum* en de van aarde gemaakte hutten op *Hörnnum* hunne woonplaatsen waren, dat zij, omstreeks 1500 en nog later de Noordzee verontrusteden. Dat door het geluk en den roep van den zoo gevreesden PETER van

Hörnnum, die zelden wederstand vond, en zeer spoedig de schrik aller schippers op de Noodzee en van alle kustbewoners van *Texel* tot den noordwesthoek van *Jutland* werd, zijn aanhang dagelijks vermeerderde, zoodat hij een tijd lang meer dan 500 man bevatte, waarom de trotsche en alle menschen verachtende PETER zich zelve „der Dänen Verhärer, der Bremer Vertärer, der Holländer Kruz und Beleger, der Hamburger Bedreger,” noemde. Hij en zijne bende verdwijnt vervolgens zonder dat men met zekerheid kan zeggen: wanneer? hoe? en op welke wijze? deze laatste van de friesche zeerovers en bijzonderste van alle gezachhaters en vrijheidbevechters geëindigd heeft. Noch omstreeks 1515 hielp hij de oost- en westfriezen hunne toenmaligen Saksische Heeren en verdrukkers te verdrijven, door dien hij een hollandsche vloot, welke de troepen van den Hertog GEORG van *Saksen* krijgs- en mondbehoefden toevoeren wilde, verwon. Hij veroverde daarbij 18 schepen, nam 600 man gevangen en wierp 111 man over boord. Zoo verre die *Chronik*.

Wanneer wij nu dezen LANGEN PETER van *Hörnnum*, aan wien gelijke attributen, als aan onzen GROOTEN PIER worden toegeschreven, eens een en dezelfde persoon was, dan moet het ook waarheid zijn, dat hij, of van afkomste een Noordfries was, of dat hij zich ten dien tijde in *Hörnnum* ophield. Maar dan is het ook waar, dat hij reeds in 1488 als zee-roker bekend stond, en even als EDO WIMKEN, HERO en IKO OMKEN, alle drie Oostfriezen, ten dien tijde zeeoverrij pleegde. Het is dan ook zeer mogelijk, dat hij zich, toen er niets meer te roven viel, naar ons *Friesland* en met name naar *Kimswert* heeft teruggetrokken, als in dat land niet kunnende verblijven wegens den daar gemaakten naam en faam; en de gelegenheid heeft waargenomen om, in 1515, zijn oud bedrijf weder te hervatten, waartoe toen voor hem

zoo als wij gezien hebben, de beste gelegenheid bestond, ten gevolge van de oorlogen tuschen de Hertogen van *Gelder* en die van *Saksen*.

Ook schijnt daarvoor te pleiten, wat zijne levenbeschrijvers van hem verhaald hebben. Zij laten hem plotseling in 1515 te voorschijn treden, de eene als boer, de andere als een rijk eigen erfde huisman. Dat hij dit laatste geweest is schijnt mij twijfelachtig, omdat men dan, mijns oordeels, meer van zijne afkomst zoude gezegd en bij het vermelden van zijnen dood op nieuw van zijne familie en goederen gesproken hebben, doch niets van dat alles. Hij is, was en blijft GROOTE PIER en geheel op zich zelven staande. Men ziet tevens, dat hij een zeer ondergeschikten rol heeft vervuld, en slechts het werktuig van den Hertog van *Gelder* was ofschoon dikwijls eigenmachtig handelende en dat hij nimmer bij eenige onderhandeling als gezachhebbend persoon is opgetreden. Alleen wordt van hem gezegd, dat ook hij *met zijn volk* tegen de overgave van *Sneek* was. Als zij van hem spreken is het altijd GROOTE PIER *met zijn volk*, welke uitdrukking in mijn oor niet zeer aanlokkelijk is. Het kan wel waarheid zijn, dat zijn huis te *Kimsvert* is verbrand geworden en hij daar toen woonde en dit hem aanleiding tot wraak heeft gegeven, van welke dan ook de duidelijkste sporen voorhanden zijn; terwijl de Geschiedschrijvers betuigen dat zijne handelingen niet altijd even regtvaardig waren. Indien hij al die man geweest mogte zijn, zoo als hij van sommigen beschreven wordt, dan voorzeker zouden zijne tijdgenoten meerdere omstandigheden, in zijn leven voorgevallen, hebben opgeteekend en hij eene andere en betere plaats in de Geschiedenis van *Friesland* hebben verdiend. — Zijn hoofddoel, zoo als WORP zegt, om met bijstand van den Vorst van *Gelder* *Vriesland* van alle schat-

tingen en accijnsen en andere bezwaren, den landen door de Saksers opgelegd, te bevrijden en hun weder tot de oude privilegien en vrijheden terug te brengen, betwijfelen wij zeer, ofschoon zijne handelingen dikwijls ten voordeele van de partij, die dat zochten, zullen hebben bijgedragen. Zijn tocht naar *Emmerik* in 1519 schijnt zijne laatste handeling te zijn geweest; een jaar daarna stierf hij in goeden ouderdom zeggende de Oudheden en Gestichten en dit pleit wederom voor 't gevoelen, dat hij een en dezelfde met PETER van *Hörmum* kan geweest zijn. Zijn terugkeeren tot het stille leven kan dan even goed in zijne hooge jaren gelegen hebben, als in de overtuiging, dat het doel der Gelderschen niet was de Friesen bij hunne oude privilegien en vrijheden te laten. Of was er wellicht voor den vrijbuiters en zeeroovers toen niets meer te halen?

Leeuwarden,

September 1856.

DE HAAN HETTEMA.

NOG EEN WOORD OVER GROOTE PIER.

Reeds in 1845 had het mijne aandacht getrokken, dat in *Noord-Friesland*, even als bij ons, een *LANGE* of *GROOTE PIER* bekend was, die, van 't eiland *Sylt* geboortig, zijn scheepsvolk galg en rad op hunne kleederen deed dragen (*). Dat evenwel onze bekende *GROOTE PIER* een *Noord-Fries* zou geweest zijn, komt mij zeer onwaarschijnlijk voor. Immers *PETRUS VAN THABOR*, die in het laatst der vijftiende en het begin der zestiende eeuw leefde, was *PIERS* tijdgenoot niet alleen, maar hij kende ook hem zelve en zijnen broeder persoonlijk, en had met hen beiden gesproken. Zoo nu die beide broeders geen *West-Friezen* geweest waren, zou, naar mijn inzien, *PETRUS* daar zeker gewag van gemaakt hebben. De waarschijnlijkheid dat de *Sylter* vrijbouter *LANGE PETER* en de *West-Friesche GROOTE PIER* één en dezelfde persoon zouden zijn, zou vermeerderen wanneer de *Noord-Friesche* berigten een vijf-en-twintigtal jaren later gesteld moesten worden. De mogelijkheid zou kunnen bestaan, daar *HANSEN*, ter aangehaalde plaats, ook niet bepaald het jaar 1488 opgeeft, maar spreekt van kort daarna (bald darauf). Hoe het zijn moge de zaak is zeker wel een naauwkeurig en verder onderzoek waard,

(*) Zie *MÜLLENHOFF*, *Sagen, Mährchen und Lieder der Herzogthümer Schleswig, Holstein, Lauenburg*, Kiel, 1845, S. 39.

Ik wil hier de bovenbedoelde getuigenis van dien naïven schrijver, PETRUS VAN THABOR, in zijne eigene ongekunstelde taal, die zich moeijelijk, zonder veel van haren trouwhartigen eenvoud te verliezen, in modernen stijl laat overbrengen, bijvoegen. Zie hier wat hij zegt (*):

„In dat selue iaer van 20 (1520) soe is ghestoruen GROTE PYER, op sinte Lucas nacht. Van deese PIER was grote spraeck in Hollant, in Brabant ende in ander landen, van sin grote stercheit ende gruwelicheit, ende van sin grote oghen; ende sy maectent groter dant was; mer nochtans wasset een groet, swaert, man mit grote oghen, grote schouwer ende ten groten baert, ende gruweliken van aansyen, sonderlingh als hy toernich was, ende hy was grof ende plompt van spraeck en wesen; want hy en conste nyet bequaem spreken voert recht ofte voer heeren; mer mit sin groue Fryesche slaghen quaem hy mede vort, ende dat ghynghe hem alsoe plomp of, dat alle menschen, die daar by stonden, worden beweghen tot lachghen; ende hy was froem ende fel op die vianden, mer hy was redelyk van herten als een Kersten man, want hy hadde een guede meyninck; want sin meyninghe was om Vry en Fryes te wesen, ende omt lant in guede staet te brenghen ende toe holden; want hy hadde liever by sin ploech ghegaen dan hy gheorlicht hadde, hadde hy sin lant myt freede moeghen bouwen ende bewonen; want hy was een eyghen erft man, want hy hadde eyghen lant ende guets ghenoech; ende sin woeninghe was toe Kemswert; ende daerom dat hy sin guet nyet mochte bewonen, ende oec daerom, dat sin keerek was ghebrant van die van Fraenker, mit die Bergonse; — dat wolde hy wreken aen die gheen,

(*) VISSER en AMERSFOORDT, Archief, 2de stuk, bl. 259.

die dat hadden ghedaen, also veel als hy conste, ende vermochte. Daerom quam hy toe Sneeck, ende orlochden myt dye Ghelressen, ende deede vele vrome stucken, alsoe dat hy Ouerste Hoefman was ghemaect van alle seynschypls-luden; al ho vrome daden dat hij dede, nochtant soe was hij naderhant myt sommighe Ghelresse regenten al oneens, als sonderlingh mytten Canseler ende RAUENHEY; dat was die Onder Statholder; ende dat daerom; want GROTE PIER was recht wt, ende hy en was gheen plomstrycker; want hy sach dat die Ghelresse nyet deden als sy die Fyresen onthieten — hadden; ende soe laghen hyer toe Sneeck sommighe heerschappen, die oeck fyenghen ende schatten den armen husman, elck in hoer deelen; ende sy maecten spraek op, om afsterstallinghe scattinghe; ende hier was PIER seer teghen, ende mochte dat nyet wel verdraghen; daerom soe seyde die Canseler eens tot GROOTE PIER, dat hy was een verraeder, ende PIER seide weder totten den Canseler, dat hy dat loech; als een Drenske pacp als hy was; ende RAUENHEY die grymde oeck op PIER, alsoe dat GROTE PIER eens tot RAUENHEY sprack en seide: Du RAUENHEY! wolstu my wat doen, soe doet dat eerlick als een vroem man, ende nyet als een schelm; hiermede wil ik dy moeten; ende wees op zyn mes. Dit heeft my GROTE PIERS broeder seluer gheseit, dat PIER deese worden mytten Canseler ende mit RAUENHEY seluer heeft ghehadt. Hier wt mach men bekennen dat sy hem nyet lieff en hadden; mer sy en dorstten hem nyet aen. Noch soe wil ic een punt bescriven, dat ick seluer van syn eyghen mont hebbe ghehoert, daer men wt mach bekennen syn redelicheit. Het gheueil op een tyt, datter een frouken quam wt Hollant te Sloten, myt rogghe; ende sy wolde daermede te Sneeck te vercopen. EERKELENS,

die Rentemeister, ende GROTE PIER, waren der tyt te Sloten; ende ERKELENS liet dat wyf aen holden, ende wolde den rog op slaen; ende hy seyde, men solden hoer betalen. Doe GROTE PIER dat sach, ende hy hadde anxt, dat dat wyf qualiken sold waerde betaelt, doe begonde hy ARKELENS ouer den hals te kyuen ende te ropen, waerom dat hy dat wyf nyet en liet varen? wantet guet bestant was. Doe ARKELENS dat hoerde, doe onsach hy hem, ende liet dat wyf varen; ende hy quam tot GROTE PIER ende seyde: Wane waer omme byn dy aldus haestich? ende hy gaff hem 3 of 4 cronen te verdrincken, opdat hy te vrede solde wesen. Aldus soc behiel dat wyff hoeren rog, ende was wel te freden. Hier mach men bekennen syn redelicheit, want hy die Hollanders seer hart was, omdat sy ons lant aenuochten; mer nochtans soe mocht hy dat nyet lyden, dat dat wyf wt Hollant onrecht gheschiede; want het goet bestant was."

T. R. DIJKSTRA.

EENIGE DICHTREGELN,

den W. E. Z. G. Heer WIJBO MEBIUS, Predikant
te Sint Jacobi Parochie, door zijnen Vriend en
vroegeren leerling toegewijd, op den feest-
dag van den 3 Augustus 1856, toen hij
zijne vijftigjarige Evangelie-Bedie-
ning vierde.

„O fortunatum diem et albo lapillo notandum!”

Zoo kwam de dag, zoo sloeg het feest'lijke uur,
Waarop gij God met hart en mond mogt prijzen,
Die thans door zijn genadig albestuur
Aan u de onschatbre weldaad wou bewijzen,
Dat gij een' halve eeuw in 's Heilands kerk
Het evangelie christ'nen mogt verkonden,
God dienen in het groot verlossingswerk,
Waartoe zijn Zoon op aarde werd gezonden.
Het heil der menschen was uw levensdoel
In die gegeven', lange, reeks van jaren:
En warm bleef steeds voor waarheid uw' gevoel,
Daar alle menschen uwe broeders waren.

Hoe menig hart stemde in den blijden dank,
 Dien gij onz' aller Vader mogt betalen!
 Ook 't mijne deelt in 't vrolijk feestgeklank,
 Ook ik verheug mij in de held're stralen
 Der vreugde, die nu glanzon op 't gezigt
 Van u en alle uw' ware en warme vrienden.
 Gij hebt in mij toch opgewekt het licht,
 Waarbij ik 't pad der wetenschap kon vinden.
 Ik, eens uw' leerling, was den naam onwaard
 Van mensch, zoo 'k ooit de leiding kon vergoten,
 Waaronder ik beginsels heb vergaard
 Van ons zoo weinig, doch volmaakbaar, weten.
 In mijn' herinn'ring duurt die tijd steeds voort,
 Hoezeer dan schier een vijftig jaar geleden,
 Toen ik uw' wijze lessen heb gehoord:
 Wat was en komt, sluit innig in ons heden.
 De schatten, die gij toen voor mij ontsloot,
 Zijn meer dan goud en zullen eeuwig duren.
 Uw leerling eens en thans uw ambtgenoot,
 Trachtte ik mij naar die lessen te besturen:
 Hoe wel, of slecht, zegt Hij mij eens, die al
 Ons leven op volkomen schaal zal wegen.
 Maar wat ik werd en ben, bij 't groot getal
 Van feilen, dank ik u meê en Gods zegen.
 Decz' warmen dank en u slechts aangenaam
 Moet, mag, mijn hart u nog op aarde schenken;
 Tot vleijen en tot huich'len onbekwaam,
 Ligt 't danken in mijn doen en al mijn denken.
 Met u heb ik de waarheid steeds gezocht
 En God in haar en in mijn vrij gewisse;
 Met u mij nooit aan vreemd gezag verkocht,
 Een vijand van het rijk der duisternisse.

Wij loopen vrolijk onze baan dus af,
 Van God met wijze liefde ons voorgeschreven;
 Al zien wij aan haar einde ons open graf,
 Daarover ziet 't geloof een beter leven.
 Een veertig, vijftig jaar, met de eeuwigheid
 Gemeten, is een oogwenk voor de reede,
 Gods licht te volgen maakt ons steeds bereid
 Tot wat Hij wil, geeft zelfs in 't sterven vrede.
 Gaf God u lust, viel u ook leed ten deel,
 Die geeft en neemt, geeft, nemend zelfs, het beste.
 Geloof met liefde heeft in weinig veel:
 Genaë loont ruim het dankbaar hart ten leste.
 Zagt vloeije uw leven in den oceaan
 Der eeuwigheid! Licht moog' de last u drukken
 Des onderdoms! Nog zij niet afgedaan
 Uw taak! Nog moog' de dood u niet ontrukken
 Aan kroost en vrienden! Doch Hij doet zijn' wil,
 Die 't al in allen werkt, en wel ten goede!
 Die dit gelooft en kinderlijk en stil
 Zijn pligt volbrengt, is veilig in zijn hoede.
 Zijn wij met God, dan is met ons ook God,
 En zien we elkaar eens weêr in beter woning,
 Om nooit te scheiden, juichende in ons lot
 En dankend' hem, die Vader blijft en Koning.

Waaxens,
 den 2 Augustus,
 1856.

Uit ware hoogachting en dank-
 bare Vriendschap.

R. P O S T H U M U S.

CYNTHIA LENIGE.

Wij plaatsen onze CYNTHIA onder de weinige oorspronkelijke Dichtersessen onzes Vaderlands en onzer Eeuwe (en)

... hebben gemeend haare nagelaatene lettervruchten, als een dierbaar geschenk, der waereld te moeten mededeelen, om, en het tegenwoordige, en het toekomstige geslacht in onze CYNTHIA een voorbeeld na te laten, overwaardig de naervolginge vooral der Nederlandsche Jufferschappe.

J. DE JONGH, de Jonge.

Toen ik eens met de nederige en altijd e:en bescheidene FRANCIJNTJE DE BOER, die door hare gedichten in der tijd zoo te regte de aandacht tot zich trok, en bij velen zeker nog in voortdurend aandenken zal zijn, in gesprek was getreden over CYNTHIA LENIGE, die met haar zoo vele punten van overeenkomst had, zeide zij mij een vers van deze te bezitten, geheel door haar zelve geschreven, en bood het mij met hare gewone heuschheid tot een aandenken aan, 't geen mij en om haar, die het gaf, en die ik als vroegere plaatsgenoot in vriendschappelijken omgang had leeren kennen, en waarden, en om haar, van wie het afkomstig was, bijzonder welkom was, en het, hoop

Ter dertiende jaargetijde

Van mijne Zuster J. Verigé

Van 7 van Leem 1779

Zambie Droefheid, magne Zorgen,
Feelsters, van een Bart vol Leed,
I Wenschen, om uw bijzijn, heet
Nimmer heden, altoos Morgen.

Duld wat afstand, bleeke Hoed!
Zacht... niet verder... stuit uw roed

Zou u, in die weinig stipelen,
De enkele blikjes, van mijn Zigt,
Die ik aan, de Dichtkante wijf
Mijn genoegeen nog beknippen!

Ai! bestrik die gangen niet,
Daar de Vaadlykheid, gebied.

Daar de Jeugd, die onbesmette!
Op bly, groene praaijes breedt,
Vindt zich, mijne reijde gereedt,
Daar zij, haare schreeden zette,
Maar, wie vlecht nu 't Zolantier,
Op de Toontjes, van mijn Pier.

Dit, benijdt de land, des Winters:
Vrijze Kop'ro wit gekuifd,
Die der Velaen, schoon verstuif
Jaagt gij dit vermaak, aan splinters?
Ganimeed, verkoop uw kriick,
Gij vergeet, haar niet gebruik.

Maar, dat u de waan niet stekke,
Dat u niet... 38

Inde de Doer zijn Beeten lekke,
Zij zucht - leven uit - dees bag
Die mijn Zuster leven Zag.

Die! me dunkt, hier gloeijen Roosen
Op de Hoeten, van mijn docht.
Welk een flikkering van Licht!
Stoep mijn Ziehl, een mik gekoosen,
Daar de Weelde, Feestmaal houdt?
Daar zij, aan't genoegeen treuwt?

Nen, het is de gloed en stralen,
Van haar Jong, en reis gelaat;
Bingelyk de dageraad,
Thooft ter kinnmen, op komt haalen
Aland spreidt, aan den Gemelboogs
Zuren, uit haare spieglen bog.

Had, O Zuster! smaak den Zeger,
In een, ongestoorde Rust;
Straef, tot uwer Dadren List,
Op de Koninglyke wegen:
Daar 't Paleis, der schoone Deijde,
Jaar de Wysheid, aan uwe Jeugd.

Min de nutte Wettenschappen,
Breed uw Kennis, trapswijs uit
Als het klimop's, Drie hoeks kruit.
Dat in hoogte wint by trappen.
Dat nog raak dees Jaardag heer.

Den 7 van Leiden 1777

Lambac Dooftheid, magre Zorgen,
Teelsters, van een Bart vol Leed,
Wenschen, om u' bijzijne, heet
Nimmer heeden, altoos Morgen,
Duld wat afstand, bleek Stoot!
Zacht: niet verder... stuit u' roed

Zou jij, in die weinig stipten,
De enkele blikjes, van mijn Tijt,
Die ik aan, de Dichtkondt wijt
Mijn genoeg en nog besnijlen?
Ai! bedrik die gangen niet,
Daar de Kroedijkheid, gebiedt.

Daar de Jeugd, die Onbesmette!
Op blij groene jaarsjes treedt;
Vindt zich, mijne vreugd gereedt,
Daar zij, haare schreeden zelle,
Maar, wie vlecht nu 't Eglantier,
Op de Toontjes, van mijn Lier.

Dit hangt de land des Winters;
Brijze Kop! zo wit gekuift,
Die der Velaen, schoon verstuift
Jaagt gij dit vermaak, aan splinters?
Ganimed, verkoop u' kriick,
Gij vergeet; haer nit-gebruick.

Maar, dat u de waan niet stikken,
Stuife! denk niet, dat u' Hland,
Eck mijn vreugd, aan't ijs verpand.

Dat de Doer zijn Dooten sekke,
Zij zingt leren uit dees Dag
Die mijn Zuster leren Zag.

Die! me dinkt, hier gloeijen Roosert!
Op de Noeten, van mijn decht:
Welk een flikkering van Licht!
Heeft mijn Ziel, een mik gekoosen
Daar de Welde, Feestmaal houdt?
Daar zij, aan't genoeg en trouwt!

Neen, het is de gloed en straalen,
Van haar Jong, en reis gelaat;
Die gelijkt de dageraad,
Thoef ter kinnemen, op komt haalen
Gland spreidt, aan den Gemelboog,
Rijen, uit haer spieglen oog.

Heil, O Zuster! smaak den Zegen,
In een ongestoorde Rust;
Streef, tot uwer Dieren Lust,
Op de Koninglijke Wegen.
Naar 't Paleis, der schoone Deuge,
paar de Wysheid, aan u' Jeugd.

Min de nutte Wetenschappen,
Breid u' Jennis, trapswijs uit
Als het klimop's, Drie hoeks kinnid.
Dat in hoogte, wint bij trappen.
Dat nog raak dees Jaardag leer,
Span Midchien, de Lier dan weer

Cynthia Lenise

ik, niet minder zal zijn bij de lezers en vooral de lezeressen van den Frieschen Volksalmanak, waarin het, vertrouwd ik, wel een plaatsje zal mogen vinden, censdeels om de lezers in de gelegenheid te stellen om te beoordeelen in hoeverre de lof aan onze CYNTHIA, wegens hare schrijfkunst toegerekend, gegrond was, maar ten anderen ook om te kunnen nagaan, hoeveel zorg de uitgevers harer gedichten hebben gedragen, dat hare dichterlijke nalatenschap zoo gekuischt mogelijk aan de jufferschap werd aangeboden. Doch het hoofdoogmerk mijner mededeeling was op nieuw de aandacht te vestigen op deze dichteres, die velen misschien ter naauwernood of niet dan bij name bekend zal zijn, en toch geven hare goede en deugdzaamc hoedanigheden haar regtmatigen aanspraak op aller achting, terwijl zij daarenboven met een' gelukkigen aanleg begaafd, in het vak der dichtkunde bij deskundige tijdgenooten zoo groote aanmoediging ondervond, dat zelfs hare gedichten waardig werden gekeurd, om te worden uitgegeven tot opwekking en aansporing van de Nederlandsche jufferschap, aan welke zij dan ook werden opgedragen met een vers, hetwelk voor jeugdige lezeressen vele nuttige wenken bevat. Teregte is zij dan ook genoemd in de allerbelangrijkste *Proeve eener Geschiedenis der Nederduitsche Dichtkunde* van DE VRIES, II dl., pag. 269; maar de bloote naam is ook alles wat men daar aantreft en zij scheen toch wel eenige breedere vermelding waardig, zoo als zij dan ook hare welverdiende plaats inneemt in de *Levensschetsen van merkwaardige meest Friesche mannen en vrouwen*, door de Leeuwarder Afdeeling der Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen uitgegeven, 1ste St., bl. 94 volg., en dat wij hier hare verdiensten niet te hoog schatten, moge de uitspraak bewijzen van WITSSEN GEIJSBEEK, die haar in zijn woordenboek

eene bevallige, uitmuntende dichteres noemt, die, bijaldien zij langer had mogen leven, eene waardige mededingster was geworden van de dichteresse DE LANNOY. Nu heeft haar dichttrant, vervolgt hij, meer van VAN MERKEN (*), en aan kracht van schildering ontbreekt het haar ook geenszins, gelijk blijkt uit het eerste gedeelte van haar vers op den storm van 1776 (†).

Men merkt daaruit op dat haar geen lang leven heeft mogen ten deel vallen, en inderdaad, zij, de lust en vreugde harer ouden, het sieraad van de plaats harer inwoning, de lievelinge van vele dichtkundige tijdgenooten, mogt het vierde eener eeuw niet bereiken, zij bezweek in de vaag des levens aan eene besmettelijke ziekte, tot bittere smart van allen, die haar hadden leeren kennen en waarderen en werd bijgezet op de gewone rustplaats der dooden te *Makkum*, alwaar een paal, waarop reeds voor eenige jaren de letteren eenigermate onleesbaar begonnen te worden, haar aandenken levendig houdt, door het eenvoudige opschrift: KYNKE LENIGE Ao. 17 $\frac{3}{10}$ 80 (§) zijnde de dag en het jaar van haar sterven, terwijl zij te *Makkum* geboren was den 6 Nov. 1755, en blijkens dit opschrift eigenlijk KYNKE heette, 't geen later in CYNTHIA is veranderd. Hare gedichten werden ten jare 1782 onder den titel:

(*) Met deze wordt zij dan ook bestendig vergeleken. Zie opdracht:
LUCRETIA! zij poogde uw spoor te drukken,
En waarlijk geenszins zonder hoop.

Blz. 231, vgl. 241 en 249.

(†) Dit artikel is letterlijk overgenomen in het bijvoegsel (want in het werk zelf had zij geene plaats gevonden), op 't woordenboek van NIEUWENHUIS, waar men alleen vergeten heeft de bron op te geven.

(§) Volgens eene mededeeling mij in Dec. 1844 gedaan, die, hoop ik, ook nu nog volkomen waar zal zijn.

Mengeldichten van CYNTHIA LENIGE, te *Amsterdam*, bij W. HOLTROP, 1782 uitgegeven (*), voorafgegaan door een voorberigt, eene korte levens- en karakterschets inhoudende, en gevolgd door lijkzangen ter harer nagedachtenis, waartoe wij den weetgierigen lezer verwijzen; maar vooral de kennis-making aanbevelen met den dichtbundel zelve, waaruit men niet alleen de dichteresse en hare beminnelijke nederigheid en eenvoud nader kan leeren kennen, terwijl hare ziel zich geheel in deze gedichten afspiegelt, maar ook tevens nuttige lessen kan opzamelen. Het zal niet moeilijk zijn dit door eenige proeven te staven, en tevens aan te toonen, dat zij de lier met gelukkig gevolg hanteerde; doch dit zou ons te verre leiden; alleen om dat het medegedeelde een gelegenheidsvers is, en om niet te doen denken dat zij daaraan vooral hare talenten wijdde, herinneren wij aan het krachtige gespierde vers *Op den Storm* (†), waarvan de aanhef door WITSEN GEIJSBEEK is medegedeeld, en den *Lof der Nederigheid* (§), zoo juist door haar bezongen.

Om haar echter eenigermate, ook als zij zich vrij beweegt, te doen kennen, kunnen wij ons niet weerhouden drie kleine proeven mede te deelen. De eerste is ontleend aan het vers: *God wederstaat den hoovaardigen*, waarvan de twee eerste en het laatste couplet dus luiden:

(*) Het voorberigt is ondertekend door JAN DE JONGH, de jonge, van *Enkhuizen*, die echter, volgens zijne verzekering, de eer der uitgave deelt met zijne en der dichteresse hooggeschatte kunstvrienden F. R. BACKER, te *Harlingen* en J. JOEDENS, te *Amsterdam*. Hoe jong zij ook ontslapen was vonden de verzamelaars zooveel, hetwelk zij oordeelden het licht te mogen zien, dat hare voortbrengselen niet minder dan 220 blz. innemen, terwijl de lijkzangen 36 blz. beslaan.

(†) Blz. 33.

(§) Blz. 23.

Verdwaasde stervling! die te slaafsch den hoogmoed mint,
 En u door 't grootsch gezicht vol majesteit bevindt!
 Wie zijt gij? kent ge u wel! gaaft gij u zelv' 't vermoogen
 Te doen, hetgeen gij doet? neen, trotsaart, neen: 't was God
 Die u het leven schonk en 't ruimste heilgenot.
 Wat hoont ge uw' Schepper dus in uw waanzichtig poogen!

Gij boogt op adeldom, op uw doorlucht geslacht!
 Daar nooit uw vlijt het minst hier aan heeft toegebracht;
 Gedenkt ge aan uw bezit, 't is u ter leen gegeven;
 Uw luister krimpt gelijk de broosheid van uw aart;
 Hoe wordt uw hoogmoed met dit denkbeeld toch gepaard,
 Waaraan de nedrigheid onscheidbaar vast moest kleeven? (*)

Fnuik dan de vleugelen uws hoogmoeds voor den val,
 Eer hij uw waar geluk de vlucht bereiden zal.
 Geen trots vervoere u ooit tot buitenspoorigheden:
 De blanke Nedrigheid, die hartvriendin der Deugd,
 Bekoore u, door haar schoon, vervulle uw ziel met vreugd;
 Zoo zult ge eerlange op 't pad van 't rechte leven treden. (†)

De tweede moge hier staan ten bewijze hoezeer onze dichteres maat en inhoud aan het onderwerp op eene zoetvloeiende wijze wist te doen beantwoorden; men vindt in de Uitvinding van Zang- en Speelkunst GESNER nagevolgd (§):

Kleine zingers,
 Toonendwingers, aandachtbringers,
 Rijk begaafd;
 Die mijn zinnen,
 Door 't beminnen
 Van uw kunst, geheel verslaaft!

(*) Bld. 16.

(†) Bld. 18.

(§) Blz. 99 en 100.

Leer me uw wijzen,
 Waard te prijzen, om bij 't rijzen
 Van de zon,
 't Schoon der velden
 Te vermelden,
 Waar nooit schoon bij haalen kon.

Laat uw keelen
 Die elk streelen, mij bedeele
 Met die kracht:
 'k Treed dan lustig,
 Moedig, rustig,
 's Uchtends 't land in, daar 'k u wacht.

Om die zoetheid,
 Die uw goedheid mij te moet leidt,
 Dank te bien,
 En met toonen
 U te kroonen;
 Ga dan, 'k wil u wederzien.

Het derde, om het oordeel van WITSEN GEIJSBEEK te staven, dat zij ook DE LANNOY naderde; het heet *de Winter* en is het laatste uit den bundel, terwijl nog een in denzelfden trant voorafgaat; doch deze zijn ook de eenige, en het schijnt dus dat onze dichteres hare krachten eerst laat aan dat dichtsoort heeft beproefd, waartoe het haar trouwens niet aan aanleg ontbrak. Hooren wij haar slechts (*):

(*) Bladz. 220.

D E W I N T E R.

De strenge Wintermaand sloeg ijslijk fel aan 't woelen:

Schier alles kromp van kou, de lucht bleef graauw en wreed,
De sneeuw- en hageljagt deed elk hun scherpte voelen,
De maagre honger groeide in leed.

De harde schoot der aard scheen vast en hard gesloten,
Al 't veld was dor en doodsch, geen kruid, geen blad
droeg groen,

In dit barbaarsch seizoen.

't Was al van vreugde en gunst verstooten.

De gloed der veenzon werd van ieder gewaardeerd
Met vuurger liefde, dan ooit APIS, waard geëerd.
De knorrig oude bes scheen tot de ziel bevrooren.
De kromme grijsaart zat te krimpen bij den haard.
De koolzwarte ijzersmit hield nu zijn ambagt waard:
Zijn barsch gelaat scheen thans iets vriendlijks aangeboren;
Ja, alles werd geprangd in boeien van verdriet,
Toen mijn getrouwe Hond zoo wreed het leven liet.

En nu volge ten slotte het vers zoo als het van CYNTHIA
zelve afkomstig is, waarmede men vergelijke het in de
Mengeldichten, bl. 150, uitgegevene, waarin eenige veran-
deringen door de uitgevers zijn aangebragt, die ieder bij
vergelijking van zelve in het oog zullen loopen; zij bepa-
len zich, behalve eenige verandering in de spelling, bij
het tweede couplet, waar men voor *stiplen*, *stippen* en voorts
in de vierde regel leest: *Mij dat zoet nog doen ontslippen?*
Ki belet mij 't zingen niet, Waar, enz. Couplet 3, r. 4.
Dat ze ook daar haar schreeden zette.

- Couplet 4. *Dit benijdt het guure weder ,
 Wreede winter , grijs van hoofd !
 Die al 't veld zijn' glans ontroofst ,
 Slaat gij dit vermaak ter neder ?
 Ganimeed ! enz.*
- " 6 laatste regel: *En aan 't reinst genoeg trouwt ?*
- " 7, r. 3, *Dat gelijk , enz.*
 r. 5, *Vrolijk pronkt aan d' oostertrans ,
 Dus ook blinkt met blijden glans ,*
- " 8, r. 5, *onzer oudren.*
- " 9, r. 2. *Breid allengs uw kennis uit ,*

's II.

U. A. EVERTSZ.

JELLE-OM IN HIKE-MOI.

Komt min to *Waldsein* ris yn it selscip fen minschen, dy sahwat de hjaarst fen it libben to miette gean, of alien jier of hwat op it hjaarstpaed oaflein hawwe, — komt min yn it selscip fen sokke jierige ljue, dy of to *Waldsein* berne binne, of dær fen hjar bernejieren oaf forkeard hawwe, in rekket it petear op de earnstige side fen it libben, in oer de hope op de takomst, dy op uws wralds forblieuw folgje scil, den roallet, as min ien foarbyld fen forsekering fen it kristelik geloawe oanfiere wol, uwt eltse muwle de namme fen HIKE-moi. It oendersiik werom elts, dy dizze bejere frou kinnen het, hjar weigean fen dizze ierde ien lokkige stoansforwixeling neamt, scil ik ræste litte; yn it minselik hert wirt net jamk ien snare oanslein, dy hjar boppe redenearjen in uwtilizzen heare lit. It algemiene fortrouwen, dat HIKE-moi nou uwtræstet fen hjar wirkjen oan de side fen Him, dy hja hjar hiele libben troch as hjar heachste goed bescoage in foreare, scil ik allinne tascrieuwe oan de oertuwging, dy it alde minsce oan hjar frjeunen troch hjar libben in stearren jocch, dat hja ien kristinne wier, foar hwa de heilbeloften fen de ðwichheit weilein binne.

Hawwe wy allegearre yn de *Negerhut* de printe frommens in frocdens fen *Oom Tom* bewoendere, den kaem it my net

oengescikt foar, ien bescoaginge to jaen fen it libben fen ien pear earne in gemiene ljue, dy yn de woanling JELLE-om in HIKE-moi neamd warden. In dat doch ik sa fol to ljewwer, omt de kristenen, fen hwa wy ien losse libbensprint lewerje wolle, berne in opfied binne yn uws egen heiteloan, in de gloede fen hjar innich geloawe foar hjar Frysce broarren in sisters seine litten hawwe.

Yn myn oanren haw ik HIKE-moi earst neamd, omt hja heager stoe as hjar man, in fen hjar geloawe mear tuwchnis joech. Derom komt hja yn de lytse story eak faker foar; doch de aldman miende it like goed as syn HIKE.

JELLE DURKS BAARS, ien Waldseiner, in HYLKJE REINS, berne to *Sleat*, wennen as boaske lju to *Waldsein*. JELLE-om wier fisker fen berop. Trochstrings foer hy moandei to moarns fen huws, in kaem snjeun to moarns meastentiids werom; ien inkele kear, as de fangst hwat rom utfallen wier, kaem hij midswike thuws, om syn fisk nei *Heeg* to bringen in oaf to lewerjen, doach dat barde net jamk. — Hy swalke mei ien ald aek, den nei de Snitser-, den nei de Heegermar of oare wide wetters fen it wetterloan. Syn haedbeuzichheid wie ielfiskjen in bears plompjen.

HIKE-moi brocht him altiid oan syn fartuwch ta, in kaem de aldman yn it læst fen de wike werom, den wier er noch nin tou fen de aek fæstmakke, oaf HIKE-moi stoe eak op 'e woal om JELLE to forwolkomjen. Hja halde folle fen hjar man, in pantele foltiids al ien pear uwre oaf in oan op de woal om, foardat hy mei de aek oankaem.

Sa lang as JELLE-om yn de kreft fen syn libben wier, koe hy it brea foar syn lytse huwshalding fortsjinje; syn huwgesin bleau lyts, omt hja nin bern kryggen. Mar yn letter jieren ward it minder mei de breawinning, omt it plompjen swier wirk is, in him dat wirk yn de alde dei

læstiger foel, in benammen omt syn aek en fiskers-ark oafsliet. — Hy moast to folle hellingje, it lekke sêp halde JELLE-om de buwse plat.

Lykwols wier de aldman altiid ewenredich in tofreden. By syn oankomste mocht hy ris sizze: „de fangst is ridlik, net to rom,” doach nin oare klachte kaem him oars oer syn lippen. Op de rygle wei fong hy net folle; mar de fortjinste joech hy ta de læste duit oan syn wiif.

HIKE-moi wier ien sunige in oerlizzende huwshaldster: hja halde hjar wente in huwshalding gnapp yn de spullen. Troch ien dei siet hja of de aldklean fen JELLE op te laepjen, of to hoasstopjen, in spoun de oersjittende uwren. Twiscen tiden naem hja hjar bibel. Dat bæste boek hie nin dei raest by it aldminsee. Hie hja ien ketierke oer den ward de bibel iepenslein, in HIKE-moi lies mei greate earnst in oandacht, wiles hja de finger by eltse rygle in elts wird stil halde. Howol hja ien ienfaldich opbrocht minsee wier, hie hja sadwaende troch oendersiik, neitinken in it rjuchte opfetsjen fen de scrift, ien wysheit opdien, dy de Apostel JACOBUS neamt:

„De wijsheid, die van boven is, is ten eersten zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezeggelyk, vol van barmhartigheid en van goede vruchten, niet partijdig oordeelende en ongeveinsd.”

Dy kristelike wysheid foun hja werom yn it bæste boek fen de wrald; in yn alle omstoandichheden in jentribelingen fen it libben paste HIKE-moi dy forhewene witnis mei hjar salfjende treastgrounen in bemoeedigende foarwitsichten ta. Hjar gemoed, ryk yn ljeafde in fordraechsomheit, goelik, blymoedich in oprjucht, woe se jerne by oare minsken, dy kristensin siikje, opmerke of opwekje, dy hjar it hert forwaerme, in hjar libben forromme, altiid mei it

each nei boppe slein. Hja hie ien faest fortrouwen op God. By elts uwnk of jentribeling, dy hjar selme of oaren oerfoel, begoun hja dalik de ljeafde in wysheid fen ien Heager Bestjoer op to siikjen in oan to wizen. In de ljue dy hja mei hjar frommens fortreat hie, warden net sæd nei HIKE-moi to barkjen in to lawsterjen.

Hja wier sa earlik as goud. Do de alde ljue mei it klieuwen fen de jieren net mear bestean koene, ward troch de Waldsciner borgery yn hjar oenderhald forsjoen op ien eabele wize, dy min uwtlizze mat, krekt of de blanke frommens fen HIKE-moi in JELLE-om ien werklank foun yn it hert fen hjar woldwaners. Yn de hjaarst ward den ris ien koer of hwat ierapels, den ris hwat flesk of smoar, soms hwat turf oan hjar wente besorgje litten, soender dat de alde ljue wisten hwa fen eltze jefte de jouwers wierne, of hwa hja derfoar betankje moasten. Hja koene it omtrint wol riede, hwa allegearre hjar dy winterfoarrie besikten, doachs nea koene hja by it ontfinzen immen by syn namme betankje. Dærom einen hja mei allinne hjar tank op to dragen oan uws Ljeawen Heare, dy sa woldiedich de herten fen hjar frjeunen laette.

Sa wierne er ien stik of hwat borgers, dy de huwshier fen JELLE-om in HIKE-moi op Maeyedei stil betellen. Doch nin toalfte maeye forroun, of HIKE-moi brocht oan de eigner fen hjar wente, foarmiddeis twisken olwen in taalwen, al it jild, dat hja it forroune jier troch by doebeltjes in sexthealen yn it pulteroms-laed foar de huwshier opgearre hie. „Mear haw ik net,” sei HIKE-moi den; „mar de bæste tiid mei fiskjen komt oan, den hoapje ik it to koartkommende to bringen.” Ho bliid hja wier, as de forhierder hjar it jild werom joech, is to begripen, doch letter miste it net, of elts jier kaem HIKE-moi mei hjar forgearre duiten wer.

Foarjiers lykke it wol, dat de nammen fen hjar woldwaners fen de winter oan JELLE-om ynjoum wiene. Den brocht hy oan al dy ljue ien soartsje binnenbot ta ien presintsje. In dat die hy allegearre sels, omt hy net woe, dat der ien stoer foar werom joun ward, oenderwilen hy alle jeften wegere, dy immen, dy de aldman net sa goed koe, foar dy bot oanbea.

HIKE-moi wier geset. Hja gong trou nei tsjerke, in sochte foar eltse tsjerke-tiid uwt hjar heanke duiten de moaiste in dudelikste fen wapen uwt foar de earmen: "Ien bliene duit doar ik net yn it ponkje dwaen," sei HIKE-moi. It jaen oan de earmekas halde hja foar ien treflik en heilich wirk.

HIKE-moi wier yn de gereformeerde leare opbrocht, weroan hja hjar it hiele libben troch fæst halde. Doach hja wier net kwezelich in onfordraechsom, lyk as er binne. Hjar klear ynsjen yn Gods wird, foar sa fier ien ienfaldich minsce nedich het om troch ien kristelike woandel fen syn geloawe rekkenscip to jaen, bewarre hjar om oaren to forketterjen. Derom gong hja sneins steefest nei tsjerke, in freegge net hwa it wird dwaen scoe.

Op ien snein scoe ris ien Domeny preekje, dy by inkele fimelers as onrjuchtsinnich to boek stie. Lyk as hjar bruwkne wier gong HIKE-moi nei tsjerke. Nou kaem hjar ien wiif gysten fen efteren ynringen, in sei forheftich: "Nou, nou, HIKE-moi! dat hie ik fen jou net tocht; scille jou sa'n kettersece man hjearre?" "Ei, ljeawe," andere HIKE-moi forbaze, "tink jou der sa oer? den scoe myn greate Himelhear boun wæze oan ien minsce, in my ien seine foar myn bæste diel oender de preek onthalden wirde? Nee, bern! ik kin myn greate Master to goed, in Hy het my to ljeaf, om my oender it iepenbiere

wird foarby to sjen? Scamje jou hwat oer jins wirkheilichheit! in gean mei my op. Hwa wit wer it goed foar is?"

Do tidens hjar libben de nye gesangen yn de tsjerke ynfierd warden, song hja dy net mei, net uwt foarordiel dat hja net dochtten: "mar it is myn styl net," sei HIKE-moi, "ik moat myn psalmen in myn bibel yn dat scrift in yn dy styl halde, lyk as ik laerd haw; mar ik bin net tsjin de gesangen. Ik læs, om de wierheit te sizzen, ljewwer *ende* as *en*, dat bin ik sa wind."

It barde ris, dat er ien dronken wiif de boeren loans kaem, in elts dy hjar mette, syn lek in brek, sa folle as hjar der fen wiste, wier of net wier, oerluwd oplies. It folts sammele in hokke by elkoar. Einlinge sceat ien fen de fornaemste borgers eak op it luwdroftige wiif ta, om hjar it lexiom ris tige werom to jaen. De galle roen dy goede man oer. Krekt op dy tiid komt HIKE-moi oer de doar te sjen, eak troch it lewen op de boerren oerstjoer, in seach dy greate heap, in tikke de borger, dy hja seach dat it wird dwaen scoe, saeft oan de aermtakke, in sei: "beklei dat frouminsk ljewwer, man! in raes net tsjin dy oerdwealscens, it oardiel deroer komt ien oar ta, in op de wize dat jou it, tink ik, uwterje scoene, baes! is it siker net goed. Lit uws bliid wæze, in tankber, dat uws ljeawen Hear uws foar sa'n libben bewarret." De man bedarre, in kuyere mei HIKE-moi wei, hy fielde dat hja it rjuchte foar hie.

Ryk to wæzen, in wol yn de Heare, wier 't heachste wyt fen HIKE-moi, mar ryk to wæzen nei de wrald neamde it ald minsce ien greate seine, as dy rykdom by de earste kaem. Den hie min it middel om yn de romte goed to dwaen, in nut in fornocying rounom yens to forsprieden.

„Bringt min de fruchten fen de ierdsce rykdom, dy it minsce troch ien heager bestjoer oanfortroud ward, net op it rjuchte plak, in stelt min er nin heager belang yn as allinne dy scat by elkoar to halden in op te gearjen, den fyn ik er net folle lok yn ryk to wæzen,” wier it oardiel fen HIKE-moi.

Howol JELLE-om yn syn ienfaldichheit it net uwterje koe, seach min doch winterdei, as hy yn de hirdsherne siet mei syn ielfuwken to laepjen, dat hy eak sa tochte as syn HIKE. Den roalle him net jamk ien greate trien fen tankbarheit oer syn wangen, as hy de stringen jern fen it bedsscet krige, dy ien mylde hoan der besoerge hie.

Ien inkele kear kaem it HIKE-moi oer, dat hja net ringen genoach de wysheid in ljeafde fen de Foarsienichheit troch seach yn it hjar oerkomd leed. Doch sa'n bescoaginge fen hjar uwnk doerre tige koart.

HIKE-moi hie ien alderwetsk gouden earizer. Yn al hjar krapte wier it besit fen dat oergearre pronkstik uwt hjar famme-jieren ien rotse, wer hja op steunde. De woldieden koene ris oafnimme, lyk as de ffortsjinste formindere wier, omt JELLE-om alder ward in de aek mear jild forslynde troch it fortimmerjen jier uwt jier yn; de earmoede koe troch djoere tiden, troch rampen, troch de dea fen JELLE in troch siektmen hjar scerpe tosken ris foeler fiele litte. Hwat er hjar cak boppe de holle hinge, it earizer bleau efter de hoan: dat koe troch syn wearde yn de need uwtreddinge jacn in ien quea jier stypje.

Mar op ien goede moarn om ien uwre of tsjien, do HIKE-moi nei it folbrochte huwswirk hjar earizer opsette scoe, mist it fen syn plak, wer hja de foarige jouns it altiïd dellein hie. It hiele huws ward trochsocht, mar nearne wier it earizer to finen: in einlings kaem it alde sloaf op

it tinkbyld, dat hjar sparpot foar ien onforwachte need stellen wier.

HIKE-moi wier earst danich oerstjoer, it uwnk kaem hja stjelpich oer, mar it doerre ien amery, oaf hjar kristensin krygge wer de oerhoan, in hja beræste yn it uwnk dat hjar treffe moast. Dy bereasting joech hja mei dizze wir-den to kinnen: „Ik tink it scil sa wol it bêste wæze; yn pleats fen op God fortrouwen to bliuwen, begoun ik njun-kelytsen myn steun yn it earizer to siikjen. Uws ljeawe Hear seach fen sels myn forklewinge oan it ierdsce. Hy het it altiid mei uws goedmakke, in faek uwtredding joun as it wetter yette net ienris oan de lippen stoc, in nou mirk Hy, dat ik op egen kroft begoun to steunen. Dærom is it goed dat Hy my it earizer oafnimme liet, om myn wei to lieden, dat ik my mei fæster fortrouwen in fæster geloawe oan syn besikkingen oerjou. Mar ien ding spyt my danich, dat it earizer stellen is. Hie ik it op ien oare wize forlern, den scoe ik er makliker oafsjen as nou, went wer stellen wirt, mat eak ien dief wæze; in nou het him immen oan oaremans goed besondige, dat snyt my troch it hert.”

Sa redenearyjende, scikte HIKE-moi hjar yn it uwnk dat hjar troffen hie. Mar it lykke of de dief de kristelike be-ræsting fen it goede sloaf oanheard hie, of dat it stellen earizer him as ien gleaun baernizer op it herte baernde, hy brocht it werom. In it beslwt fen it misdriu wier, dat HIKE-moi deselde dei yn scimerjoun hjar earizer wer-foun buwten doar, yn ien molkpotsje, ien plak, dat hja sels dy deis wol tsjien kear leech sjoen hie, in weryn it troch de dief fæst del moffele wier.

Lyk as wy al sein hawwe, de aek fen JELLE-om, alder yette as de aldman sels, begoun tsjin al it laepjen in for-

timmerjen oan, njunkelytsen sa min to wirden, dat it ier griis ward er langer mei to farren. Let yn de dieppe hjeerst kaem de alde fiskerman ris thuws, in sei tsjin HIKE-moi: „nou kin de aek nin tsjinst mear dwaen; do ik fen moarn ier wekker ward, lei ik oan de knibbels ta yn it wetter, in justerjonne hie ik him doch earst noch leech pompt.” It fartuwch ward fæst lein; de tiid fen fiskjen wier eak forroun, in mei dy lytse treast oanbringende tinzen, gongen de alde ljue de winter yn.

Doch it lykke of de heimlike sein, dy sa faek it libbenspaed fen de alde minsken forblydde, net uwtscætte, de wente fen JELLE-om in HIKE-moi to koesterjen.

Mids winter ward JELLE-om troch syn boerman (net de minste beginstiger fen de froede ljue) forsocht, om ris ien dei nei JILTSJE-baes fen *Drylst* to gean. De timmerman woe ien aek meitse, krekt allyk as JELLE-om sines wier. Nou koe nimmen oan de baes better betsjutte, as JELLE-om sels, ho it fartuwch wæze moast. JELLE-om teach op ien goede dei nei *Drylst*; die syn boadscip mei it opjaen fen de ynrjuchting fen syn aek, in joech de foroarigen in forbetteringen, dy er boppedat ynbrocht wirde koene, tefens oan JILTSJE-baes op. Of JELLE-om do eak lont ruwkte dat dy nye aek mei syn egen belang yn forboan stoe, is net bekind. Deroer hie de aldman him nea uwtlitten, sels net tsjin syn wyf.

Tsjin foarjiers moanne begoe HIKE-moi oenræstich to wirden. Omt de ald aek net mear bruwkt wirde koe, moast JELLE-om thuws bliuwe; dat scoe ien scrael simmer jaen, de aldman yn de huwk, in nin fortsjinst yn it bæst fen de tiid. Hja koe it net ynhalde, ienkear hjar beswieren oan hjar boerman, dy om syn huws kuyere, mei to dielen. Dizze wiisde hjar op hjar egen oenderfining,

dy hjar learde, dat yn alle libbenssoargen hjar uwtkomste in uwtredding oanbean wier as it lean fen hjar fortrouwen op Gods wysheit in ljeafde. Ho tsjuster de wei eak lykke, wierne hja nea fen Gods help forstutzen bleaun.

HIKE-moi wier noartich op hjar selme. "Jou hawwe gelijk, boerman! ik woe opdiepje werom uws ljeawe Hear uws nou dizze swiere beprovinge opleit. It is siker wer it bêste, lyk as it bart. Werom uws disse tsjustere faoruitsichten foarhalden wirde, kinne wy sels net begripe, doch wy kinne er fæst op oan, dat yn dizze omstandichheit de bêste bedoeling de hoan fen de Foarsienichheit bestjoert. Ik tankje jou, Keapman! foar jins tige oannimlike opmerkingen. Ik heapje hjar to behertigen."

Nei dat petear hearde min HIKE-moi net mear kleyen oer de drygende simmer, dy foar de doar stie.

Mar net to beskriuwen wier de bliidscip yn de wente fen JELLE-om in HIKE-moi, do de twade dei fen foarjiersmoanne, krekt HIKE's jierdei, de moarns yn tiids ien splinternye aek mei seil in treil foar de woal lei, troch ien Drylster hellingfeint brocht, dy de alde ljue fortelde, dat hja dizze nye aek ta ien presintsje ontfinzen, werfen hjar boerman hjar deselde moarns de wierheit befestige. Tankbar erkinden de alde minsken in foaral HIKE-moi de seine, dy wer sa great in onforwacht uwt heager hoan yn hjar wente del kaem.

Letter nei de dea fen de twa alde ljue kaem yn dizze woldied hjar goede sin noch duwdelik oan it ljeacht. Wont do hjar miichscip fen uwtens kaem, om it byttsje dat er wier moi elkoar to parten, forklearen al dy erfgenamen man foar man, dat hja tidens it libben fen JELLE-om in HIKE-moi allegearre oenderrjuchte wierne, dat de nye aek oan de alde ljue sa lang as hja libben to bruwken joun

wier in dat it fartuwch nei hjar dea werkeare moast oan de jouwer, dy soender scriftelik bewys deselde condities oan de alde ljue opjoun hie. Sa sorgfuldich hiene JELLE-om en HIKE-moi wæst, dat hja dat allegjearre mei hjar miichscip oafspritsen hiene; went oars koe nei hjar dea ris spul in oengemak komme oer ien stik goed, dat hjar so lang ta ien greate in net to beteljen woldied tsjinne hie.

By deselde boerman, sa nyskes neamd, stoefoar HIKE-moi eltse tiid fen de dei de doar iepen. In nea hie hja der ien heal uwre sitten, of hja hie, wol op hjar ienfaldige wize, altiid ien wird fen stichting in opbouwing spritsen, soender, lyk as mannichien, mei hjar frommens to keap to rinnen. Snjeuntojouns kaem hja folle to sukelade-drinken. Oenderwiles formakke hja hjar mei de bern, in wist dat lytse folk op ien nuwer aerdige wise beuzich te halden.

By it weigean wier it altiid: „tankje doebel, frou, it is iten en drinken ta gelik, kin ik jou sizze.”

By sokke gearkomsten dieldde HIKE-moi oengemirken hjar suwre in hearlike tinkbylden mei. In foltiids wier hja nei hjar egen wente keard, oender it derlitten fen ien lean yn warden, dat mear wirdich wier, as de woldieden, dy hja ontfinzen hie.

Yn de gearkomsten, dy hja sels oan huws hie, seach min trochstrings ien paer alde widdouwen, dy yn de simmer fen hjar libben hjar oppassende manljue forlern hiene, in troch dat forlies ien keppel bern alinne great bringe moasten. Hja warden AKKE-moi en AECH-moi neamd, in makken mei HIKE-moi ien klaverblad uwt, dat de dea alinne forbrekke koe. HIKE-moi in de bibel treasten dy twa alde wyfkes tuwzenkear op, as hja mismoedich wierne oer de swiere sile weryn hja to loeken hiene. Meast alle wiken kamen hja ienkear by elkoar, jouns om seis uwre

elts naem ien breabyt mei. Jouns om acht uwre scaette it selscip mei ien: „ræstige nacht!” in de treast fen HIKE-moi hie AKKE-moi in AECH-moi foar dy nacht it bæd sa sæft scodde, as allinne de kristelike bemoediging dwaen kin.

Ienkaer yn de hjeerst wier it pret by de alde ljue. JELLE-om hie den ien soadtsje sciere slingeliel, wer de beide alde mîgen op forsocht warden, om it mei to bepluwsjen. HIKE-moi wie den kreak sindelik uwtdost; in JELLE-om siet it pruwkjen sa kreas as ien froedsman uwt de foarige ieu. Nei de koffy kaem er ien suwpke bæste fransce brandewyn mei suwker in pypkeniel op tafel. Dat ward twakear ombrocht in JELLE-om naem er mei ien aboes! ien fikse plasse oaf, sa dat HIKE-moi al hwat æng begoun to sjen. As JELLE-om dat den mirk, sei hy yn syn oprjuchtheit: „Ja HIKE, ljeawe! it smakket sa dealisce lekker! dat it my neat forwondert, dat mannichien him yn 'e drank forrint. Mei sokke ljue haw ik altiid meilyen, ik tankje uws ljeawen Heare dat ik der foar bewarre bin.”

It gleske ward opbirgen, in it kostlik miel, sindelik ré makke, folge. Ien koart in stil gebed sauze it miel, in as min miende, dat dat oafroun wier den kaem HIKE-moi noch oandragen mei ien blau seildere panne fol sæfte rys. Op it sjen fen dy panne fol rys ward de aldman ien bern gelyk. It barde eak mar ienkear yn it jier! In dat yn frjeunscip to orberjen, o hwat ien foarrjucht! Mei ien sciennen tinnen leppel makke HIKE-moi ien dobke yn it midden foar de raende buwter; in de kanten bestruide hja mei wite suwker in keniel.

„Nou,” sei JELLE-om den, „taest mar ta, minscen! it is jimme fen herten gund. Mar pas op, dat de dyk net troch brekt! Hwa dat uwnk het, is yn de breuke, om

ien oare kear wer op lekkere rys to traktearjen." Einling ward troch ien fen de gasten uwt koartswyl de dyk troch britsen. Den sloech JELLE-om op de knibbel, in it selscip laekke luwd in bliid mei de froede man.

JELLE-om wier egenlik ien man, die him soender HIKE-moi net al to goed yn de wrald redde koe. De alde ljue wierne ien pear dat ien heel uwtmakke. HIKE-moi koe allinne stean, mar JELLE-om koe net soender sa'n bêst wiif. De alde man fiske in plompe, in hearde nei it bibellæzen in uwtlizzen fen HIKE, in die der eak nei. Al it oare rigele HIKE-moi. Wier hy thuws, dan woun hy de ric yn fen hjar, in folge dy altiid op.

JELLE-om halde folle fen ien pypke tabak, in eak fen oaremans bern. Ien jonge fen de keapman ncist syn doar, wier der hiel-ind-al thuws. Den hic JELLE-om de jonge yn de hirdsherne oan it smoaken uwt ien koart eintsje piip, in ien hoartsje dernei koe de aldman sadanich mei de boi regearje, dat it faek barde, dat JELLE-om, ien man stiif 70 jier ald, rjucht uwt op de ræch oer de flier laei, mei de jonge boppe op him, to wile troch dat wraxeljen de aldman syn hoed in pruwk oafrekken, in yn de hoeke fen de keamer to siik laeyen. Den koe hy laitsje dat hy scodde. In dat HIKE-moi hjar eak mei de bern oafjoech, koe de keapman noch jieren nei 't forscieden fen de alde ljue bespeure, as syn jonge letter spriek oer it JEZUS-boek; sa neamde de boi it boek, weruwt hy HIKE-moi sa folle læzen in fortellen heard hie. Sa struide it ald minsce yn frisk omploege ekers mei folle hoape it goede siid uwt.

Syn oafhankelkens fen HIKE-moi, dy JELLE-om by him selme sa duwdelik fiede, gong him yn syn alde dei fry hwat to herte. As hy er sels ris oerbleau in HIKE earst uwt de tiid rokke, den wier it forlegen wirk, in stoe it er

slim mei him foar. Troch dat tinsen dreaun, joech de aldman faek to kinnen, dat hy winsce, dat HIKE-moi him oerlibje scoe: „hja kin hjar allinne better yn de wrald redde, as ik,” wier folle syn sissen. HIKE-moi der tsjin oer hie oer it forlitten fen dizze ierde ien winske, dy hja wol mannichkear uwtspritsen het. Hja hoape, dat hja ta gelyk stoaren. Ho selsom it ta gelyk forscieden fen twa boaske ljuc eak barde, hja uwtore as it petear der oer kaem, altiid hjar ald in selde forlangen. It tinkbyld, tagelyk fen dizze ierde oaf to reisgjen, hja mei hjar heachachte JELLE sa folle jieren hjar trouwe reisnoat op hjar libbenswei, dat tinkbyld lackke hjar ta; dy oergong wier sa oannimmelik.

In krekt of de winsk fen HIKE-moi de tael wier fen heager geast, dy yn hjar spriek, it barde lyk as it fromme in froede minsce forlange.

De nea to forjitten siektme, dy yn 1826 uws heiteloan teistere, in foaral hjar swiere hoan op *Waldsein* sette, wer ien fen de seis ynwenners foar hjar hewichheit beswiek, besocht eak de wente fen JELLE-om in HIKE-moi.

De saftsedige minsce warden omtrint tagelyk uwt postuur, in rekken elts op ien bœd. Ho trou troch hjar frjeunen forsorge in oppast, forergere hjar tastoan fen dei ta dei. Lang fregen hja soargfaldich eltse dei mannichkear oan de omstoaners: „Ho giet it mei HIKE?” in HIKE-moi werom: „Ho giet it mei JELLE?” Mar njunke-lytsen bejoegen hjar de geastformogens, in op deselde dei, do 29 fen hjarstmoanne 1826, ien amery nei elkoar, stoaren JELLE-om in HIKE-moi, soender dat de iene de dea fen de oare fornômd het. JELLE-om wier omtrint 77 en HIKE-moi rom 82 jier ald warden. De winsk fen HIKE-moi wier neikômd.

It stoffelyk oerscot fen dy twa ward op ien dei, troch ien great tal wiere frjeunen folge, beierdige. Hja lizze op it tsjerkhof to *Waldsein*.

It onstoffelike fen JELLE-om in HIKE-moi teach, lyk as wy mei groun forwachtsje doare, wer mei elkoar foricnige, nei it oarde, wer de hoape der rjuchfirdigen in oanscoagjen oergiet.

DR. J. D. SCHEPERS.

DE GRIJZE BEDELAAR.

Daar gaat hij leunend op zijn' staf,
Als zocht hij naar het stille graf,
Dat hem eens van zijn lijden,
Waaronder 't harte gaat gebukt,
En loodzwaar op zijn' schoudren drukt,
Voor goed ook kan bevrijden.
Ach! armoede is zijn deel op aard,
Wat is het leven voor hem waard?
Zijn handenwerk geeft in den nood
Hem zelfs niet eens meer 't daag'lijksch brood.

Den ganschen dag, tot 's avonds laat,
Gaat hij nu stromp'lend langs de straat,
Om gaven op te vragen;
Maar ach! hoe weinig hij verlangt,
't Is luttel ook dat hij ontvangt,
En moet zoo veel verdragen:
Elk laat hem aan den drempel staan,
En ziet hem met verachting aan;
Dit valt den arme grijze hard,
En baart hem diepe zielesmart.

Toch klopt hem 't harte zoo gerust: —
 Hij is zich geener daad bewust,
 Waaraan het is te wijten:
 Dat hij zich dus vernederd ziet,
 En zoo in kommer en verdriet
 Zijn dagen moet verslijten.
 Hem kwelt geen bitter zelfverwijt:
 't Is eerlijke armoê die hij lijdt;
 En schoon hij soms ook zuchten loost,
 't Is zijn geweten, dat hem troost.

En menigmaal heft hij 't cog,
 Vol diepen weemoed naar omhoog,
 En smeekt: „Mijn God en Vader!
 Breng mij, om CHRISTUS, Uwen Zoon,
 Door dit mijn lijden, Uwen troon
 Gedurig telkens nader.
 Schraag Gij mijn' wankelenden voet;
 En voedt dien troost in mijn gemoed,
 Dat ik uit deez' mijn aardsche kluis,
 Eens overstappe in 't Vaderhuis.”

„Ofschoon ik uit mijn hart beken,
 Dat ik voor U een zondaar ben,
 Gij zult mij niet verstooten;
 Want die in ootmoed tot U gaat
 En door Uw' hand zich leiden laat,
 Wordt nimmer uitgesloten.
 Want Gij, Gij zijt de levenszon;
 De nimmer opgedroogde bron,
 Die steeds voor elk, die tot U komt,
 Tot in het eeuwig leven stroomt.”

„Ik weet dat bij de zaligheid,
 Die Uw genadehand verspreidt,
 Geen leed is te waardenen. —
 En 'k kan bij al mijn aardse smart,
 Nog altijd met een dankbaar hart
 Uw' hooge wijsheid ceren.
 O, God! versterk in mij de lust,
 Dat ik in Uwen wil berust;
 En dat ik met gelatenheid
 Voor mij een beter lot verbeid.”

Zoo smeekte de arme grijze vaak,
 In plaats zich om zijn' levenstaak
 Ooit morrend te beklagen:
 Hij weet dat God regtvaardig is,
 En Jezus ook voor hem gewis
 Het schandhout heeft gedragen;
 Dit is hem balsem voor de ziel;
 Want wat hem ook op aard' ontviel:
 Bij 't uitzigt, op dat eeuwig heil,
 Daarvoor heeft hij ook alles veil.

Zoo is hij thans ook weer gestemd;
 Zijn hart, hij voelt het zich beklemd,
 Hem grijnst de toekomst tegen.
 Want liep hij ook den ganschen dag
 Hij heeft nog voor zijn nooddrift, — ach!
 Niet eens genoeg verkregen.
 Hij waggelt naar zijn hutje heen,
 En strekt zijn matte stramme leên
 Op 't leger neder, — dat den man
 Maar half voor kou behoeden kan.

„O, God!” dus smeekt hij „ach mijn hart
 Is overstelpt; — zie in mijn' smart
 Goedgunstig op mij neder.
 O, kon het zijn — verlos mij Heer!
 Van dit mijn vleesch, — tot prijs en eer
 Uws Zoons, den doodvertreder.
 Doch als het U nog eens behaagt,
 Dat weer de morgen voor mij daagt; —
 O, Heer! bewaak door Uwe magt
 Dan weer mijn' sponde dezen nacht!”

Gelijk de zachte morgengloed
 Der lentezon aan het gemoed
 Verademing kan schenken, —
 Zoo voelt zich ook zijn hart verligt
 Nu 't tot dien God is heen gerigt,
 Die boven bidden, denken,
 Den sterv'ling schenken kan en wil;
 Vertrouwend zwijgt zijn mond, — en stil
 Sluit zich zijn oog; hij is gerust,
 Van 's Heeren trouwe zorg bewust.

De nacht streek heen; — de morgenstond
 Deelde aan het halve wereldrond
 Weêr zijnen zegen mede,
 En mensch en dier ontwaakte weêr;
 Maar d' arme grijze was niet meer.
 Zijn' hartelijke bede
 Had hij niet te vergeefs geslaakt;
 God had de boei thans losgemaakt
 Die zijne ziel, zoo afgemat,
 Zoo lang aan 't stof gekluisterd had.

Men brengt zijn stofflijk overschot,
 Ontworsteld aan het moeilijk lot,
 In stilte grafwaarts henen;
 De wereld wordt het niet gewaar;
 Geen vriendenrei verzelt de baar,
 Die hem als vriend beweenen. —
 Maar zijne ziel, — dit hopen wij, —
 Smaakt nu, van alle zorgen vrij,
 Bij JEZUS reeds de zaligheid,
 Die Hij den vrome heeft bereid.

Heerenveen,

20 September 1856.

S. J. HOEKSTRA.

HERINNERING AAN EEN ZOMERAVOND
OP DEN WOUDBERG BIJ STEENWIJK.

U vergeten? Lieflijke avond!
U vergeten? Neen gewis.
Zouden wij den indruk loochnen,
Die niet uit te wisschen is?
Zouden wij 't gevoel verstikken,
Dat nog in den boezem blaakt?
Als wij ons dien stond herinn'ren
En den wellust toen gesmaakt!
Heerlijke oorden, trotsche bosschen,
Neen nog roemen wij het uur,
Toen we uw tempel binnen traden
Overheerlijke Natuur!
O! wat rijkdom, welke volheid!
O! wat kracht en majesteit!
Harmonie en orde en grootheid,
Bij zooveel verscheidenheid.
Zonder einde, geen beginnen,
Waar ons oog ook zoeken mogt!
O verbeelding! schenk ons wicken
Voer ons op den ademtogt
Van een weeldrig avondkoeltje,

Dikwijls naar dat prachtig oord.
 Roep dan weer de vrienden zamen.
 O! dan stemm' weer ons accoord
 In met al de lofgezangen
 Van het dankbaar schepslenheer.
 O verbeelding! schenk ons wicken,
 Geef ons vaak dien avond weer.

U vergeten? Heerlijke avond!
 U vergeten? Grootsch tafroel!
 Neen! o neen! wij zien u weder
 Gouden zonne! Ja, 't geheel,
 Al de beelden, al de groepen
 Rijzen weer in 't purper licht
 Van het zinkend dag-gesternte.
 Nogmaals spieglen in 't gezicht
 Heuvels met de donkre wouden,
 Dalen met gebloemte en groen.
 Weder treft het lied onze ooren,
 Dat in 't dal, in 't jong plantsoen,
 Door de vooglen aangeheven
 En door de echo wordt herhaald.
 Ziet, de zon bereikt de kimmen.
 Hemel, berg en wolk bestraald
 Drijven als in rozen ether.
 Heerlijk schouwspel, welk gezigt!
 O weer zien wij in die stralen,
 In dien gloed, dat helle licht,
 't Beeld van Hem, die ook die zonnen
 Duizend zonnen heeft gebouwd;
 Die de vader is der lichten
 En in ontogankelijk licht,

Boven wolk en star en zonnen,
Zijnen zetel heeft gesticht!

O verbeelding! schenk ons wieken!
Voer ons dikwijls naar dat oord!
Roep daar weer de vrienden zamen.

O! dan stemm' weer ons accoord
In met al de lofgezangen
Van het dankbaar schepslenheer.

O verbeelding! geef vóór alles,
Ons dien schoonen avond weer.

J. KLAASESZ.

NEUS-BESCHOUWING.

Een blind mensch, zegt men, en gewis te regt, is een ongelukkig mensch, maar wat is er een zonder neus? Toch niet veel beters, zou ik denken. Reeds bij de gedachte daaraan, gaat ons eene rilling over het lijf. 't Is een afzigtelijk wezen, hoedanig de natuur ons gelukkig niet veel te aanschouwen geeft. Prijs te stellen op een goed besneden neus, zal daarom wel eene zeer verschoonlijke ijdelheid wezen en hem het voorwerp van aandachtige beschouwing waardig te keuren, niet geheel beneden kritiek. Mij dacht het althans en zulks te meer, omdat er in verhouding tot de eer, welke andere ligchaamsdeelen genieten, van dit hoofdsieraad over het algemeen zeer weinig werks wordt gemaakt. Voorhoofd, oogen, handen en voeten, worden vooral door dichters en romanschrijvers hoog geroemd. Dat schijnen artikelen, waarvan, vooral als ze aan eene jeugdige schoone behooren, niet te veel te zeggen is, maar van den neus zwijgt men, als van zoovele zaken, waarvan de gewoonte de opmerkzaamheid heeft afgetrokken, of gelijk van menig eenvoudige burger, van wien men eerst na zijn dood tot de overtuiging komt, dat hij toch werkelijk verdiensten had. Zoodanige bejegening verdient hij, de neus meen ik, echter niet en omdat het een goed werk heeten mag voor miskennden op te komen, wil ik nu eens eenige opmerkingen mede-

dedeelen over 's menschen neus en deszelfs gewigt en belang in eenige opzigten aan toonen.

Wij gaan uit van de stelling dat ieder fatsoenlijk menschenkind een neus heeft en stappen over den twijfel heen, die zoude kunnen oprijzen, of dat bezit reeds regt geeft onvoorwaardelijk van iemand te getuigen, dat er een hoofd op zit. Dit laten wij liefst in het midden, wijl er toch gevonden worden, die een aanzienlijk portie neus deelachtig werden en nogthans als het op hoofdwerk aankomt, weinig of niet te voorschijn kunnen brengen, terwijl er aan den anderen kant er ook zijn, die een onnoozel neusje laten zien en toch magtig veel hoofd weten te toonen, regt koppig zijn. Wat daarvan ook zij, eene heilzame waarschuwing mag men er in zien, om zich niet te spoedig op het uiterlijke te verlaten, althans niet uit den vorm van iemands neus tot den inhoud van zijn hoofd te besluiten. Leelijk zou men dan soms te pas kunnen komen! 't Is, dit merkt men er tevens uit, geen uithangbord, ofschoon hij daarmee wel iets gemeens schijnt te hebben, doordien hij van alle ligchaamsdeelen het meest en eerst in het oog valt en gelijk dit, de aandacht tot zich trekt. Dat doet hij toch reeds, als het zijnen eigenaar nog geheel onbekend is, waartoe hem die vleescheuvel of voelhoorn dienen moet. Daarvoor behoeft men echter juist niet, nog in de wieg te liggen, immers als het op het weten aan komt van het waarom en waartoe veler ondervindingen, zijn de oudste en geleerdste menschen den kinderen niet altijd zóóveel vooruit. Er blijft tot 's levens-eind zooveel raadselachtigs over, dat men zich volstrekt niet over de onwetenheid van de bestemming van zijnen neus heeft te verwonderen. Het mag althans geen verwijt voor hem zijn. Reeds in de wieg dan, wilde ik maar zeggen, is de neus het voorwerp van aandachtige be-

schouwing. Men verlangt te weten, wiens neus de jonge wereldburger medebragt, des vaders of der moeder, want hij maakt een voornaam bewijs voor de verwantschap uit. Gelijk ieder volk zijn nationale, zoo schijnt ook elke familie een onderscheidenden neus te hebben. Soms is het het eenige teeken van verwantschap tusschen ouders en kinderen, welligt doordien hij, zonder buiten gewone toevallen zijn vorm behoudt, terwijl het hart, dat niemand buiten de betrekking rekenen zal, zoo ligt andere plooijen aanneemt en zijne gelijkenis verliest. Dóór-brave ouders kunnen b. v. al heel slechte kinderen hebben en omgekeerd, ofschoon ze elkander, wat de neus aangaat, sprekend gelijk blijven. Het is daarom niet onbestaanbaar, dat iemand zich, als het ware, voor zijn eigen neus schaamt. Jammer zeker in zoo 'n geval, dat hij niet uit was gevormd werd. Een weinig knijpens dan en het bewijs van herkenning werd gemist. Trouwens, zij heeft ook weder hare voordeelige zijde, die onderscheidende eigenschap van den neus. Vooral voor adellijke familiën kan het een waarborg zijn, dat geen burgerneus der kudde ondergeschoven wordt, tenzij, dat ik niet weet, men hem in de jeugd, wanneer alles buigzamer is dan op later leeftijd, naar believen moge kunnen rigten. Was dat het geval, dan zouden menschen, die al hun waarde, schraal als het daarmede ook omkome, in hunne afkomst stellen, zeker wel doen met in hunne wapens de neuzen hunner respectieve stamouders op te nemen. Hoe gemakkelijk was het dan niet dadelijk achter de waarheid te komen! Een eenvoudige vergelijking zou voldoende wezen om het raadsel, men wil toch dat er zelfs bij zulke menschen wel eens raadsels zich opdoen, op te lossen.

Och! als men in het algemeen eens uit den vorm van iemands neus, even als sommigen uit de lijnen der hand

meenen te kunnen doen, zijn volgend levenslot konde opmaken en daarbij het vermogen bezat, er die rigting aan te geven, welke men wenschelijk achtte! wat zou de menschelijke neus dan niet te lijden hebben! Verbeeld u echter het verschil van gevoelen, dat er nog altijd over leven en geluk onder de menschen blijft heerschen en weg zal uwe opwekking zijn tot de wenschende klagte: Och! dat het zoo ware!

't Moest wel zoo wezen, althans dat man en vrouw het over die punten, ze zijn nog al tamelijk van belang, meen ik, even, ten minste niet minder, eens waren, als over de kleur van het behang, waarmede deze of die kamer zal worden versierd of de plaats waar dit of dat stuk huisraad behoort te staan, dat, hen niet te na gekomen, toch zorgen van ondergeschikt belang schijnen voor den zorgenden mensch. Te oordeelen naar de drift, waarmede er naar gestreefd wordt, lijkt het wel eens, dat men leven en geluk begrepen acht, in geen beetje geld te hebben, goed te eten en drinken of plezier te hebben. Teverdene zielen als het toch zijn, die zoo denken! Hoe schreeuwend hebzuchtig moeten hun degenen wel voorkomen, die oordeelen, dat geld-hebben geen geluk aanbrengt en eten, drinken en plezier hebben nog geen genietingen zijn, waardoor de redelijke mensch zich van het redelooze vee onderscheidt en dat hij dus, om zijn wezen gestand te doen, nog meer behoeft. Foei! men kan ook wel te veel van het leven eischen. Om echter niet verder af te dwalen in gissingen naar hetgeen het wezen zou en wezen kon, als het anders was, dan het is, en weder op den neus terug te komen, zijne kenmerkende eigenschap strekt zich niet uit tot den inwendigen mensch. Men kan het daar niet aanzien, hoe het in zijn binnenste gesteld is, wat daar om gaat of van hem komen zal. Het oog is daar, wil men wel hebben, beter van.

Den neus te stooten, geeft alles behalve eene aangename gewaarwording. Dat zal wel waar wezen, maar het onaangename heeft zoowel in het stoffelijke als geestelijke zijn nut en daarop maakt dit geene uitzondering. Menschen, die zich bijzonder, juist niet aan de vorming der neus, maar aan het ensemble hunner natuurgenooten gelegen laten liggen, willen ten minste, dat het voor kinderen in de gevolgen heilzaam is, dikwijls den neus te stooten. Natuurlijk dat het gevoel daarvan dan wat verder gaan moet als de oppervlakte, zoo als die lieden in hun pogen ook niet aan het uitwendige blijven hangen, maar het meer *achter* dan *voor* en *aan* den neus plegen te zoeken.

Vele en velerlei zijn de gevaren, die den mensch van de wieg tot aan het graf bedreigen. Werd hij daartegen in zijne jeugd niet door ouders en meesters, en op gevorderden leeftijd door eigen voorzigtigheid maar vooral hooger wijsheid beveiligd, hij zou nog duizendmaal meer den neus stooten, dan hij in weerwil van al die bescherming en de meeste zorgvuldigheid doet. De wereld is eenmaal zóó, dat men maar geen roosje zorgen laten kan, als men er zoo wat heelhuids door wil. Hij is dat dus, zoowel voor den een als voor den ander. Menschen nu, die in hunne jeugd meest effen pad vonden door de liefde en zorg van anderen, plegen wel eens in het denkbeeld te geraken, dat het steeds zoo blijven zal en moet. Maar dat ze daarmede buiten den waard rekenen, is voor niemand van eenige ondervinding eene onbekende zaak. Loopen dezulken eens tegen den muur, en ze doen dit in het voormelde denkbeeld dikwijls, terwijl daar te boven nog het gild der eigenbaat, om van geen andere barricade-opwerpers in het menschelijk leven te spreken, er zoovele om hen heen optrekt, de schok zal er te heviger om zijn. 't Is daarom ook een raad van opvoeders, der kinderen

neus niet te veel te sparen, maar ze aan hunne natuur, wat dan is aan hunnen neus, over te laten. Ieder moet toch eenmaal voor zijn eigen zorgen en wil hij zich dan niet door ieder die daarvan den slag heeft, bij den neus rond laten leiden, dan dient hem die zorg bekend te zijn geworden. Op straat wordt die kennis echter niet gevonden noch uit boeken geleerd. Men poemt haar *levenswijsheid* in onderscheiding van eene andere, die *neus-wijsheid* heet.

Het valt niet bijzonder moeilijk deze beide soorten van elkander te onderkennen. De levenswijze b. v. mengt zich niet in zaken, die hem niet aangaan, wat juist de force is van den neuswijze. Waar de eerste niets van weet, daar zwijgt hij van, terwijl de laatste juist daarover zijn oordeel velt. De levenswijze erkent en eerbiedigt de ondervinding en het doorzicht van ouderen. Dat is de gewoonte niet van den neuswijze, die integendeel alles het beste weet en vader en moeder zelfs als zijne leerlingen beschouwt en behandelt. Hadden deze zijn neus niet zooveel ontzien, welligt zou dat niet het geval wezen en zij er niet minder om zijn.

Het zamenstel, de constructie, het maaksel van den menschelijken neus is niet van dien aard, dat men er vele manoeuvres mede maken kan. Daarin is hem de olifant zeker ver vooruit, maar men kan hem toch ongelijk dragen en het is niet even veel hoe men dat doet. Meer, als men soms wel denkt, wordt daar acht op geslagen. Er zijn er, die hem hoog dragen; hooger als het hoofd, waaraan hij de eer heeft te groeijen, kan het niet, dat spreekt van zelve. Deze willen wel eens niet de aangenaamste in den omgang zijn. Door hem gestadig in de wolken te houden, als hadden ze in last den regen te keuren, voordat hij op de aarde valt, zien zij dikwijls huns gelijken over het hoofd en geraken ze, welligt door het verkeer in die hoogere sferen, in den

suikerzoeten waan, iets meer of beters te zijn dan die anderen. 't Is doorgaans slechts waan, zoo als die anderen opmerken, maar daarom juist niet gemakkelijker te verdragen. Dat de wind veel invloed op hen heeft, schijnt wel daaruit op te maken, dat zij daarvan ruimschoots voorzien zijn en bijzonder aan opgeblazenheid lijden. Veel als zij hebben van de kikvorsch in de fabel, komt het ook hen wel eens over, dat ze door te sterke inspanning, barsten, zoude ik zeggen, als dat van een mensch gesproken niet te bar klonk, nu moet ik mij behelpen met de omschrijving, door te sterke inspanning uitgeput, wegzinken en inkrimpen. Ze zijn dan doorgaans even klein al ze vroeger groot schenen. Wat die menschen zich toch 'een last aandoen, en daarvoor weinig dank inoogsten!

Weer anderen, hoewel tot dezelfde soort te brengen, schijnen in hunnen neus eene bewegelijkheid te bezitten, die den voelhoorn van den slak in dat opzigt weinig vooruitgeeft. Ontmoeten ze b. v. deze of gene, zien ze dit of dat, dadelijk, met waterstaatkundigen gesproken, klimt hun neus boven zomer-, dat is gewoon peil. Daar treedt, om het met een enkel voorbeeld op te helderen, iemand het vertrek binnen, waar zoo 'n gevoelige neus gevonden wordt; wilt gij weten of diens kleed naar de mode is, of zijn groet naar eisch der etiquette? Vestig slechts uw blik op 's mans neus en gij hebt het antwoord. Blijft hij in rust, wees dan verzekerd, dat het in orde was, maar is het omgekeerd, beklaag dan, inzonderheid als die bewegende neus voor de voornaamste onder de aanzittenden gehouden wordt, den binnentredende. Als waren ze door eenen magnetischen draad aan dien eenen verbonden, zoo zullen zich aller neuzen dreigend tegen hem opheffen. Geen wonder dat zoo iemand dan, als verslagen, op

S*

zijn eigen staat te kijken om er een schuilplaats te zoeken voor de gramme blikken, die hem boven die anderen tegen schitteren! 't Is toch een ongelukkige ziekte, die gevoeligheid van den neus. Zij brouwt veel kwaads in de wereld, terwijl ze zooveel goeds kon doen, als zij zich evonveel omtrent het wezen der dingen openbaarde, als zij het gewoonlijk omtrent den schijn doet. Wat zij, die er mede behebt zijn, willen *schijnen*, moesten ze in waarheid *zijn*. Dan was het geen ziekte, maar veeleer eene wenschelijke kracht te heeten.

't Schijnt zonderling en toch is het zoo. Over het algemeen is men meer geneigd, anderen dan zich zelven bij den neus te nemen. Menschenkenners beweren, dat het daar juist van daan komt, dat vele ziele-doctors of zulken die veel gebrekkigs in hunne medeschepselen zien en dat gaarne uit den weg wilden, vaak zoo weinig vrucht van hun arbeid inoogsten. Ze moesten een ander het gezigt op hunnen, soms alles behalven regten, neus kunnen benemen. De parodie hunner lessen en raadgevingen zou het daardoor aan voedsel ontbreken en dier invloed meer verzekerd zijn. Is het voor ieder van belang, inzonderheid zal het dus wel voor dezen eene nuttige bezigheid zijn, *dikwijls zich zelven bij den neus te nemen*.

Daar is, zegt een vermaard volksschrijver ergens, waar hij over het zoenen handelt, niets dat de aandacht meer stoort, dan wanneer twee neuzen derwijze met elkander in aanraking komen, dat men er geen weg mede weet en toch gaat hij voort, bestond deze hinderpaal er niet, ik durf wedden, dat er oneindig meer gekust werd in de wereld. Hij, deze hinderpaal namelijk, verdedigt nog de onschuld van menig meisje, wanneer de deugd reeds begint te wankelen, hij is de klip waarop menige kus schipbreuk lijdt en

tot schande wordt gemaakt. 't Is mogelijk dat de man gelijk heeft, maar in trouwe, zou het zich met het kussen al niet schikken? Doch dit daargelaten, dat zou althans eene verdienste te meer zijn van onzen client, waarom wij den belagers der onschuld er wel een zouden toewenschen van springend vuur, als een baken op den stroom der verleiding, die zoovelen medesleept. Immers het is niet aan den neus te zien, wat iemand in het schild voert en het verstand staat niet altijd bij het hart op de wacht en al deed het dit, het hart is een arglistig ding, meer dan eenig ander.

Geschikt als hij het op deze wijze alzoo zoude zijn, om den menschen op eenen eerbiedigen afstand van elkander te houden, dat niet altijd waar dit noodzakelijk is, zonder vreemde tusschenkomst verkregen wordt, kan men het den neus aan den anderen kant ook niet ontzeggen, somtijds een middel van toenadering en vereeniging te zijn. Menschen welke elkander vroeger nooit zagen of een woord wisselden, worden kennissen, soms vrienden, eenvoudig daardoor, dat de eene des anderen neus een snuifje presenteerde. Een snuifustige neus kan soms weldadig tusschenbeide komen, waar de een voor den andere aarzelde een pijnlijk stilzwijgen af te breken. Menig goed woord bekwam daardoor welligt eene goede plaats, terwijl het menig vooroordeel, of alleen op het uiterlijke steunende tegeningenomenheid, kan hebben uitgewischt. Mij is wel geen voorbeeld bekend, dat iemand door het aanbod van een snuifje, dadelijk van het verderf gered of daarin gestort werd, maar daardoor vervalt ook nog de bewering niet dat de neus in de kennismaking en vriendschap der menschen een groot aandeel kan hebben. Kleine oorzaken toch hebben dikwijls groote gevolgen. Zooveel is nogthans zeker, dat er veel vriendschap, ten minste dat daarvoor doorgaan moet, gevon-

den wordt, die zich niet verder dan de neus uitstrekt. Niet gering is het getal derzulken, die niet verder zien dan deze lang is, waarom het hen niet aan wil, hoe er buiten ligchamelijk genot, eer en aanzien, nog iets in de vriendschap gelegen kan zijn. De lengte eener natuurlijke neus, ook de grootste genomen, overschrijdt toch nimmer de grenzen van het eigen wezen en hij, die zich daar niet buiten geven kan, zal het bezwaarlijk verder als figurant in de vriendschap brengen. Dat schijnen velen niet te kunnen en dit oorzaak te wezen, dat men zoo veel wisseling in het personeel hunner zoogenaamde vrienden ontwaart. Geen wonder daarom ook dat nu en dan, deze of gene buiten hunnen gezigteinder geraakt. Wat men niet ziet, hindert niet, voelen ze. Als het daar ooit in gezeten had, zou men er van zeggen, uit het oog uit het hart, maar daarom had immers de kille zelfzucht reeds lang eene ondoordringbare korst gelegd. Wel beklagenswaardig zeker hij, die dus door zijn neus beperkt wordt. Rijk moge hij zijn in goed, arm moet hij wezen in genot!

Er is een taal der oogen, althans men onderscheidt sprekende, dreigende, verteederende, doordringende en zoovele andere blikken, als van iemands gemoedsstemming of bedoeling ook met gesloten mond, worden gezegd te getuigen, of anders, het oog is de spiegel der ziel. Van de neus kan men dat juist niet zeggen. Daar zit bitter weinig uitdrukking in, en toch is hij niet zonder taal, gelijk er geen voorwerp in de natuur gevonden wordt, dat niet gezegd kan worden tot den denkenden mensch te spreken. Bestraffend en waarschuwend vertoont zich sommiger neus aan hun gelaat, terwijl hij van driften en neigingen getuigt, die den redelijken mensch beneden het redeloze vee doen zinken. Er zijn toch niet weinigen, die aan geen

wijnglas, veel min aan een glas wijn kunnen denken, zonder eene, naar het schijnt, onlijdelijke dorst te gevoelen. Dat zij dien lust niet weten te matigen, daaraan heeft de neus even weinig schuld als de hand, die het glas aan den mond brengt en toch wordt hij er soms nadrukkelijk voor gestraft, als men het straf heeten mag, wanneer hij, even als de onderdanen voor de misstappen hunner regoerders, voor die onmatigheid moeten boeten, door een kleur en vorm, welke zijnen meester voor de wereld teekent als den *moordenaar van zijn en der zijnen geluk*.

Hier zou uitmuntende gelegenheid wezen over de wellust en dronkenschap uit te weiden, doch het geopperde zal wel voldoende zijn, om het doel daarvan zonder breedvoeriger omschrijving te doen kennen. Een vlugtige blik nog geworpen op den neus in zijn ouderdom, opdat dit opstel, bij het gemis van vele wenschelijke eigenschappen, althans deze bezitte, dat er een begin en eind aan is, zonder uitputting van het onderwerp.

Gelijk het paard dan, dat in zijne jeugd opgesierd en fier onder zijnen meester daarhenen stapte, doch oud geworden voor den wagen of kar gespannen wordt, gaat het ongeveer den neus in zijn ouderdom. Men telt hem niet meer en legt hem, met miskennis van vroeger bewezen diensten, lasten op, die hij nooit kende. De oogen, die hem vroeger slechts wilden aan- en bezien, bezigen hem, nu zij niet meer zoo ver reiken als voor dezen, tot zadel. Eertijds was hij slechts de getrouwe bondgenoot van den mond, thans moet hij ook hen ten dienste staan. Hij doet dit evenwel gaarne, getuige de talloze brillen, waarmede het menschelijk neuzendom pronkt of belast is. Geduldig als een andere JOB, voegt hij zich onder dien last, al wordt hem dien ook ontijdig opgelegd, tot dat ze een vriendelijke

hand weder afneemt, ter beschaming van zoo velen, die knorrende en morrende gebukt gaan onder het levenspak en den tijd niet schijnen te kunnen verbeiden, waarop het hun van de schouders zal worden geligt. Komt dat tijdstip eindelijk, dan is hij het weder, die, als in de wieg om de verwantschap, dan om den naderenden uitvaart, het meest de aandacht tot zich trekt. „Lagchende erfgenamen,” om met woorden van ZSCHOKKE te eindigen, „omringen den stervende met tranen in de oogen, maar wanneer zijn neus spits wordt is de droefheid geweken en wordt de lijkist besteld.” Treurende erfgenamen zonder tranen in de oogen worden er echter ook wel bij een sterfbed aange troffen. Dáár hebben wij onvoorziens meer crediet voor den stervende zoowel als voor de levenden. Daar kan, dunkt ons, de droefheid wel ergens anders haren oorsprong nemen en de betreurde meer waarde hebben, dan het erfportie van zoo en zooveel. Een mensch is toch wat anders, als nul ik houd er één. 't Schijnt geen benijdenswaardig sterfbed, waar, die er opligt, wordt weggecijferd. Dan liever geen nalatenschap, en . . . maar dat spreekt ook van zelve, geene erfgenamen. Het leven kan er trouwens ook naar geweest zijn. Immers er is onderscheid tusschen leven en leven. Jammer wis, dat dit zoo vaak niet begrepen wordt op het sterfbed en dan . . . halt! Die stalen pennen en dat dunne papier! het gaat er waarlijk door. Fiat!!

NAAJAR.

BOERINNE SIMKJENS BIUSTERE MOAN-
DEL-MOARNE.

To BEARN! to gau dū moast er ôf!
't Is wrammels lang naut ier.
Dū gransest wol: „ik ben naut dôf!”
Men 't bliwt ollike fier.
Det fulk kumt gau fon th' lōnd werum,
Det drinken moat yet klear,
End den dy boer yet in der plum,
Din wif mar just healgear! —
Né BEARN, o né, ik sidze 't faek, —
Mar 't ducht dy bare ny, —
Det sneinsvisitian is nen saek
For liuwe lik as wy.
Det itan, drinkan 't lif sa ful
Fon olle huet ma lēst,
Hast mear as ma wol habba wol,
Jowt nachts nen suiete rēst.
Huet praet ik — nachts, — och Frede sei!
As 't goed scil scaet de pret, —
As lāi nen wirk mear op jens wei, —
Foar toalf end ienen naut.
End mei da maga moi bidoarn,

Olhiel oer michte sēd.
 Ho flink hit oars giet eltze moarn
 Den wol 't moarns naut fon th' bēd.
 Wy drunkon jister pekko-thee,
 Der reade klüntzes ta,
 Diu wier sa brūn end suiet as mee,
 Men ik ken suks naut ha.
 Huet ducht my maga end holle scar,
 't Is m' ollegcar ta 'n lēst.
 End BEARN, dy leit mar op ien ear
 To snorkian uppa th' nēst.
 Men thee end kofje ollene naut
 Ef koeke, bōle end bread
 Mei liere eft suietmolkstzīs ef sa
 Ducht līf end siele dea;
 Nee, 't blēw derby yet wol in b'lans,
 End elk blēw wis yet sūnd,
 Moast naut en slokje derby lōns,
 End 't slokkath hiel den jund.
 Wy frouliu krya brondewīn
 Mei sūker, suiet end wol;
 Da monliu dugg' er bitter in,
 Elk sūpt by th' romer ful.
 Den suetze end keaklia thruch elkor;
 Elk seit mar huet him tinkt,
 Da monliu steana nearne for,
 Huer ma by th' flesful drinkt.
 Det hieth den wille! End mei en rūs, —
 Sums bly, sums duers end māl, —
 Giet ma den lang um let nei hūs,
 End 't beest kumt up den stāl.
 Mīn mon . . . To BEARN, och hearink! kum!

Dy klok slacht dermei saun,
 Det fulk kumt wrichtig gau werum,
 Fon th' melkan end fon th' lönd. —
 Nee BEARN is lang dy slimste naut:
 Hy halth hin goed by th' stik.
 Wier 't oars, ik lies him gau da wet,
 Huä 't baes scoe, hy — of ik! —
 Det nù dy mulheap fon en fiür
 Naut better barna wol!
 Ik blaes end skrep m' olhiel oerstiür, —
 Huet ha 'k da honden ful!
 Siuch nù ris om der aerdichheit
 Ho ful leit eltze stoel!
 Nen ien, dé naut ful sneins'klean leit,
 Huet is 't en rare boel.
 Det ütgean, o! det ütgean is, —
 For menskan ûs ollîk, —
 O BEARN, sa fier da planke mis
 As dù fon th' himulrîk. —
 Der mist en gasp fon MELLE scoech
 Siuch ik, wer dy wer sit?
 Licht weisleept; went ik sidz dy soech
 Wirth self wei foar hy 't wit.
 End huet sit der oan ANTZE jak?
 O Frede! siuch ris oan!
 't Is gloedny, thruch en bûterplak
 Foar th' borst, olhiel bedoarn.
 End 'k doar wol weddia det ûs faem,
 As hiu den greatfeint seach,
 Nen sittepit er fon formaem,
 Ho 't um hir ründ ef fleach.
 Det fryth mar forth by nacht end dei,

Men 'k meitzia en kort biskút,
 Ien fon hiam beidon scil hier wei,
 Den is det lyan út. —
 To BEARN, to gau — to kum er of,
 Hit is oeral to duanen.
 Hier binnen end up hiem end hōf,
 Ma scoe der in forslaen.
 Ik hald end kear da boel by ien,
 Hast mear as ik mar ken
 End 'k lit, yn stilte, manich trien
 Fon sorg falla, um ús bern.
 End den sa 'n krûs. — Huet siuch ik der?
 Nen siep' hast in da kup!
 Den heth diû rûge faem alwer,
 Tuā pûnd in ien wike up.
 't Is skōnde, nû det hald ik ful.
 My is stees klûkens leerd;
 Men blei det wit hit oltîd wol
 End ducht oltîd forkeard.
 Nu moast det linnen nedich oer;
 't Is mear as tîd, sa wier,
 End 'k hab nen brōnd yet inna th' fiûr. —
 To BEARN! det eint nen sier.
 To kum er of, ef is 't nen tîd?
 Huer ik det field insiuch,
 Elk skrept end ducht al wîd end sîd,
 Mîn hulle rent hast thruch. —
 Ho sit det testamint sa rûnd
 End healwei út da bōnd?
 Det heth sunt bet-earjister jund
 En rare upsmiter hawn.
 Da bern, dé benna naect bitrowd

Mei gnap güd um to gean;
 End, der up bern end bodon bouth,
 Is hondich üt da klean.
 To BEARN, to gau, ik hab da thee,
 As 't wettir siedt gau klear,
 Smar dù da stikken brea nu ree,
 Huet duchst yet in da fear?
 As ik sa die as dù, den scoe
 't Al rare fremd hier stean.
 't Giet nù up foeton yet, den woe
 't Oarsum licht better gean.
 Ik ben, al sidze ik 't self, ik ben
 Sa warber as 't mar ken.
 Ben ik er üt der 's ien to min,
 Det ken ma ringen sian.
 Men moandeimoarnen, o, ik thenk,
 Tbruch dá visitery
 Up snein giet yet det lönd to sink,
 Binammen liuwe as wy.
 Men gnoria 'k al, hit helpt my naet,
 Ho faek ik BEARN ak rup.
 'nd As klei ik tūsendris mīn steat
 'k Moat stees fon fören up.

T. G. VAN DER MEULEN.

FREDERIK VAN SMINIA EN JOHANNES WESSELIUS.

Op den 2den Decemder 1742, herdacht JOHANNES WESSELIUS, Doctor, Hoogleeraar en Academie-Prediker aan de Hoogeschool te *Leiden*, in eene avondpredikatie in de Grootte Kerk aldaar gehouden, zijne vijftigjarige predikdienst. Hij gaf die leerrede onder den titel van *Jubeljaarspredikaatsie over Psalm 71, vs. 17—18*, in het volgend jaar te *Leiden* bij JOHANNES HASEBROEK uit. Hij droeg zijn, nu reeds zeldzaam voorkomend, geschrift op aan FREDERIK VAN SMINIA, Grietman van Utingeradeel, mede-Gedeputeerde Staat van *Vriesland*, enz.

Die opdracht, ons in afschrift door de welwillendheid van den Hoogleeraar H. W. TIJDEMAN geworden, verdient om meer als eene reden in dit jaarboekje herdrukt te worden. Wij leeren daaruit toch twee kundige en brave menschen kennen, tusschen wien een tijdsverloop van bijna eene halve eeuw de vriendschapsband niet had kunnen verbroken en wij vinden er levensbijzonderheden van hen in vermeld, die men elders te vergeefs zal zoeken. De opdracht bevat het volgende:

„ Meer als eene Reeden heeft my bewoogen van de Vryheidt, met believen van Uw W.Ed. Gestr. te neemen, om deese myne Jubeljaars-Predikaatsie aen Uw W.Ed. Gestr.

op te draagen. Hoewel nu al drie en veertig Jaaren uyt de Provincie van *Vriesland* vertrokken ben geweest; en in alle dien tydt seer weynig of geen gelegenheydt gehad hebbe Uw W.Ed. Gestr. te sien en te spreken: soo hebbe ik nogtans myn oude Verpligtinge, welke ik aen Uw W.Ed. Gestr. hebbe, geensins vergeeten. Myne Beroepinge tot den Dienst van de Gemeynthe, in myn Eerste, aen my seer aengename, Standtplaatse, van *Akkrum* en *Terhorne*, ben ik, door de Goddelyke Voorzienicheydt, aen Uw W.Ed. Gestr. ten eenenmaale verschuldigt. Want als ik in den Jaare 1692, met het Begin van de groote Vacantie, van de Academie van *Leyden* ooverging nae *Vriesland*, onseeker of een eynde van myne Academische Studien zoude maaken, of deselve nog eenige tydt vervolgen; vonde ik zoo ras voet aen Landt geset hadde, berigt aengaaende de gunstige neyginge van Uw W.Ed. Gestr. om my in de Vacerende Gemeynthe van *Akkrum*, onder Uw W.Ed. Gestr. Grietenye behoorende, en Uw W.Ed. Gestr. Woonplaats zynde, naer de Vriessse kerken ordre te doen beroepen worden; in gevalle soo ras doenlyk waare, het Classicale Examen wilde ondergaan. Waarop my, nae Vrienden Raadt alvorens te hebben ingenoomen aanstonts aengaf aen het E. Classis van *Franeker*, en wierde van het selve, nae voorgaende gewoone ondersoek binnen 14 daagen tot den openbaaren Predikdienst toegelaaten: en daar op, binnen twee of drie weeken door Uw W.Ed. Gestr. gunstige Bestieringe en Bestellinge, nauwlyx Een en twintig Jaaren oudt zynde, tot den H. Dienst in die Gemeynthe Beroepen. Waar in oock, in dien selven Jaare 1692 op den 30sten October Bevestight ben en welken Dienst ik oock aldaar aengevangen hebbe, met een Eerste Predikaatsie als Leeraar gedaan tot *Akkrum*, op den 6 November daar aen volgende, beyde naer den Ou-

den Styl, welke men tot aen het eynde van de voorgaande Eeuwe in *Vriesland* gevolgt heeft. En in die Beyde Plegticheeden, van Bevestiging, en Inwyins Leerreede ben ik vereert geweest door Uw W.Ed. Gestr. teegenwoordicheyt.

Zal ook nooyt vergeeten al dat soete, dat aengename en vriendelyke, dat Ik en de Myne, geduurende de Tydt van ontrent twee jaaren aldaar van Uw W.Ed. Gestr. en van Uw. W.Ed. Gestr. WelEdele Familie, genooten hebben; gelyk ook met de teekenen van toegeneegenheyd en agtinge, welke Uw W.Ed. Gestr. doe ter tydt, en daar nae voor my en myn Dienst betoont heeft. Ik hebbe zeedert altoos, onder uyterlike Voorregten, van den Heemel aan My vergunt, in het bisonder ook gerekend de Tydt van myne inwooninge tot *Akkrum*. Waar in, hoewel die seer kort geweest is, geleegenheydt nogtans gehadt hebbe, en Uw W.Ed. Gestr. Persoon, soo aansienlyk door Geboorte als door Ampten, van naeby te sien een Doorlugtig voorbeelt van waare Wysheyd, ongeveynsde en niet naegebootste Godsdiensticheyt. Yver voor onse suyvere Leere, en voor Gods Eere, als ook van Liefde tot Geregticheydt en Trouwe, van Sagtmoedicheydt en Selsame Zeedigheyd, en eyndelyk van eene seer Gemaatigde Leevenswyse. Godt heeft ook, naer het Vrye van syn Goedetieren Welbehagen, in Uw W.Ed. Gestr. aen ons gegeven ien Voorbeelt van Vervullinge van syne Ingevallige Belofte aengaande dit Leeven ook gehegt aen de Godtsaalicheydt door dien Hy de vrugt van de Waare Wysheydt Langkheidt der daagen gepaart met Eere en Vermoogen, aen Uw W.Ed. Gestr. booven veele andere geschonken heeft. Dien seer hoogen trap van eene nu bynae Tachentig Jaarige Ouderdom heeft Uw W.Ed. Gestr. mogen beklimmen; zynde nu de Oudste Grietman in *Vriesland* in Jaaren, immers en Bedieningen van dat soo seer honorabel en outsachelik Ampt, in den

Jaare 1689 al aen Uw WED. Gestr. toen 25 Jaaren oudt zynde, opgedraagen.

En soo langen tydt is Uw WED. Gestr. door de seer gunstige Voorsienicheyt des Allerhoogsten geweest, de geduurige Liefde en het Vermaak en de Agtinge van alle uwe Ingeseetenen; een voornaame Zuyl van onse gesuyverde Godtsdienst, en een meede Stut en Steunsel van Vrieslants en Neerlants Gemeene Best. Terwylen Uw WED. Gestr. in meest alle de Hooge, soo Generaliteyts als Provinciale Collegien, de Eerampten van den Staat met veel Lof bekleeft heeft; en nu tegenwoordig nog, voor de Vierdemaal, sit op den Stoel der Eere in het Collegie van de Eedele Moogende Heeren Gedeputeerde Staaten van *Vrieslant*.

Godt heeft myne daagen ook, booven myne verwagtinge, hier verlengt, en ook aan my onlangs geleegenheydt gegeven, om myne Vyftig Jaarige vervulde predikdienst, door eene openbaare reedevoering in deese groote gemeynte van *Leyden* plegtiglyk te vieren. En dewyle ik deesen mynen, nu soo vergebragten, Predikdienst, allereerst begonnen hebbe in de Gemeynte van *Akkrum*, onder Uw WED. Gestr. Regtsgebiedt behoorende, en zynde de plaatse van uwe Wooninge, en dat ook in uwe Tegenwoordicheyt: en dewyle er moogelyk onder alle ingeseetenen of vreemdelingen, die My doenmaals, voor 50 Jaaren, met verstant en onderscheyden begrip hoorden en saagen, niemant meer oovrig is als Uw WED. Gestr.: soo hebbe ik my dies te meer bewoogen gevonden om deese vryheyt te gebruiken, van deese myne geringe Leerrede aan Uw. WED. Gestr. op te draagen; en soo een kleyn Gedenkteeken op te rigten van Godts Goedertierenheydt, die Uw WED. Gestr. soo lange voor Staat en Kerk gespaard heeft; en die mij ook deese seer bisondere geleegenheydt heeft laten voorkoomen, om my van myn oude en seer groote verpligtinge aen Uw WED.

Gestr. dus eenigsins in het openbaar te quytten, ende de Wonderen van Godts lankmoedicheyt en genaade oover Uw WEd. Gestr. en oover My, met mont en pen te roemen, en aen deesen geslagte, en ook aen de Naekoomelingen te verkondigen. Bidde God seer vuuriglik, dat Hy Uw WEd. Gestr. naer de mate van haare Hooge Jaaren nog lange Spaare en Bewaare in syn gunste, ten nutte van Lant en Kerke; Uwe krachten vernieuwe, Uwen hoogen, dog ook groenenden ouderdom verlenge, U uwen weg nae den Hemel verder met blydschap in den Heere wel doen reysen; en eyndelik eens in plaats van deese verwelkerende Kroone van Grysicheyt en van aerdse Eere en Grootheydt, nu op Uw WEd. Gestr. hoeft geset, aen U wil geeven de onverderflyke kroone van geluksaalige Heerlykheyt, welken Hy voor alle syne waare liefhebbers heeft weggeleydt.

Dit bidt en Wenscht, uyt het binnenste van syn herte, aen Uw WEd. Gestr. die sig met allen schuldigen eerbiedt en opreticheydt noemt,

*Uw WEd. Gestr. seer needrige en
gehoorsaame Dienaar,*

*Leyden, den
15 Januarius 1743.*

JOH. WESSELIUS.

De wenschen van WESSELIUS aan den grijzen vriend geuit vonden hare vervulling. Nog in 1748 was FREDERIK VAN SMINIA lid van de Staten van *Vriesland*. Hij stierf eerst te *Akkrum*, den 28 Jnnij 1751, in den hoogen ouderdom van bijna 87 jaren en werd aldaar in de kerk begraven.

J. D.

WAARDE VAN DE LANDERIJEN IN VROEGEREN TIJD.

Met regt verwonderen wij ons dikwijls over de hooge sommen, welke er in den tegenwoordigen tijd, zoowel bij huur als bij koop, voor de landerijen besteed worden. Steeds blijven die prijzen stijgende, en zonder twijfel is het nationaal vermogen of de waarde van den bodem ontzaggelijk toegenomen, zoowel ten gevolge van de hoogere prijzen der landbouw-produkten als van de verbeteringen van het land door bepoldering, bemesting, bewerking en andere hulpmiddelen, waarvan de nijverheid der landbouwers meer en meer gebruik maakt.

Die verhoogde waarde valt inzonderheid in het oog, wanneer we haar vergelijken met de huursommen en koopprijzen uit vroegere eeuwen. Eene aangename zaak zou het zijn, uit het *Vriesch Charterboek*, *Beneficiaalboeken* en andere stukken op te maken, welke waarde het geld en in verband daarmede de eigendommen in verschillende streken van *Friesland* had in onderscheidene tijdperken.

Hebben de Franschen reeds uitgerekend, dat de waarde van de livre ten tijde van *KAREL den Grooten* tot die van onzen tijd staat als 1 tot 56, zoodat men toen voor een gulden kon koopen hetgeen thans 56 gulden kost, — ook

in ons land zijn er bronnen voorhanden, om het allengs toenemende verschil in bijzonderheden aan te wijzen.

Terwijl wij anderen tot zulk een onderzoek opwekken, willen wij (door bezigheden verhinderd eene andere bijdrage voor dezen Almanak in te zenden) hier eene proeve mededeelen van eenige Huur- en Koopprijzen van Landerijen, in verschillende oorden van *Friesland*, door een aanzienlijk edelman in 1693 nagelaten, waarbij wij opmerken, dat, naar de gewoonte dier dagen, de huursom in *Guldens* en de getaxeerde waarde in *Goudguldens* van acht-en-twintig stuivers is uitgedrukt.

De Boedelscheiding, waaraan deze mededeeling ontleend is, bevat onder anderen de volgende opgaven:

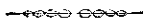
Eene zathe te <i>Abbea</i> , groot 51 pondematen, huur f 228—, waarde 95 G.Guld. de pondemaat . f	4883.
Eene dito te <i>Stiens</i> , groot 84 pondem., huur f 210—, waarde 69 G.Gld. de pondem. . . -	5797.
Eene dito te <i>Tjum</i> , groot 80 pondem. huur f 250, waarde 68 G.Gld. de pondem. -	5440.
Eene dito te <i>Firdgum</i> , groot 151 pm., huur f 427—, waarde 69 G.G. de pm. -	13756.
Eene dito te <i>Rauwerd</i> , groot 93 pm., huur f 280—, waarde 68 G.G. de pm. -	6324.
Eene dito te <i>Witmarsum</i> , groot 60 pm., huur f 126—, waarde 55 G.G. de pm. -	3300.
Eene dito onder <i>Franeker</i> , groot 80 pm., huur f 174—, waarde 54 G.G. de pm. -	4320.
Eene dito aldaar, groot 126 pm., huur f 260—, waarde 68 G.G. de pm. -	8568.
Eene dito te <i>Finkum</i> , zonder huis, groot 33 pm., huur f 100—, waarde 75 G.G. de pm. . . -	2475.
Eene dito te <i>Hallum</i> , groot 80 pm., huur f 200—,	

waarde 74 G.G. de pm.	- 4470.
Eene dito te <i>Ferwerd</i> , groot 76 pm., huur f 277—, waarde 87 G. G. de pm.	- 6612.
Eene dito te <i>Reitsum</i> , groot 50 pm., huur f 166—, waarde 70 G.G. de pm.	f 3500.
Eene dito te <i>Genum</i> , groot 82 pm., huur f 175—, waarde 82 G.G. de pm.	- 6724.
Eene dito te <i>Hantumhuizen (Mied-eind)</i> , groot 60 pm., huur f 100—, waarde 39 G.G. de pm.	- 2340.
Een dito te <i>Sybrandahuis</i> , groot 50 pm., huur f 140—, waarde 64 G.G. de pm.	- 3212.
Eene dito te <i>Lekum</i> met huis, terp enz., groot 25 pm., huur f 83—, waarde 70 G.G. de pm.	- 1762.
Eene dito te <i>Teerns</i> , groot 50 pm., huur f 120—, waarde 65 G.G. de pm.	- 3250.
Eene dito te <i>Wartena</i> , groot 40 pm., huur f 35—, waarde 20 G.G. de pm.	- 800.

Mogt iemand lust hebben den gemiddelden prijs der boerenplaatsen in genoemde dorpen, naar het getal pondematen en volgens den tegenwoordigen prijs, bij verkoop, hiernevens te stellen, dan zou dit zeker een verbazend verschil opleveren. De overweging, welke de oorzaken, hulpmiddelen en gevolgen zijn van dit verschil, kan aangename stof verschaffen tot onderzoek en gesprekken.

Nov. 1856.

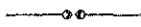
W. EEKHOFF.

Welke Vrucht een klein Zaadkorreltje dragen kan.

BIJ EEN PLAATJE.

Streng Historisch.

Een lief plaatje, hoe eenvoudig het ook zij, niet waar mijn Lezer? Weet gij, wat het voorstelt? Het kerkje op de heide te *Surhuisterveen*, een dorp in de gemeente *Acht-karspelen*, in de nabijheid van de grensscheiding tusschen de beide noordelijkste provincien van ons Vaderland. Dat antwoord klinkt vrij schoolsch! — Nu, ik heb ook een ander voor u. Hebt gij, in het opschrift boven dit opstel, het woord vrucht gelezen, dan zeg ik u: op dit plaatje ziet gij de afbeelding van de *vrucht*, daar bedoeld. En het zaadkorreltje? Dat, hoop ik, zal dit mijn opstel u doen kennen. Voor 's hands zal ik u den zaaijer wijzen, die het uitstrooide. Nog één woordje echter vooraf. Die zaaijer en de schrijver van dit stukje zijn zulke bijzonder heel intieme vrienden, dat ze indedaad onafscheidelijk zijn. Hunne vriendschap is zoo innig, dat als de een den ander, vooral in het publiek, begon te prijzen, zij ligtelijk een spreekwoord zouden moeten hooren, dat van eene onaangename prikkeling der reukzenuwen en van eigen lof gewaagt; terwijl, als ze elkander begonnen te laken, of zelfs maar elk-

anders verdienste in iets dorsten verkleinen, het publiek hun zoo ligt zou toeroepen, wat, in overoude tijden, eens een *would be* wijsgeer hooren moest, toen hij, om zijne nederigheid te toonen, met een ellendig gescheurden mantel langs Athenes straten kuijerde: „vriendje! ik zie je hoogmoed door de gaten van je mantel.” Daarom bid ik u, waarde lezer! houd alles, wat gij hier van den zaaier en zijn zaadkorreltje leest, noch voor lofspraak, noch voor berisping van mij. Ik wil u alleen feiten mededeelen, zonder ze te beoordeelen. Dit wil ik u nog wel zeggen, dat mijn vriend, de zaaier, zijn werk altijd beoordeelt naar den regel van 1 Cor. III: 6, 7. En nu ter zake.

't Was in den nazomer van het jaar 184* dat een man, met langzame schreden, over het tamelijk groote heideveld stapte, dat tot het dorp *Surhuisterveen* behoorende, achter hetzelfde, zich tot aan de grenzen van de provincie *Groningen*, en aan de andere zijde, tot aan het dorp *de Rottevalle* uitstrekt. De korte broek, zwarte rok, witte das en steek, die hij droeg, maakten hem als eenen predikant kenbaar, en wie, van de daar in den omtrek wonenden, hem gezien had, zoude hem als den dominé van *Surhuisterveen* hebben begroet. Reeds zeide ik, dat hij met langzame schreden voortwandelde en ik mag er bijvoegen, dat hij in diep gepeins verzonken was. Daarvan getuigde het hoofd, dat een weinig voorover op de borst was gezonken, de hand, die van tijd tot tijd aan dat hoofd werd gebragt, het oog, dat somtijds halverwege werd gesloten. Mogen wij ook aan enkele zuchten, die van tijd tot tijd, bijna onwillekeurig, zijne borst ontsnaptten, eenige waarde hechten, dan zouden wij durven beweren, dat zijne gedachten alles behalve vrolijk waren. Nu, het oord, waar hij wandelde, had dan

ook niet bijzonder veel uitlokkends. De vale, eentoonige heide, waaraan zelfs het eenigst sieraad, waarmede natuur haar tooit, het heidebloempje, ontbrak, stemde goed overeen met de donkere grijze lucht, welke dien dag de stralen der zon van glans en heerlijkheid beroofde. Ware echter de armoede der natuur op die plek de eenige armoede geweest, die hij er aanschouwde! Maar daar verhieven, neen dat is het woord niet, daar lagen, op korteren of verderen afstand, niet minder dan 80 hutten, de verblijven van even zoo vele huisgezinnen, waarin, op zeer weinige, kleine uitzonderingen na, de bitterste, de schreeuwendste lichamelijke armoede, door nog grooter armoede des geestes werd overtroffen. Niets was ellendiger om aan te zien dan die hutten, zoodra men wist, dat zij verblijven van menschen waren. Van verreweg de meesten verhief zich alleen het dak boven den beganen grond, een dak gedeeltelijk door half verrot stroom, gedeeltelijk door plaggen en zoden, met allerlei onkruid begroeid, gevormd. Andere weer waren er, die geheel in eene zoogenaamde wijkswal uitgegraven, in de letterlijkste beteekenis des woords aardholen waren, die bezwaarlijk anders, dan op handen en voeten kruipende, binnengetreden konden worden. Slechts hier en daar verhief zich een klein huisje, van steen en leem gemetseld, met een klein schuurtje er achter, woningen, die overal elders naauwelijks opgemerkt zouden worden, maar hier, in het midden van zoo vele ellendige hutten, nagenoeg paleizen schenen. Zij behoorden echter tot de zeldzaamheden; overal elders waren de hollen, die men naauwelijks goed genoeg zoude keuren om een dier tot verblijfplaats te strekken. — Maar o, wie onder die groen bemoste daken zag, aanschouwde daar eene ellende, waarvan het uitwendige der treurige woningen nog maar gedeeltelijk als afbeeldsel en

zinnebeeld konde dienen. Al de jammeren, die de bitterste armoede, de grofste zedeloosheid, de verregaandste onkunde, de ruwheid en verdierlijking des menschen kunnen voortbrengen, waren hier op een gehooft. Verschoon mij van de uitvoerige beschrijving, waarbij uw hart in een zou krimpen, waarbij gij zoudt vragen: zijn er nog zulke oorden in ons Vaderland?

Wij begrijpen dan nu ook wel, waarom de overpeinzingen van dominé niet vrolijker waren. Die heide met hare hutten en spelonken behoorde tot zijne gemeente, die rampzaligen tot de kudde, waarover de Heer der gemeente hem had gesteld; die honderden, die hier woonden, behoorden tot de zielen, die de Heer eenmaal van zijne hand eischen zoude. Hij dacht aan dat alles en zijn hart kromp in een!

Hij was eene der hutten genaderd. Een geheel troepje kinderen lag dicht bij de deur in het zand te spelen. De weinige lompen, waarmede zij bedekt waren, lieten genoeg van de naakte ligchaampjes bloot, om te kunnen zien met welk eene korst van vuil zij waren bedekt en om het bleek der wangen en de holle oogen der kinderen te verklaren. Sommige van hen namen, bij de nadering van den predikant, ijlings de vlugt, anderen staarden hem met open mond en wezenloos gelaat in het gezicht. Dominé trad binnen. Een soort van deur, die noch open, noch toe kon, stond juist ver genoeg van den ingang verwijderd, om een persoon van niet te veel corpulentie, door te laten. Eene dunne, maar scherpe rook drong uit die opening naar buiten. De binnentredende deed eenen grooten stap naar beneden en stond nu midden in de hut, waar hij met zijn hoofd tot aan het hoogste gedeelte van het dak reikte. Aanvankelijk kon de leeraar niets onderscheiden, door de bijna aan duisternis grenzende schemering, die hier, zelfs op het midden

van den dag, heerschte. Het weinige licht toch, dat door de deur naar binnen drong, werd nagenoeg geheel weer door de dwarrelende rookwolken verduisterd, die de geheele hut vervulden en den binnentredende de tranen uit de oogen persten, gelijk zij den walgelijksten reuk veroorzaakten. Zoo-dra het oog aan deze schemering genoegzaam was gewend, kon de predikant het inwendige der hut opnemen. Hemel welk een schouwspel! Van het dak hingen eene menigte stroohalmen naar beneden, ruig van roet en spinnewebben, terwijl de rook, elders weder, aan het spaarzaam aangebrachte spantwerk zich in vochtigheid had opgelost, dat er in dikke taaije droppels aan hing en somtijds naar beneden viel. De vloer was oneffen en op sommige plaatsen zoo van water en vuilnis doorweekt, dat het zand er tot slijk was geworden. Van huisraad was niets, hoegenaamd niets te vinden, of gij zoudt dat roode aarden potje, waaraan een touw tot hengel diende, die gegoten ijzeren theeketel, waaraan de halve tuit ontbrak en een rond plankje tot deksel diende, of eindelijk dat hoopje stroo in den hoek, half vergaan en verrot, met den naam van huisraad moeten bestempelen. Op het eene eind van dit ellendig verblijf lagen een paar zoden of plaggen smeulend bij elkander, half bedolven onder eenen grooten hoop asch. Daar naast zat eene vrouw, ten minste kon men haar daarvoor houden, op een blok hout. Van al het afzigtelijke dezer plaats, was zij mogelijk nog wel het afzigtelijkste. Hare kleeding bestond alleen uit eene, nagenoeg versleten, rok van grijs linnen en een oud duffelsch mannen wambuis, hier en daar met de vreemdsoortigste stoffen, van onderscheiden kleuren, versted en toch nog vol gaten. De knopen waren verdwenen, zoodat de buis van voren geheel openhing en een vel vertoonde, dat door den rook gebruind, met geheele korsten vuil was

overdekt. Weinig beter was ook het aangezicht, dat, in de letterlijkste beteekenis des woords, koperkleurig konde genaamd worden. Op het hoofd droeg zij de fragmenten van eenen blaauwen doek, waaronder de lange graauwe haren weg hingen. Zij zat daar met het hoofd op de beide handen gestut, voorover, terwijl de elleboogen op hare knieën waren geplaatst. Onbeweeglijk bleef zij zitten en vergeenoegde zich den predikant met hare groote oogen aan te staren. Bijna was deze, haar ziende, terug gedeinsd. Hij herstelde zich echter spoedig en groette haar vriendelijk.

„Dag moeder! wel hoe gaat het?”

„Ja, hoe zoude het gaan,” krijchte het wijf; „de krappe kant altijd de naaste en aan 't verhongeren toe.”

„Is het zoo erg? och dat is treurig,” hernam de predikant. „Maar heeft uw man dan geen werk? 't is immers nog in den nazomer en 't aardappel rooijen nog lang niet gedaan!”

„Mijn man!” riep zij met een honend lagchen. „Ja wel, daar moet je maar om komen! Dien hebben ze wel weten te vinden en in 't groote huis te *Leeuwarden* gebragt.”

Dominé was genoegzaam met de terminologie der heidebewoners bekend, om dadelijk te weten, dat de bedoelde persoon in het tuchthuis zat. Was het een overgebleven vonk van schaamte, of was het juist integendeel geheele schaamteloosheid, dat men, of verbloemd of spottend, altijd van het groote huis te *Leeuwarden* sprak op de heide, van waar, helaas! zoo velen, van tijd tot tijd, naar dat groote huis verhuisden.

„In het tuchthuis dus!” riep de predikant verrast.

„Ja wel,” antwoordde de vrouw; „'t is God geklaagd, dat is het. Die schelmen gunnen een arm mensch geen onnozel stuk brood en zouden 't graag zien, dat wij allen

van honger omkwamen. 't Schreit tot God in den hemel!"

"Welke schelmen bedoelt gij, vrouw?" vroeg dominé.

"Wel, die deugnieten, die mijn man weggehaald hebben, die heeren met hunne zwarte rokken en hunne dienders bij zich," luidde het antwoord. "Mijn man had 's nachts een schaap geslagt van een boer te *, een kerel die balkt van geld en 't op zoo 'n schaap meer of minder net zoo veel aankomt als niets; en daarvoor mag hij nu vijf jaar brommen en nog een warme rug toc. 't Is God geklaagd!"

"Maar vrouw, dat mogt uw man immers niet doen. Dat is immers stelen, en stelen is een gruwelijk kwaad."

"Zoo ja, dat is 't zelfde deuntje dat ze toen ook al zongen, die zwartrokken, toen ze EERDE meêpakten. Mooije praatjes, maar vreet daar reis van."

"Maar vrouw," riep dominé, "gij begrijpt toch wel, dat men de handen zoo maar niet aan het goed van een ander mag slaan. Wat wereld zou dat worden, als ieder maar wegnemen mogt, waaraan hij zin had. Dan liep immers alles in de war."

"Ha," lachte het wijf, "dat zou een leventje worden. Daar mogt ik bijwezen, dan zou ik..." en hare oogen schitterden van ongewonen glans.

"Als eene andere vrouw uw man dan voor zich wegnam," antwoordde dominé, en dacht: dat is nu eens een *argumentum ad hominem*.

"Dan nam ik weer een ander."

"Of uwe kinderen?"

"Om mijn part! Wil jij ze hebben, dominé?"

Maar wij zullen het geduld onzer lezers op geene te harde proef stellen en daarom het verder gesprek maar verzwijgen, waarin dominé zijn uiterste best deed, om aan de vrouw te betoogen, dat stelen, ook voor arme menschen,

zonde is. Vruchteloze moeite! De natuurlijke, instinktmatige zucht tot zelfbehoud kan niet begrijpen, dat het onregt is iets te nemen, als er van honger, het begin van verhongeren, sprake is. Predik den leeuw, dat het onregt is, de kudde des herders aan te vallen.

Domené vertrok, met de vaste, niet zeer opbeurende overtuiging, dat zijn bezoek al bijster weinig nut had gedaan. Hij ging verder naar eene tweede hut, op korten afstand van de vorige staande; deed eene soort van deur open, uit een paar latten en stroo vervaardigd en zoude zoo binnen treden in de zeer kleine woning, toen hij eensklaps vol ontzetting en met den uitroep: "o! mijn God!" terugdeinsde, de deur weder dicht wierp en zich met rassche schreden verwijderde, terwijl vloeken en verwenschingen, in schrille toonen, hem uit de hut naklonken. Wat was het? — De predikant had eene vrouw, — eenen mensch, of eigenlijk de fragmenten van eenen mensch, — doodshoofd met vel overtrokken, gezien. Daar, in die hut had hij, in vreeslijk schrift, de woorden gelezen: de bezoldiging der zonde is de dood, en wederom: die de ontucht bedrijft, die zondigt tegen zijn eigen ligchaam!

Verscheidene hutten werden nog bezocht. Overal dezelfde tooneelen van bittere ligchamelijke en geestelijke ellende. Mannen en vrouwen, nooit door den heiligen band des huwelijks verbonden, in ontucht zamen wonende, havelooze kinderen, alleen in de school der ontbering, der liederlijkheid en zedeloosheid opgevoed; diepe onkunde en bijgeloof, vijandschap tegen alles, wat orde en regel in de maatschappij heeten mag, en hoeveel janmerlijks en ellendigs nog daar nevens, maakten naast het kommervolste gebrek en de walgelijkste onreinheid er de bestanddeelen van uit. Toch ontbrak het ook niet aan enkele trekken, die

in het midden van zoo veel verdierlijking, nog luide getuigden van het hooger beginsel, dat in den mensch is gelegd, en in hem wel met krachtige hand onderdrukt, maar nooit geheel vernietigd worden kan. Zoo vond de predikant in eene dier verblijven van bittere armoede, eene zwakke ziekelijke vrouw, die zonder huisvesting cmzwervende, reeds eenige dagen door de bewoners gastvrij was opgenomen, terwijl niemand er aan dacht haar te vragen: wanneer vertrekt gij weder? Elders was hij getuige, hoe de aardappelen tot een middagmaal, door den eenen arme aan den anderen werden *geleend*, in de zekere en ook luid uitgesprokene verwachting van ze, evenmin als vroeger geleende, terug te zullen krijgen. — Eindelijk, om niet meer te noemen, kwam hij bij eene vrouw, die hem, onder vele tranen, verhaalde, hoe haar man, nadat hij met nog drie anderen, bij eenen boer, ingebroken en gestolen had, kort daarna zich zelven en zijne kameraden als de daders had aangewezen, eensdeels om zich op zijne makkers te wreken, daar die schelmen, bij het verdeelen van den buit, hem minder hadden toegedeeld dan waarop hij aanspraak had; maar ook en vooral om de tien guldens te verdienen, die de bestolen boer voor de aanwijzing der dieven had uitgelooft, welk geld hij ontvangen en aan zijne vrouw gegeven had, om voor zich en de kinderen tegen den winter wat kleederen te koopen.

Dominé's hoofd draaide van al, wat hij weder op nieuw gezien en gehoord had. Meermalen had hij reeds, behalve in de gewone jaarlijksche huisbezoeking, van tijd tot tijd een gedeelte dier hutten bezocht, maar zelfs het meer gewoon worden aan de tooneelen van armoede en ellende, die hij er altijd vond, konde den indruk er van niet verzwakken. Daartoe toch waren ze te sprekend, te vreeselijk, en het besluit van ieder dusdanig bezoek was de vaste over-

tuiging, dat hier noodwendig iets gedaan moest worden en tevens de half wanhopende, half biddende uitroep: „mijn God, wat zal ik doen!”

Mijn God, wat zal ik doen! Dat woord kwam ook nu weer over zijne lippen, daar hij, met het voornemen naar de pastorij terug te keeren, langzaam in diep gepeins op de hobbelige heide-paden voort wandelde. Zijne gedachten waren regt bitter. Nooit is het gevoel van onvermogen drukkender, dan wanneer men zoo gaarne zoude willen helpen. Sta aan het ziekbed van eenen geliefden lijder, dien gij ziet worstelen en krimpen van benaauwdheid en pijn, en gij gevoelt de waarheid van 't geen ik daar even beweerde. Zoo lang gij nog iets, ten minste nog iets kunt doen, al baat het ook weinig of niets, zoo lang is er nog verademing, zoo lang gevoelt gij nog niet al het bittere uwer volslagen onmagt, en het is daaraan, denk ik, wel toe te schrijven, dat gewoonlijk, in eene ziekenkamer, zoo vele vragen en dienst-aanbiedingen gehoord worden, die dikwijls den patient meer lastig dan heilzaam zijn. Maar o zoo gaarne te willen en niet te kunnen helpen, dat is werkelijk lijden. — Zoodanig lijden was ook het deel van den predikant, toen hij daar op de heide voortstapte. Ook hij gevoelde zijne onmagt! Hij had het op nieuw weer ondervonden, dat zijne bezoeken en toespraken in de hutten zoo bitter weinig nut deden. Men begreep hem niet, de eenvoudigste taal des Evangeliums klonk in die hutten zoo dikwijls als eene geheel vreemde, onverstaanbare spraak voor menschen, die de gezegende namen van God en den Verlosser nauwelijks anders dan als vloekwoorden kenden, woorden zonder beteekenis in hunnen mond. IJdel en dwaas ware het dan ook, hen op te wekken om te komen onder de prediking des woords; de prediking des Evangeliums

veronderstelt reeds altijd iets in den mensch, aan wien zij wordt gerigt. Maar al ware dat ook zoo niet, ware ook de bittere armoede des geestes van deze ongelukkigen niet reeds eene groote hinderpaal voor hun kerkgaan geweest; de lichamelijke armoede stelde een' hinderpaal, die onoverkomelijk mogt geacht worden. Waren zij in de kerk verschenen, die half naakte mannen en vrouwen, in hunne ellendige lompen, met vuil en ongedierte bedekt, gewis de Godsdienstoefening ware door spot en lach ontheiligd geworden. — Zoo verhieven zich, van alle zijden bergen van zwarigheden en bij hun aanblik rees telkens weder de onopgeloste vraag, in het gemoed van den leeraar, omhoog: "wat, wat toch zal ik doen?"

Eensklaps bleef hij staan. In houding en gelaat was het zichtbaar, dat er iets bijzonders, iets aangenaams en liefelijks had plaats gehad. Geen wonder! Dominé had een engelen-bezoek gehad. — Een engelen-bezoek! — Ei ja, lieve lezer! dat was zoo een van dominé's stokpaardjes, waarmede hij wel een weinig dweeptte en gelukkig was. Wanneer hij, onder zekere omstandigheden, vooral als zijn hart in eene biddende stemming, zijn gemoed met de dingen des koninkrijks Gods bezig was, op eenmaal zich een licht zag opgaan in de duisternis, het antwoord zich zag gegeven op eene hem moeilijke vraag, dan hield hij het er voor, dat, wat men gewoonlijk eenen goeden inval, eene gelukkige gedachte pleegt te noemen, niets anders was dan de nabijheid van eenen liefelijken hemelbode', door den Vader gezonden, om aan het verlegen hart eene hemelse raadgeving toe te fluisteren, in die taal, die geene woorden heeft. 't Gevolg van dit, meer kinderlijk dan kinderachtig denkbeeld, was, dat dominé nooit aarzelde, aan zoodanigen inval dadelijk uitvoering te geven.

Met haastigen tred stapte de leeraar thans door en rigtte zijne schreden naar eene kleine, zoogenaamde keuterij, die daar op de heide stond. Zij bestond uit een klein schuurkje, groot genoeg om een paar koeijen en den schralen opbrengst van een paar akkers rogge-veld te kunnen bergen, en eene woning, veel beter en grooter dan de gewone heidehutten, terwijl naast de eigenlijke woning of kamer nog eenige ruimte, een soort van voorhuis werd gevonden.

„Nu kunt gij wel nooit raden, AREND, waarom dat ik hier thans kom,” riep dominé, zoodra hij, door het voorhuis, in de woonkamer was getreden, den bewoner der keuterij toe. — De aangesprokene, een man in de kracht zijns levens, met forsche leden en een door de zon gebruind gelaat, schoof den leeraar spoedig een stoel toe, nam zelf op eenen anderen plaats, terwijl zijne vrouw, bij de tafel met eenig naaiwerk bezig was, en zeide:, wel, ik denk dat dominé, de pijp eens komt opsteken en een kop koffij met ons zal drinken: want ik heb dominé daar bij de hutten zien omzwerven en daar geeft het niet veel.”

„Behalve narigheid en ellende,” hernam de leeraar. „’t Is er regt treurig gesteld.”

Nu ja narigheid genoeg, maar ze willen ook niet anders,” antwoordde de man. „Toen ik hier op de heide kwam, had ik ook niets meer dan anderen. Had ik gedaan als zij, dan had ik nu nog niets, maar ik heb ter dege gearbeid; ik trok naar de veenderijen in den baggertijd, en naar de klei in de hooijing en verdiende vaak een knap stuk geld. Bij nacht en ontijd was ik weer in mijn eigen werk, aan ’t spitten hier in de heide, om eerst een tuin en vervolgens een paar bouwakkers te krijgen. Ja man, ’t is er wel raar met ons langs gegaan. Mijn wijf en ik, wij hebben toch een geheele zandwal afgegraven en daar over het lage, waar ’t vrij wat veenig

is, gekruid en dat meest in den maneschijn, om dat ik de daghuur niet missen wilde."

"Ja wel AREND, ik weet dat gij kloek en oppassend zijt. 't Spijt mij maar, dat er niet velen hier gevonden worden op de heide, die wat meer op u gelijken. Zij hebben nu eenmaal 't verstand niet, om dat door te zien en gij moogt God wel danken, dat hij u 't verstand gegeven heeft, om te begrijpen dat men door vlijt en zuinigheid, in den regel, vooruit komt."

"Ja maar dominé," hernam de man, "mijn vader was in zijn tijd ook een eerste werkezel. Die was dan wonderlijk *vuil* op 't werk, maar sakkerloot, ik beloof je, of de oude ons, jongen, ook *aanvieterde!*"

"En doorbrengen, des avonds alles mede onder de dekens nemen, wat men daags heeft verdiend, leerde uw vader u zeker ook niet."

"Nee, waarlijk niet dominé. Onze oude gaf geen cent uit, voordat hij dien omgedraaid en weer omgedraaid had en nu, 'k moet zeggen, daar heb ik ook een aard van, maar hier op de heide is 't hun leed als er, van wat ze heden verdienen, maar een stukje overblijft tot morgen."

"Dat is een groot ongeluk," hernam dominé. "Maar zeg mij eens, vriend AREND, wat dunkt u, zoudt gij wel veel beter handelen, dan zij, indien uw vader u niet zoo, van jongs op, aan arbeid en zuinigheid had gewend?"

"Nu, nu, dominé," antwoordde de man, "daar durf ik niet te veel van zeggen."

"Zie AREND! dat is het ongeluk van uwe bureu hier op de heide. Zij hebben geene ouders gehad, die hun deze en andere goede dingen hebben voorgehouden. In tegendeel, hunne ouders gingen hun voor in liederlijkheid, luiheid en verkwisting; maar nu heb ik van God de opdracht

gekregen, om hun nu nog alles te zeggen, wat zij moeten weten, niet alleen van zuinigheid en arbeidzaamheid, maar van nog zoo veel buitendien, dat nog hooger te achten is. En nu kom ik er dan eindelijk toe om u te zeggen, waarom ik heden bij u kom. Zeg mij eens, wilt gij mij wel een' avond, ieder week, uwe kamer hier, met het voorhuis hier naast, verhuren?"

"Mijn kamer verhuren? kom, dominé spot er mede! wat zou dominé met mijn kamer en voorhuis doen?"

"Dat zal ik u zeggen, AREND. In de kerk komen uwe bureu niet en gij zelf, nu daar zullen wij maar niet veel van spreken; daarom heb ik besloten hier op de heide te komen en hier te prediken, op eene wijze, die ik voor ulieden het duidelijkst en doelmatigst keur. Kan ik daar voor uw kamer en voorhuis krijgen?"

"Wat? En dan wou dominé hier komen preêken? Dat noem ik knap, pas op, dan blijft er niet een in de hutten."

"Dat hoop ik. Maar kan ik uw kamer krijgen en voorhoeveel?"

"Ja dominé, als ge hier preêken wilt, dan met plezier. Daar kan een mensch onmogelijk tegen hebben en mijn vrouw en ik hooren ook nog eens wat, dat wij wel noodig hebben. Maar hoe zullen ze hier zitten?"

"Geen nood AREND. Morgen laat ik hier wat planken en schragen brengen, die gij des avonds hier kunt plaatsen. Het volk, dat niet in de kamer kan, kan in 't voorhuis zitten: ik ga daar in de deur staan en kan zoo tot beiden spreken."

"Ja zoo kan het best. Wat zal daar een volk komen! Wel, wel, preêken hier op de heide, wie heeft het ooit gehoord! Nu dominé! ik moet meer licht opsteken dan ge-

woonlijk, ook wat meer vuur aanleggen, op die preëk-avond den boel zoo wat aan kant bergen, — is acht stuivers dominé dan ook te veel?"

"Neen AREND! dat moogt gij er wel voor hebben. Dus dat is dan afgesproken. Aanstaanden Woensdagavond wensch ik te beginnen; maak gij nu maar, dat de zaak hier op de heide bekend wordt."

Dominé vertrok, innig gelukkig. Een groot doel zweefde hem voor den geest. Hij wilde den armen het Evangelie verkondigen, maar het ook doen in de taal der armen. Ziet het zaadkorreltje was in de hand des zaaijers.

II.

't Was winter, een echt ouderwetsche en langdurige winter. De vroeger gevallen sneeuw werd door den bulderenden oostewind weer van de aarde opgenomen, omhoog gevoerd en voor zich uit gedreven, alsof de oostewind een dicht gesloten leger, in den stormpas, naar het westen afzond. Daarbij vroom het dat het knapte, en 't was of de winter de voorstelling tot waarheid wilde maken, wanneer men hem zinnebeeldig teekent als een' grijsaard met gram gezigt, die onmeedoogend, met eenen grooten nijptang, de menschen den neus poogt af te draaijen. Het best waren zij er aan toe, die tot aan de oogen in dikke jassen, warme bouffantes en donzig bont waren gewikkeld; het ongelukkigst zij, die, slechts door eenige lompen ter naauwernood bedekt, het naakte lijf moesten blootstellen aan al de guurheid van het raauwe weêr. Zoo was het nage-noeg met hen allen gesteld, die, op den avond, waarop wij onze Lezers weder naar de bekende heide voeren, omstreeks zes uren, zich over de krakende sneeuw op de

heide voortspoedden. Daar waren mannen en vrouwen, wit bestoven en rillende en klappertandende van de kou. Soms tijds moesten zij tot aan de knieën door de lange, nu geheel met sneeuw aangevulde dopheide, waden; somtijds zonk de een of ander neder in eene greppel of kuil, bedriegelijk met sneeuw gevuld. En als men ze dan zag, die armen, somtijds bijna barrevoets, met een stuk van een klomp of schoen onder de voeten gebonden, in hunne dunne, vaak nog erg gescheurde linnen broeken en katoenen rokken, waardoor de snerpende wind zich den vrijen doortogt baande, dan kromp het hart, bij dien aanblik, ineen en onwillekeurig moest men vragen: zullen die arme schepsels niet dadelijk omkomen in zulk weêr? He, wat zag de heide er nu verschrikkelijk uit. Men kon denken in *Siberie* te zijn. Hoe gierde en floot de wind, door niets belemmerd, hoe stooft de sneeuwjagt al digter en digter, immer in dezelfde onveranderlijke rigting, hoe treurig stak hier en daar een schraal heestertje zijne krakende takjes omhoog, als ware het met wanhopig gebaar!

In 't midden van zooveel ellende en barheid, was het een genot, dat het oog eens de rigting volgde, in welke allen zich voortspoedden. Immers dan zag men op de glasramen der keuterij, die ons reeds bekend is, die nu helder verlicht, door het schijnsel van een groot vuur en van een paar lampen, luide verkondigden, dat het daar binnen vrij wat beter was, dan daar buiten. Kom volgen wij dien uitlokkenden wenk en treden wij binnen.

In de vrij beperkte ruimte van het vertrek en voorhuis was reeds een vrij talrijk gezelschap bij een en telkens verkondigde het opligten van de klink der voordeur, dat nieuwe bezoekers zich bij de reeds aangekomenen voegden. 't Was daar binnen dan ook niet alleen warm, maar tamelijk be-

naauwd. De oorzaak dier zamenkomst hebt gij reeds geraden, mijn lezer; 't was weer woensdag en dus ook weer preekavond. De poging van dominé was aanvankelijk met den besten uitslag bekroond! althans in zoo verre, dat de zamenkomst altijd even druk werd bezocht, en geen weer of wind de arme heidelingen ooit terug hield om te komen en daartoe dikwijls vrij wat afstand over de uitgestrekte heide af te leggen. — Maar hemel welk een gezelschap was hier verzameld! O! wie onverwacht daar was binnen getreden, hij ware ligt verschrikt terug gesprongen en had gewaand in 't midden eener rooverbende of van een troep zwerfende heidens vervallen te zijn. 't Was niet alleen de erg gehavende kleeding van mannen en vrouwen, die aan zoo iets gereedelijk deed denken; maar veelmeer die bruine, baardige tronies der mannen, waarin dikwijls een paar donkere oogen, gluiwend en niets goeds voorspellend, zich bewoog, die lange haren der vrouwen, die, in de grootste wanorde onder de zwarte of blaauwe doeken weghangende, een gedeelte van het aangezigt bedekten, die ruig begroeiide, vaak ver ontbloote borst der mannen en het walgelyk morsig gelaat der vrouwen. Wie echter wantrouwende blikken hier in 't rond mogt geslagen hebben, dominé niet, die daar op een stoel bij 't vuur zat, vertrouwelijk met de mannen en vrouwen praatte, die zich om hem verdrongen en hier geheel op zijn gemak en zijne plaats scheen te zijn. — 't Was nu reeds een poosje geleden, dat de huisdeur het binnenkomen van den laatsten bezoeker had aangekondigd en dominé zeide: „komaan vrienden! wij zullen beginnen.” Dit woord was anders het sein, waarop allen dadelyk hunne plaatsen innamen. Heden avond echter was het anders, men aarzelde, men stootte elkander aan, men wenkte elkander met de oogen en daar waren sommigen, die spreken wilden; maar als 't woord op de tong was, wilde het

niet over de lippen. Eindelijk trad een oud man door de weifelende menigte. Daar was echter niets in 't gelaat van den man, wat aan die rust en kalme herinneren kon, die men zoo gaarne op 't gelaat van eenen grijsaard zoekt; integendeel men aanschouwde hier het onbehagelijkst, meest terugstootend gezigt, dat men zich denken kan, waartoe twee groote vervaarlijke lidteekens over neus, wangen en mond en het gemis van een oog, veel bijdroegen. „Dominé”, zeide hij, „wij wilden dominé eens vragen, wat zegt dominé van ons?” — Verwonderd keek de predikant op, bij deze wel wat heel onbestemde vraag, waarop een antwoord te geven of bezwaarlijk, of gevaarlijk mogt worden geacht, en zeide: „hoe meent ge dat vrind?” „Wel nu,” hernam de spreker terwijl hij in zijn hoofdhaar omwoelde, „wat wij hier een krapte hebben, op de heide, in deze bittere kou, en hoe elendig 't er bij ons uitziet, dat kan ik dominé niet zeggen. 't Is honger lijden dag aan dag, meer dan we hier nog ooit of immer geleden hebben en — heeft dominé er wel éénmaal van gehoord, dat in dezen winter, de aardappelbulten van de boeren last geleden hebben?”

Dominé zag den spreker in het aangezigt en zag dat zijn ééne oog schitterde van ongewonen glans. „Neen vrind!” zeide de leeraar, „dezen winter is er nog niets dergelijks gebeurd. De boeren zelve verwonderen er zich over en zijn blijde dat hunne hoopen ongedeed blijven, 't geen in andere winters altijd anders was.”

„Dat wil ik wel gelooven dominé,” hernam de oude man lagchend. „De aardappelbulten zijn veilig dezen winter. Want dominé moet weten, dat wij 't hier op de heide zoo met elkander opgesteld hebben, dat de eerste van ons, die 't zou durven wagen aan de aardappels of aan wat anders de handen te slaan, van ons overigen allemaal een pak bruijen

zoude hebben, zoo als 't hem alle daag niet lust. Zoo houdt de een toezigt op den ander en er is, dezen winter, niets te doen te *Surhuisterveen* van steelderij en zulke dingen."

"Dat is knap, dat is braaf van u, mijne vrienden," riep dominé uit. "Ik heb het innigst medelijden met uw lot, dat in dezen barren tijd, waarlijk bitter genoeg is; maar toch ik herhaal, wat ik u reeds zoo dikwijls zeide: beter gebrek, honger en kommer, dan volop gestolen brood."

"Ja dominé," hervatte de spreker "en weet dominé nu wel waarom wij niet tot de aardappelbulten gaan en 't zoo met elkander hebben overlegd?" "Wel," antwoorde de predikant, "ik denk, omdat gij zoo dikwijls van mij gehoord hebt dat stelen zonde en door God verboden is."

"Zonde," riep de spreker uit, "ja, dat zal het zijn, want dominé weet dat het best. Maar och God! als men zoo 'n honger heeft en 't wijf en de kinderen ook van honger schreijen, en men dan die groote aardappelbulten ziet, en de boeren, die balken van geld, een arm mensch, die om een kleinigheid komt vragen, van de deur afranselen, als een hond, dan spant het om de handen 't huis te houden. Maar ik zal dominé zeggen, hoe de zaak eigenlijk is. Zie, zeiden wij zoo tegen elkander, dominé komt hier nu bij ons te preeken; de man maakt er bittere reizen om en wou ons al te maal, als hij 't maar doen kon, wel gelukkig maken. Maar als nu 't stelen en rooven weer zijn oude gang gaat, dan heeft de man daar verdriet en hartzeer van en de boeren lagchen hem uit en zeggen: nu 't helpt ook al wat, dat gepreek van dominé daar op de heide, Maar als wij de handen nu 't huis houden en de aardappelbulten geen last lijden, dan krijgt dominé een naam bij de boeren, dat 't nooit of nimmer ophoudt. En toen hebben

wij dat zoo met elkander opgesteld, niet waar mannen?" "Ja ja, ja, zoo is het," riepen verscheiden stemmen; " 't is om dominé."

De predikant konde zijne tranen niet bedwingen. Daar rolden een paar grooten langs zijne wangen toen hij zeide: "ik dank u, ik dank u, mijne vrienden! Ik ben getroffen door uwe dankbaarheid. 't Is waar, wat gij laat, moest gij niet laten om mij, maar om God; maar wilt gij reeds om mij, die toch maar zoo weinig voor U kan doen, reeds zooveel opofferen en laten, dan mag ik verwachten, dat, wanneer gij eens dien God beter zult kennen, die alles voor u wil doen, gij dan, om Hem nog veel meer zult willen doen en laten!"

Nu stond dominé op en de woorden des Heeren traden hem voor den geest, wier kracht en waarheid hij nooit zoo diep had gevoeld als thans, de woorden gesproken door den Heer, toen hij de eerste vruchten zijner werkzaamheden mogt aanschouwen: "ik zag den Satan, als een bliksem uit den hemel vallen." Allen namen nu hunne plaatsen in, dominé ging staan in het kozijn der deur, waar door de kamer met het voorhuis gemeenschap had en veeuwde de handen. Daar heerschte de plechtige stilte des gebeds. Wat vooraan was in aller hoofd en hart, dat bragt de leeraar tot den troon der genade. Hij beriep zich op het woord: roept mij aan in den dag der benaauwdheid! Hij schetste den dag der benaauwdheid, de dagen van honger en kommer, die thans geleden werden. Hij smeekte om verligting, om uitkomst in den nood, maar bovenal om kracht, opdat niet de nood eene aanleiding tot zonde mogt worden. En toen hij eindelijk amen sprak, toen was het stille snikken van menig een het amen, dat uit veler harte oprees. Nu begon de preek. Preek, nu ja, voor wie 't zoo noemen

wilde. Wat dominé hier sprak geleek eigenlijk wel 't allerminst op eene preek. Daar werd niet eenmaal een tekst afgelezen. Daar was ook niets van het deftige der kanselvoordragt; dominé stond daar eigenlijk of hij met zijns gelijken een buurpraatje hield, met dat onderscheid, dat hij alleen sprak. Al zijne woorden liepen over het oude bekende thema: als de nood op 't hoogste is, is de redding dikwijls nabij. Van de waarheid dezer uitspraak verhaalde dominé eene menigte proeven van allerlei soort; sommige er van waren aan de H. S., andere aan de vaderlandsche geschiedenis, andere weder aan de ondervinding van bijzondere personen ontleend. En ze werden verteld, zoo plat en eenvoudig, als zat dominé in 't hoekje van den haard, tusschen eene menigte aandachtig luisterende kindertjes. Ook de toepassing van die zonderlinge preek was zeer eenvoudig en kort, en kwam hier op neder: wat dus zoo dikwijls geschied is, dat kan ook nu weer geschieden; is de nood nu zoo hoog geklommen, wie weet of ook nu de hulp niet nabij is. Verliest dus den moed niet; hoopt op God en denkt niet: nu is de nood zoo groot, dat wij wel moeten stelen.

't Was zichtbaar op menig gezicht, dat het woord zijne werking niet had gemist. Op veler gelaat was hoop en moed te lezen. Niet zoo bang en gedrukt, als zij waren, toen zij straks hier kwamen, zouden de heidebewoners naar hunne hutten terug keeren. Eene korte dankzegging besloot de eenvoudige zamenkomst, waarna de predikant, met hartelijken zegenwensch, de vergaderden deed scheiden.

Nu was het echter of de Hemel dadelijk en geheel, met het woord en de poging des leeraars wilde medewerken. Naauwelijks toch waren de eersten der vertrekkenden buiten de deur gekomen of men hoorde hen roepen: „het weêr

is geheel veranderd! de wind is om, het dooit!" — Inderdaad was er eene van die geheel onverwachte, plotselinge veranderingen in de weersgesteldheid gekomen, die somtijds het eene uur zoo geheel verschillend, ja juist tot het tegendeel van het vorige maken.

"Het dooit!" welk een liefelijk woord, na zoo lange weken en maanden van strenge vorst. Zeker de armen hadden er heden en morgen en nog in verscheidene dagen, geene bete broods meer om, maar toch 't vooruitzigt op verbetering in hun lot was daar en vrolijk ging dat woord: "het dooit! wie had dat straks kunnen denken!" van mond tot mond. Maar sommigen vatten de zaak dadelijk dieper op en zeiden: daar hebben wij het nu al, wat dominé gezegd heeft: "als de nood op 't hoogst is, is de redding vaak nabij!"

III

Nog eenmaal, mijn lezer! wensch ik u naar de ons bekende heide en in de keuterij te brengen. Alles vertoonde zich daar als vroeger; kamer en voorhuis waren wederom met bezoekers opgevuld, gekomen om het woord der prediking te hooren; dominé stond weder in het kozijn der deur en sprak. Hij scheen heden bijzonder veel te zeggen te hebben en veel langer dan gewoonlijk duurde zijne toespraak, wier refrein telkens scheen te wezen: "Blijft, o blijft in hetgeen gij geleerd hebt!" Geen wonder! 't was de laatste keer, dat hij tot deze armen spreken zoude. Eene andere gemeente had hem beroepen en hij had gemeend die beroeping te mogen en te moeten aannemen. Den eerstvolgenden zondag zoude hij van zijne gemeente in het kerkgebouw afscheid nemen; heden wenschte hij het van

zijne armen op de heide te doen. O, wat had hij nu veel te zeggen, te vermanen, te beloven. 't Was of hij angstig rondzocht, of hij ook iets vergat, wat nu niet te hooren zijne armen schade zou kunnen doen. Daarbij was zijn hart beklemd, zijn gemoed vol tot stikkens toe; want o ze waren hem zoo lief geworden, die ruwe, rauwe heidebewoners en van hen te scheiden viel hem veel zwaarder, dan van menigen rijke in zijne gemeente. Daar waren echter meer volle en beklemde harten dan dat van den leeraar in de vergadering. Allen wisten het: 't is heden voor het laatst. Eindelijk was het oogenblik gekomen, dat ook gezegd moest worden, wat allen wel wisten. — „Welaan mijne vrienden, mijne geliefden!” riep de leeraar, „nog eenmaal dan en voor het laatst roep ik u toe: bidde ik u, bezweer ik u, blijft, o blijft in hetgeen gij geleerd hebt! Gij weet het, ik ga van hier. Heden heb ik voor de laatste maal, aldus in uw midden gesproken!” meer kon hij niet zeggen. Daar ontstond een snikken en jammeren onder de aanwezigen, magtig om een steenen hart te breken. Het lang reeds opgekropt gevoel maakte zich thans ruim baan, de vloed des harten brak met geweld los; 't was een vreesselijk oogenblik. 't Was bijna beangstigend om te zien, dat snikken en weenen, niet alleen der vrouwen, maar ook der mannen; die tranen op die woeste, baardige tronies; maar bovenal dat hartstogtelijke, waarmede mannen en vrouwen des leeraars handen en knieën omklemden en riepen: „nu is alles voorbij, voor altijd gedaan! O! God o! God nu worden wij weer even veracht en vergeten als altijd! och dominé blijf toch bij ons!”

De predikant weende en jammerde als de overigen. Voor dien storm was hij niet bestand en hij stond daar tot in het diepst zijner ziel getroffen. Wel had hij krachten

verzameld tegen dit oogenblik, maar op zulk eenen aanval had hij niet gerekend. Een oogenblik was 't hem of hij zich zelve moest verfoeijen; of hij, door 't aannemen der beroeping naar elders, ontrouw en verraad aan zijne armen had gepleegd. Gelukkig herinnerde hij zich, dat hij in dezen toch meer dan vleesch en bloed had geraadpleegd. Dat gaf hem weer kracht. Hij rigtte zich op en sprak, zoo goed het gaan wilde: „Geliefden! wat doet gij, dat gij mij aldus het harte week maakt en jammert om hetgeen toch niet te veranderen is? Neen gij zijt voortaan niet vergeten, niet verworpen. Die zelfde God, die mij tot u heeft gezonden, vertrekt niet met mij van u, maar ziet u met liefde en zorg aan, dag aan dag. Houdt hem slechts voor oogen. Wat hier begonnen is, zal worden voortgezet, want het is met God begonnen. Eerlang verschijnt mijn opvolger in de gemeente. Verzoek hem, mijn werk voort te zetten en zulk een verzoek zal hij niet weigeren; mogt hij aarzelen, dan wil ik zelf uwe zaak hem voordragen. Maar, op wat wijze ook, ik verzeker u, mijne geliefden, dit werk zal niet onvoltooid blijven, want God zal niet laten varen de werken zijner handen! — Welaan geeft mij voor het laatst de hand, de hand tot afscheid en geloof, dat ik altijd in liefde aan u zal blijven denken, dat mijn huis en mijn hart ook elders voor u openstaan.”

Dit werkte. De smart werd bedaarder, minder heftig en hartstogtelijk. De leeraar ging bij allen rond, drukte ieder de hand, noemde ieder bij zijnen naam. Daar vielen wat tranen op die handen!

Eindelijk bij allen rond gegaan zijnde, trad hij nog eenmaal in het midden en bad: „Vader, neen gij zult dezen geene weezen laten; aan u en JESUS Uwen Zoon draag ik hen op, Vader bewaar ze in Uwen naam!” — Thans was dominé de eerste, die vertrok.

— — — — — Jaren zijn sedert dat aandoenlijk oogenblik voorbijgegaan, maar geene jaren hebben de herinnering er aan en den indruk er van bij dominé kunnen verflaauwen en nog vullen zich zijne oogen met tranen, als hij er over spreekt. Maar die jaren hebben zijne voorspelling, dat, wat daar op Surhuisterveens heide begonnen was, gevolgen zoude hebben en dat het kleine korreltje, door hem daar gezaaid, meer vrucht dragen zoude, ook volkomen geregtvaardigd. Daar kwam een opvolger in de gemeente, later weer een ander, die nu onlangs door een derde is vervangen. De eerste was het dadelijk met zijnen voorganger eens, dat aan die heide-bewoners noodzakelijk iets gedaan moest worden. Was hij het minder met hem eens in de keus der middelen, of liever, vatte hij het werk der prediking op de heide niet dadelijk weer op, in den zelfden vorm van zijnen voorganger, het was, omdat hij iets uitgebreiders en duurzamers voor de heide-bewoners beoogde; het was omdat hij hunne stoffelijke en geestelijke belangen beide wenschte te omvatten. Ik zal de middelen hier niet opsommen, daartoe door hem aangewend, noch de reeks van bemoeijingen door den wakkeren man zich getroost. Ook hij zag vrucht. Daar werd arbeid verschaft voor den langen winter, daar werd veel meer dan vroeger een heilzaam patronaat over de armen uitgeoefend. Maar ook de prediking des Evangeliums aan de armen werd niet vergeten. Daar werd geschreven en gewreven, verzocht, gebedeld en gebeden. Men wenschte een kerkgebouw op de heide, tevens kunnende dienen voor een schoollokaal voor de kinderen. Men wenschte aan de prediking des Evangeliums het onderwijs der jeugd toe te voegen. En hoe fabelachtig die wenschen ook klonken, zoo dat onze eerste dominé ze niet eenmaal in zijn hoofd had durven voeden, de vervul-

ling kwam, want God zegende het werk. Onvermoeid werkte dominé door. Krachtigen steun vond hij aan het, inderdaad achtbaar, hoofd des bestuurs der burgerlijke gemeente. En ziet, op die zelfde heide, waar dominé vroeger in eene kamer en voorhuis tot de armen gesproken had, verrees het eenvoudig, nette kerkgebouw, waar van 't vorenstaande plaatje eene afbeelding geeft. Nog was dit bedehuis den Heere niet toegewijd, toen reeds weder een tweede opvolger zijnen voorganger had opgevolgd. Maar ook deze werkte met de overigen in eenen geest.

En als gij nu, mijn lezer, eens in den zomer, dit gedeelte der Friesche wouden bezoekt en gij den weg naar de Surhuisterveensche heide inslaat, dan zult gij daar reeds vele veranderingen zien en veel van de ellende weggenomen, die wij u beschreven. Dan vindt gij daar het nette kerkje en als gij binnentreedt, des zondags, zult gij er het Evangelie Gods hooren verkondigen. Is uw bezoek op eenen werkdag, dan ziet gij daar eenen ganschen troep heldere, levenslustige knapen en meisjes, toevertrouwd aan de leiding van eenen wakkeren onderwijzer, bij wien ('t zijn de eigen woorden van een paar heide-bewoners) de kinderen zoo leeren, dat er de einden van in de wereld weg zijn. Buiten de kerk ziet gij een klein, net schoolhuis met zijnen tuin en meesters kleine ontginning. O, als gij dan ook vroeger wel eens daar waart, dan zegt gij: hoe kan 't zoo veel veranderen! Eere aan dominés opvolgers, die 't plan tot dien kerk en schoolbouw ontwierpen en verwezenlijkten!

Eere aan de Synode en andere kerkbesturen!

Eere aan verscheidene hooge burgerlijke besturen!

Eere aan het wakker bestuur van *Achtkarspelen!*

Eere bovenal aan God!

Maar als gij dit met mij, uit het volle hart zegt, dan zult gij ook nog wel eens weer willen denken, aan 't opschrift, boven dit stukje geplaatst: „welke vrucht een klein zaadkorreltje dragen kan.” Want dat lieve kerkje, die school, die onderwijzer, en al de heerlijke gevolgen, die wij er van zien en nog verder verwachten, zij stonden, zij waren hoogst waarschijnlijk niet daar, zonder dominé's nederige prediking in de keuterij.

Welk een onbeduidend zaadkorreltje en welk eene vrucht!

Nog eens dus, welke vrucht kan een klein zaadkorreltje dragen!

— — — Hier tikt mijn vriend, de dominé, mij op den schouder en zegt: „ei lieve, schrijf daarbij: als 't in den Heere wordt gezaaid en God den wasdom geeft.”

THINEUS.